

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka

KONCEPT MLADÍ V ČESKEM JAZYCE V
POROVNÁNÍ S DALŠÍMI EVROPSKÝMI JAZYKY

THE CONCEPTION OF YOUTH IN CZECH IN
COMPARISON WITH OTHER EUROPEAN LANGUAGES

Autorka rigorózní práce: Andrea Vašíčková

Ruská 975/120

100 00 Praha 10

Měsíc a rok dokončení rigorózní práce: říjen 2009

Anotace

VAŠÍČKOVÁ, Andrea. *Koncept mládí v českém jazyce v porovnání s dalšími evropskými jazyky*.

Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2009. 169 s. Rigorózní práce.

Předmětem rigorózní práce je výzkum konceptu *mládí* v českém jazyce a v myslích českých rodilých mluvčích a následné porovnání se situací v dalších třech evropských jazycích. Výzkum je zasazen do teoretického rámce kognitivní lingvistiky a tvoří jej tři provázané části. V první části, jež vychází ze slovníků, jsou shromážděny jak významy lexémů *mladý* a *mládí* a jejich cizojazyčných ekvivalentů, tak i verbální a neverbální realizace základních významů těchto lexémů. Druhá část vychází především z korpusů a v případě češtiny podává přehled sémantických okruhů entit, které mohou být popsány adjektivem *mladý*. Zároveň je na kolokacích, konotacích a metaforách ukázáno, jak rodilí mluvčí jednotlivých jazyků o *mládí* přemýšlejí. Třetí část tvoří dotazníkový průzkum mezi rodilými mluvčími jednotlivých jazyků, jehož cílem je ověřit a doplnit výsledky předchozích dvou částí výzkumu. Rigorózní práce přináší popis metafor, konotací a asociací, pomocí nichž konceptualizujeme *mládí*.

Klíčová slova: jazykový obraz světa, ontologická metafora, orientační metafora, prototyp, představové schéma, přirozený jazyk, strukturní metafora.

Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci vypracovala samostatně pod vedením PhDr. Ladislava lanovce, Ph.D., a v práci jsem použila pouze informační zdroje uvedené v seznamu literatury.

Praha, 9. října 2009

Andrea Vašíčková

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu své rigorózní práce PhDr. Ladislavu Janovcovi, Ph.D., za jeho podnětné připomínky a obětavost. Svůj dík bych chtěla vyjádřit také vedením pražských mateřských škol Dvouletky a Štěchovická, základních škol Gutova a Jakutská a gymnázia Omská za umožnění dotazníkového průzkumu, stejně jako všem českým a zahraničním respondentům, kteří se průzkumu ochotně zúčastnili. Velký dík za pomoc při shromažďování dat si zaslouží Bernadette Higgins, M.A., Daniel Krüger, David Saiz a Jordi Corominas.

OBSAH

Úvod	4
I. Teoretická východiska	5
1. Cesta ke kognitivní lingvistice	5
2. Jazyk jako interpretace světa	6
3. Antropocentrismus jazyka	9
4. Metaforičnost jazyka a myšlení	10
5. Čas a život v metaforách	13
6. Teorie mapování struktury	14
7. Teorie konceptuální metafory	15
8. Kategorizace v jazyce a myšlení	16
9. Shrnutí	18
II. Výzkum konceptu <i>mládí</i> v češtině	19
1. <i>Mládí</i> podle slovníků	19
1.1 Etymologie slova <i>mladý</i>	19
1.2 Slova <i>mladý</i> a <i>mládí</i> ve slovnících	20
1.3 <i>Mládí</i> řečí synonym a přirovnání	21
1.4 <i>Mládí</i> v příslovích a idiomech	22
1.5 <i>Mládí</i> ve znakové řeči	23
2. <i>Mládí</i> podle korpusu a poezie	24
2.0 Zdroje dat	24
2.1 Co je v češtině <i>mladé</i>	25
2.1.1 Sémantický okruh člověk	25
2.1.2 Sémantický okruh rostliny	26
2.1.3 Sémantický okruh živočichové	26
2.1.4 Sémantický okruh neživá příroda, počasí a nebeská tělesa	26
2.1.5 Sémantický okruh lidské výroby a sídla	26
2.1.6 Sémantický okruh určování stáří	27
2.2 <i>Mládí</i> v kolokacích, konotacích a metaforách	27
2.2.1 Jaké je <i>mládí</i>	27
2.2.2 <i>Mládí</i> a čas	28

2.2.3	<i>Mládí</i> a lidské smysly	28
2.2.4	<i>Mládí</i> a barvy	29
2.2.5	<i>Mládí</i> a metafory	30
2.3	<i>Mládí</i> v české poezii	31
3.	<i>Mládí</i> na základě dotazníkového průzkumu	40
3.1	Charakteristika respondentů	40
3.2	Popis dotazníků a zpracování získaných údajů	41
3.3	Věková skupina od 3 do 6 let	42
3.3.1	Volba metody	42
3.3.2	Vývojová stadia dětské kresby	43
3.3.3	Barvy v dětské kresbě	44
3.3.4	Zadání a vyhodnocení dětských kreseb	45
3.3.5	Ověření výsledků výzkumu	46
3.4	Věková skupina od 7 do 11 let	48
3.5	Věkové skupiny od 12 let	50
3.5.1	Úkol č. 1 „Vytvořte tři až pět smysluplných slovních spojení nebo vět, v nichž použijete slova <i>mládí</i> nebo <i>mladý</i> .“	50
3.5.2	Otázka č. 2 „Jaká synonyma slova <i>mládí</i> vás napadnou? Zapište první tři.“	52
3.5.3	Otázka č. 3 „Jaké asociace barev a pocitů ve vás slovo <i>mládí</i> vyvolává?“	53
3.5.4	Otázka č. 4 „Co můžete říct o člověku, který je <i>mladý</i> ?“	55
3.5.5	Otázka č. 5 „Odkdy dokdy si myslíte, že je člověk <i>mladý</i> ? Je <i>mládí</i> něčím ohraničeno?“	56
3.5.6	Otázka č. 6 „Jak <i>mládí</i> ohodnotíte na škále velmi pozitivní – pozitivní – neutrální – negativní – velmi negativní a proč?“	58
3.5.7	Otázka č. 7 „Znáte nějaké české frazémy (např. přísloví) o <i>mládí</i> ?“	59

3.5.8	Otázka č. 8 „Jaký si myslíte, že je postoj naší společnosti k <i>mládí</i> ?“	61
III.	Výzkum konceptu <i>mládí</i> v dalších evropských jazycích	63
0.	Volba jazyků	63
1.	<i>Mládí</i> podle cizojazyčných slovníků a korpusů	63
1.1	Etymologie sledovaných lexémů	63
1.2	Ekvivalenty slov <i>mládí</i> a <i>mladý</i> ve výkladových slovnících	64
1.3	Ekvivalenty slov <i>mládí</i> a <i>mladý</i> v synonymických slovnících	66
1.4	<i>Mládí</i> v cizojazyčné frazeologii	68
1.5	<i>Mládí</i> podle cizojazyčných korpusů	71
2.	<i>Mládí</i> na základě dotazníkového průzkumu	73
2.1	Charakteristika zahraničních respondentů	73
2.2	Popis dotazníků a zpracování získaných údajů	74
2.2.1	Úkol č. 1	76
2.2.2	Otázka č. 2	78
2.2.3	Otázka č. 3	79
2.2.4	Otázka č. 4	79
2.2.5	Otázka č. 5	81
2.2.6	Otázka č. 6	82
2.2.7	Otázka č. 7	83
2.2.8	Otázka č. 8	83
	Závěr	85
	Summary	89
	Odborná literatura	93
	Prameny	95
Přílohy:	a) obrázky	97
	b) grafy	100
	c) dotazníky	105

ÚVOD

Člověk fascinovaný lidskou myslí a jazykem si snadno najde cestu ke kognitivní lingvistice. Tato rigorózní práce, jejímž cílem je prozkoumat podobu abstraktního konceptu *mládí* v českém jazyce v porovnání se třemi dalšími evropskými jazyky, je příspěvkem k bádání na poli této lingvistické disciplíny, která přesahuje do mnoha jiných vědních oborů.

Teoretická část práce uvede čtenáře do problematiky řešené kognitivními lingvisty a představí mu některé stěžejní teorie a termíny. Praktickou část tvoří dva obdobně strukturované výzkumy, nejdříve materiálu českého a potom cizojazyčného, jejichž cílem je popsat, jak je koncept *mládí* uložen v jazyce a v myslích rodilých mluvčích. Zajímá nás, jak si *mládí* představujeme, jak je vymezujeme, v jakých metaforách a barvách o *mládí* přemýšlíme a jaký k němu máme vztah. Těžištěm práce je výzkum jazykového obrazu *mládí* v českém jazyce, tedy téma původní diplomové práce. Rigorózní práce je rozšířena o konfrontaci s angličtinou, němčinou a španělštinou, od níž si slibujeme detekování národních specifik a vymezení nadjazykového, univerzálního obrazu *mládí*.

Prvním krokem našeho výzkumu je souhrn toho, jak je lexém *mládí* (a jeho cizojazyčné ekvivalenty) popsán ve výkladových, etymologických a jiných slovnících. Zaměřujeme se i na to, jakým způsobem se naše vidění a chápání *mládí* odráží v jazyce – v synonymech, přirovnáních a frazémeh.

Druhým krokem je zkoumání výskytů slov *mládí* a *mladý* (a jejich cizojazyčných protějšků) v korpusech. V případě češtiny nám zde jde nejen o výčet všeho, co můžeme označit za *mladé*, ale rovněž o popis našeho chápání *mládí*, k čemuž nám pomáhají vedle korpusu navíc texty české poezie.

Třetím krokem je anketa mezi rodilými mluvčími jednotlivých jazyků, kteří svými odpověďmi prozrazují, „jaké *mládí* opravdu je“. Výsledky jednotlivých částí jsou nakonec porovnány, abychom zjistili, zda se ono v jazyce konzervované chápání *mládí* kryje s tím, jak je vnímají současní rodilí mluvčí.

I. TEORETICKÁ VÝCHODISKA

V této části podáváme přehled některých základních teorií, termínů a dosavadních výsledků, s nimiž pracují kognitivní lingvisté.

Kognitivní lingvistika je dnes velmi rozvětvenou a různorodou disciplínou, proto nám nepůjde o vyčerpávající přehled výsledků jejího výzkumu, ale zaměříme se pouze na ty pojmy a teorie, které jsou považovány za zásadní a které budeme schopni následně aplikovat na jazykový materiál vztahující se ke konceptu *mládí* v češtině. Vycházet budeme především z publikace *Co na srdci, to na jazyku* od autorek I. Vaňkové, I. Nebeské, L. Saicové Římalové a J. Šlédrové, statí I. Vaňkové a L. Jandy, knih *Metafory, kterými žijeme* autorů G. Lakoffa a M. Johnsona, *Ženy, oheň a nebezpečné věci* G. Lakoffa a *Metafory v politice* V. Chrze.

1. Cesta ke kognitivní lingvistice

Každá doba přináší nové pohledy na věci, o kterých jsme si do té doby mysleli, že jsme je už dostatečně prozkoumali, a každá doba zároveň přináší nová vědecká poznání. Ve dvacátém století se odehrálo několik převratů v nazírání na jazyk. Tradiční strukturalistický pohled, který nahradil popis historicko-srovnávací a který v jazyce spatřuje hierarchizovaný systém jazykových rovin, nabyl v pojetí Pražské lingvistické školy i funkčního rozměru, a tak byl o mnoho let předznamenán tzv. „komunikačně-pragmatický obrat“, který ve světové lingvistice především 70. let znamenal odklon od zkoumání jazyka jako systému a přesun zájmu na jeho fungování v komunikační situaci a na ty, kdo jazykem komunikují.

Oba pohledy ovšem spojuje instrumentální pojetí, které jazyk vidí jako „nástroj myšlení a dorozumění“, resp. jako sadu složitě uspořádaných a vzájemně propojených nástrojů, z nichž si vždy vybíráme v souladu s komunikačními záměry a pravidly (I. Vaňková, 1999, s. 214).

Jazyk ale zdaleka není jen strukturou a nástrojem a nástrojem není ani řeč, jak napsal už v 60. letech Gadamer. „Řeč vůbec není instrument ani nástroj, neboť k podstatě nástroje patří, že ovládáme jeho použití – a to znamená, že jej bereme do ruky a zase odkládáme, když nám posloužil“ (G. H. Gadamer, 1999, s. 25).

Základ cesty k novému pohledu na jazyk pokládá vynález počítače a rozšíření jeho použití do všech vědních oborů zabývajících se člověkem. V padesátých letech se zrodila

hypotéza, že „lidská mysl je v podstatě manipulátor se symboly, že je to prostě počítač jistého speciálního druhu, a bude-li počítač vybaven správným programem, mohl by dostat lidské mentální vlastnosti“ (M. Čejka in G. Lakoff, M. Johnson, 2002, s. 262). Tato hypotéza se sice brzy ukázala jako nesprávná, ale tzv. „kognitivní obrát“ ve vědě dal vzniknout kognitivní vědě a v jejím rámci mnoha novým disciplínám. Kognitivní vědce spojuje především přesvědčení, že je možné formálně popsat, jak lidská mysl zpracovává informace. Předmětem jejich zkoumání jsou přirozené a umělé kognitivní procesy, které ovládají informaci a znalosti, přičemž lidská mysl je považována za systém, který získává, ukládá, vyhledává, transformuje a přenáší informaci (tamtéž, s. 263). Mezi okruhy bádání kognitivních vědců můžeme zařadit umělou inteligenci, neurální vědu, kognitivní psychologii, kognitivní filozofii, počítačovou lingvistiku a (pro nás především) kognitivní lingvistiku. Jednotlivé obory, ač jsou si často značně vzdáleny, jsou ve vzájemné interakci a součinnosti, vědci uvažují o problematice vždy hned z několika perspektiv, a tak můžeme mluvit o transdisciplinaritě kognitivní vědy (I. M. Havel, 2000, s. 362).

2. Jazyk jako interpretace světa

Kognitivní lingvistika spatřuje v jazyce neocenitelný zdroj poznání člověka a jeho kultury. Vychází z předpokladu, že jazyk, tedy jeho gramatické zákonitosti, slovní zásoba či frazeologie, vypovídá mnohé o charakteru našich myšlenkových procesů. Dovídáme se tak o tom, jak jednotlivé jevy naší reality vidíme, vnímáme, chápeme, hodnotíme a jaký k nim máme vztah. Jazyk odráží to, jak jako lidé světa rozumíme, ale platí to i naopak: jazyk se podílí na tom, jak světu porozumíme, když se narodíme do určitého jazykového společenství, protože je v něm zakonzervovaná lidská zkušenost a paměť. Kognitivní lingvista se ptá, co čeština o nás a naši kulturu vypovídá, co všechno na sebe prozrazujeme, když češtinu používáme, v čem se naše vidění světa liší od vidění světa např. skrze angličtinu, v čem jsou si naopak nápadně podobná a proč. Kognitivní lingvistiku, přesněji řečeno kognitivní sémantiku, už nezajímá denotační složka významu, která dané slovo přesně zařadí do lexikálněsémantického systému jazyka (tj. do vztahů hyperonymie, hyponymie, synonymie, opozitnosti aj.), ale asociace a konotace¹, které

¹ Ukazuje se, že v definování těchto dvou termínů nepanuje mezi lingvistickými autoritami absolutní shoda. *Encyklopedický slovník češtiny* (2002) pojem asociace definuje jako „spojení mezi mentálními entitami, které mohou být v jazyce reprezentovány např. slovy. Asociace mezi slovy se vytvářejí, jestliže se s nimi jedinec opakovaně setkává současně nebo ve stejném kontextu.“ Konotace jsou tamtéž vymezeny jako

určují postoj mluvčích k denotátu. Kognitivní lingvistika totiž, na rozdíl od strukturalistického přístupu k jazyku, vychází z nerozložitelnosti významu, z jeho komplexní („gestalt“) povahy. Význam je celistvý obraz chápáný na základě naší lidské tělesné a smyslové zkušenosti s pojmenovaným jevem.

Kognitivní lingvistika sice nevyrůstala z jediného zdroje či jediné autority, na niž by mohla odkazovat, ale na tomto základním nazírání na jazyk jako na interpretaci světa se všichni lingvisté shodují. V americké tradici, reprezentované především Lakoffem a Johnsonem, najdeme formulace typu „konceptualizace světa obsažená v jazyce“, ale žádný jednotný, plně definovaný termín. Ruští lingvisté mluví o „naivním obrazu světa“, jenž je v jazyce uložen (Apresjan, 1995). Pouze polská kognitivní lingvistika zavedla v polovině 80. let termín **jazykový obraz světa**, který vlastně navazuje už na německého filozofa W. Humboldta a jeho myšlenku, že každý přirozený jazyk v sobě skrývá specifický pohled na svět, nebo na americké badatele E. Sapira a B. J. Whorfa, kteří hovořili o tom, že naše vidění světa je determinováno naším mateřským jazykem, a proto se náhledy na svět jednotlivých národů liší. **Jazykový relativismus**, nebo **jazykový determinismus** jako jeho extrémní poloha, je vlastně jednou z možných odpovědí na otázku, jak zásadní roli v našem myšlení hrají rozdíly mezi jednotlivými jazyky. Relativisté odpoví, že každý jazyk je zcela unikátním obrazem světa srovnatelným s brýlemi, jež nosíme pevně na očích a jež můžeme vyměnit za jiné, s jinými dioptriemi, zabarvením skel i obrouček, jen máme-li to štěstí a jsme bilingvní.

„sekundární významové rysy podílející se na pragmatické složce významu lexikálního, především rysy postojové, citově hodnotící, expresivní, estetické, intenzifikační, evokační aj. Konotace odrážejí vztah uživatele jazyka k mimojazykové realitě.“ Čermák (2001) ke konotacím dodává, že jsou „především asociativní povahy“, čímž oba pojmy sblížuje. Vaňková (2005) využívá Leechovo sedmisložkové pojetí významu, kde vedle složky konceptuální, kolokační, sociální, afektivní, reflektované a tematicko-rematické existuje i složka konotační, která podle něj může být buď zcela individuální, nebo sdílená všemi uživateli jazyka. Na jiných místech knihy *Co na srdci, to na jazyku* (2005, s. 88) najdeme striktní rozlišení pojmů asociace a konotace, a to v opozici ryze individuálního vs. kolektivního. My budeme tyto termíny využívat v souladu s výkladem *Encyklopedického slovníku češtiny*.

Vaňková (s. 64, 2007) rozlišuje konotace systémové, tj. takové, které jsou doložitelné v samém systému jazyka, a konotace textové, jež sice nenalezneme v systému, ale přesto se opakovaně vyskytují v textech (např. v reklamách, písních, anekdotách atd.). Textové konotace z literárních textů můžeme chápat jako potenciálně jazykové. Poezie totiž jen „explicitněji poukazuje k tomu, co je v jazyce, v systému přítomno jako významová potencia“ (tamtéž).

Z celé řady definic pojmu jazykový obraz světa vyberme pojetí polského lingvisty Bartmińského, který říká, že je to „v jazyce uložená interpretace skutečnosti, kterou je možno chápat jako souhrn soudů o světě. Mohou to být soudy buď ustálené v samém jazyce, v jeho gramatických formách, ve slovníku, ve fixovaných textech (např. v příslovích), nebo jazykovými formami a texty pouze implikované“ (podle I. Vaňkové, 2005, s. 51).

Jazykový obraz světa si můžeme dále přiblížit vymezením některých jeho vlastností. Vaňková (tamtéž, s. 52) uvádí, že není jednolitý, ale naopak heterogenní, přičemž interpretace různých stylových či sociálních sfér může ukazovat na vnitřní rozpornost (např. obraz světa v odborných textech se může diametrálně lišit od vidění světa v běžné komunikaci). Měli bychom se proto při našich výzkumech zaměřovat na každodenní komunikaci, texty folklorní a umělecké², to jest takové texty, které odrážejí vidění světa v přirozené vrstvě jazyka. Základ našeho jazykového obrazu světa je sice po staletí neměnný, ale přesto se podle potřeb společnosti neustále dynamicky proměňuje, např. ve snaze odstranit některé nelichotivé stereotypy nebo vlivem kontaktu s cizími jazyky. Do jazykového obrazu světa se dále promítá výběrovost, s níž přistupujeme k realitě, tedy to, čemu a v jaké míře věnují mluvčí různých jazyků pozornost, a subjektivně lidské hodnotící postoje, odvíjející se od naší nejvyšší hodnoty – nás samých a všeho „lidského“.

Centrem jazykového obrazu světa je **přirozený jazyk**, který koresponduje se základní lidskou zkušeností přirozeného světa. Osvojujeme si ho už v raném dětství a po celý život nám slouží nejen k dorozumění v každodenních situacích, ale i jako nejjednodušší a zároveň každému člověku nejbližší poloha jazyka. Slovník přirozeného jazyka je podle jednoho kritéria tvořen výrazy s největší frekvencí užívání, podle jiného kritéria je složen z výrazů, bez nichž se neobejdeme v základních životních situacích a při definování jiných výrazů (I. Vaňková, 2005, s. 57). Bartmiński slovník přirozeného jazyka rozděluje do několika desítek sémantických skupin, které postihují jak konkrétní, tak abstraktnější oblasti lidského života. Z perspektivy tématu naší práce uveďme alespoň tyto příklady: **existence, vývoj a fungování člověka** (*být, růst, život, porodit, umřít*), **počasí, přírodní úkazy a nebeská tělesa, živly** (*prší, vítr, sníh, duha, blesk, měsíc, hvězdy, voda*), **čas**

² Vaňková (2005, s. 90) předjímá možné námitky, že umělecký text není typickou oblastí užívání jazyka, a proto by neměl kognitivním lingvistům sloužit jako výzkumný materiál, a argumentuje: „Kdybychom exponované konotace nebyli schopni, alespoň někteří z nás, sdílet, nedokázali bychom vysvětlit, jak je možné, že uměleckým textům rozumíme.“

a jeho členění (*den, hodina, jaro, chvilka*), **rozměr, počet, barva, tvar** (*velký, úzký, hloubka, mnoho, červený, čtverec, koule*) aj. (tamtéž, s. 58).

Pro úplnost musíme doplnit, že druhým krajním názorem na vztah jazyka a myšlení je **jazykový univerzalizmus**. Univerzalisté tvrdí, že „celé lidstvo sdílí – bez ohledu na různost jazyků a kultur – určitou ‚psychickou jednotu‘: myšlení je opřeno vždy o tytéž základy, je v zásadě stejné (neboť jsme všichni příslušníky lidského druhu) a rozdíly dané jednotlivými jazyky nejsou nikterak podstatné“ (tamtéž, s. 38). Přijatelné se zdá být kompromisní stanovisko, zastávané např. představitelkou kognitivní sémantiky A. Wierzbickou, spatřující v přirozených jazycích kromě mnohých rozdílů také určitý počet univerzálních, „nadjazykových“ pojmů, fungujících jako nejmenší elementy významu. Wierzbicka se snaží na základě zkoumání mnoha desítek jazyků nejrůznějších kultur najít omezený počet univerzálních jednotek, jakýchsi „atomů významu“, z nichž by bylo možné poskládat všechny komplexnější pojmy, např. sloveso *lhát* je možné složit z atomů „říkat“, „myslet“, „chtít“, „pravda“, „udělat“, „někdo“, „něco“, „jako“, „ne“ (tamtéž, s. 39). Vaňková (s. 52, 2007) spor relativistů a univerzalistů uzavírá smírně: hledíme sice na svět skrze brýle našeho mateřského jazyka, ale pod těmi brýlemi máme všichni stejné oči vybavené specificky lidským viděním. Naše tělesná přirozenost v podobě oněch očí a naše kulturně-jazyková determinace, metaforizovaná brýlemi, jsou od sebe neoddělitelné a utvářejí člověka ve vzájemné součinnosti.

3. Antropocentrismus jazyka

Na počátku vývoje umělé inteligence vznikla domněnka, že kdybychom dokázali počítač vybavit určitým programem, mohl by myslet a užívat jazyk jako člověk. Tato hypotéza byla snadno vyvrácena argumenty, že počítače nemají přístup k významu jakožto hybné síle myšlení a jazyka, protože nemají naše kognitivní schopnosti, smyslové orgány a především nemají těla. Dokud počítačům nevytvoříme lidsky funkční těla, nebudou myslet ani mluvit.

Jak píše americká slavistka a kognitivní lingvistka Laura Janda (2004, s. 11), kognitivní lingvistika vychází z premisy, že „význam je výsledkem lidské tělesné zkušenosti tak, jak je zpracována smysly a kognicí“. Veškerá naše zkušenost prochází filtrem našeho specificky lidského vnímání, a proto jazyk není obrazem skutečného světa, ale představuje obraz světa, jak se jeví člověku. Jazyk je **antropocentrický** – determinovaný člověkem stojícím v jeho centru. Vnímáme svět skrze svou fyzickou schránku, která je nám mírou

všech věcí, ale jen v takovém rozsahu, jaký nám dovolí naše omezené smysly. V souvislosti s určováním míry Vaňková (2005, s. 61) uvádí lidové jednotky míry odvozené z proporcí lidského těla, např. *loket, stopa, palec, krok, hrst, špetka* nebo *lok*.

Johnson ve své knize *Tělo v mysli* (1987) předkládá celou řadu **představových schémat** daných naší tělesností a vysvětluje, jak se chápeme a prožíváme ve vztahu k prostoru. Svoje tělo např. vnímáme jako NÁDOBU a ostatní předměty jsou vůči němu UVNITŘ nebo VNĚ. Pohybujeme se vzpřímeně, zezadu dopředu, během vývoje rosteme vzhůru a vlivem stárnutí se zase zmenšujeme směrem k zemi, což je základem představového schématu NAHOŘE versus DOLE. Schémata DALEKO versus BLÍZKO, POČITATELNÝ versus HROMADNÝ nebo POSTAVA versus POZADÍ jsou zase odvozena od způsobu, jakým pracují naše smysly (L. Janda, 2004, s. 16). Odlišujeme pro život nezbytné části těla, které pro nás znamenají život a identitu (např. *trup, srdce, mozek*), od postradatelných částí (např. *vlasy, prsty*), čímž je položen základ představovému schématu CENTRUM versus PERIFERIE. Ze zkušenostního základu s vlastním tělem, jež zakoušíme jako celek složený z částí, vychází schéma ČÁST versus CELEK. Běžná (nejen) lidská zkušenost pohybu odněkud někam dala vzniknout představovému schématu POČÁTEK – CESTA – CÍL, přičemž představa prostoru jako cíle je nahrazena nějakým stavem, jehož chceme dosáhnout (V. Chrz, 1999, s. 25–28).

Teorie představových schémat dostala svou konečnou podobu ve spolupráci s Lakoffem, který ve své knize *Ženy, oheň a nebezpečné věci* (1987) uvádí charakteristiky těchto základních schémat. „Představová schémata mají podle Lakoffa povahu „gestaltů“, to jest strukturovaných celků, které mají určitou smysluplnou konfiguraci. Konfigurace těchto schémat je dána naší přímou zkušeností, tj. způsobem naší tělesné interakce s prostředím“ (tamtéž, s. 28). Jak představová schémata fungují v procesu metaforizace našeho konceptuálního systému, uvidíme v následující kapitole.

4. Metaforičnost jazyka a myšlení

Jedním ze základních aspektů kognitivistického pohledu na jazyk je teorie metafor. V tradičním pojetí, jež se datuje už od Aristotelovy *Poetiky* (1993), je metafora považována pouze za věc jazyka, ornamentální pojmenování užívané výhradně v umělecké literatuře, s běžným jazykem se vzájemně vylučující. „Slovo metafora bylo definováno jako mimořádný, novátorský nebo básnický jazykový výraz, u něhož se jedno nebo více slov používá mimo oblast svého konvenčního významu k vyjádření podobného

pojmu“ (M. Čejka in G. Lakoff, M. Johnson, s. 265). Když ale badatelé začali pátrat po jejich motivaci, zjistili, že metafory nejsou jen věcí jazyka, ale že metaforický je především náš konceptuální (pojmový) systém, naše myšlení a vidění světa. Metafora je primárně jevem mentálním, nikoliv jazykovým, a jako taková je tím pádem důležitým zdrojem informací o tom, jak je náš konceptuální systém strukturován (I. Nebeská in Vaňková a kol., 2005, s. 97).

Lakoff a Johnson dokazují, že metaforičnost je pro náš konceptuální systém rysem nikoliv okrajovým, ale zásadním. Metafory jsou přitom motivovány lidskou tělesnou zkušeností, zprostředkovanou smysly. Ve své základní práci o metaforách *Metafory, kterými žijeme* (1980) autoři vysvětlují, že „podstatou metafory je chápání a prožívání jednoho druhu věci z hlediska jiné věci“ (G. Lakoff, M. Johnson, 2002, s. 17) a jako příklad uvádějí naše chápání a metaforické strukturování pojmu spor / argumentace jako války. Spor / argumentaci můžeme v naší kultuře *prohrát* nebo *vyhrát*, argumenty mohou být *rozmetány* nebo *obhájeny*, užíváme určité *strategie*, abychom *protivníka porazili*. Verbální bitvu jsme konceptualizovali na základě něčeho, co je pro naše chápání dostupnější a představitelnější, totiž na základě fyzického konfliktu. Tento druh metafory, kdy jeden pojem metaforicky strukturujeme na základě jiného pojmu, čímž navozujeme v našem pojmovém systému podobnosti, nazývají Lakoff a Johnson **strukturní metafora**. Tytéž pojmy ale mnohdy chápeme z hlediska několikeré metaforizace (viz kap. I.5.). Primární forma metaforizace, která je motivovaná naší tělesnou zkušeností s orientací v prostoru, je **metafora orientační**. Prostorově orientované metafory vycházejí z opozic NAHOŘE – DOLE, UVNITŘ – VNĚ, VPŘEDU – VZADU, BLÍZKO – DALEKO, HLUBOKÝ – MĚLKÝ, CENTRÁLNÍ – PERIFERNÍ (viz kap. I.3). Na základě naší fyzické báze vznikla mezi různými prostorově orientovanými metaforami vnější systematičnost, např. vše, co považujeme za DOBRÉ, je NAHOŘE, zatímco to, co chápeme jako ŠPATNÉ, je DOLE. Vztyčený postoj typicky doprovází pozitivní citový stav, a proto ŠTASTNÝ JE NAHOŘE, jak to dokládají příklady *zvednout náladu* nebo *povznesená nálada*. Naproti tomu skleslý postoj bývá výrazem smutku, a proto SMUTNÝ JE DOLE, např. *být na dně*, *upadnout do deprese*. Štěstí má ale také tendenci být ve vzájemném fyzickém vztahu s úsměvem a pocitem expanze, takže bychom na ně mohli nahlížet i metaforou ŠTASTNÝ JE ŠIROKÝ, např. *nadmout se pýchou*. Podobně platí, že ZDRAVÍ A ŽIVOT JSOU NAHOŘE oproti NEMOC A SMRT JSOU DOLE, neboť vážná choroba nás nutí ležet a mrtvý člověk je fyzicky dole. Tuto opozici dokládají

příklady *být na vrcholu zdraví, vstát z mrtvých, jde to s ním s kopce* nebo *upadnout do mdlob* (tamtéž, s. 27).

Vertikální metaforičnost se prolíná také do pojmů označujících kvantitu a kvalitu. O množství myslíme a mluvíme jako o místě na svislé ose, což je motivováno vizuálními vjemy ze zkušeností, jako je přisypávání písku na hromadu nebo přilévání vody do nádoby a pozorování její stoupající hladiny. Na tomto základě vznikly např. metafory *nízké ceny, zvýšení platu* nebo *životní minimum*. Naše chápání kvality je motivováno vzpřímeným lidským tělem, takže čím je něco výš, tím je to lepší. Svědčí o tom kupř. pojmenování společenského postavení (*horních deset tisíc, vyšvihnout se, spodina, dno společnosti*), mezilidských vztahů (*povyšovat se nad někým, plazit se před někým*) nebo společenských jevů (*vrcholový sport, propad vlády*) (I. Nebeská in Vaňková a kol., 2005, s. 103). Nejzákladnější pozitivní hodnoty, které jsou v naší kultuře hluboce zakořeněny, budou koherentní s metaforickou strukturou jejich nejzákladnějších pojmů, tedy *čím víc, tím líp*, protože VÍCE i DOBRÝ JE NAHOŘE. O negativních jevech, jako je kriminalita nebo inflace, budeme naopak přemýšlet nekoherentně s touto metaforou, tedy *čím méně, tím lépe* (G. Lakoff, M. Johnson, 2002, s. 35).

Naše konceptualizace světa pochopitelně není založena pouze na zkušenosti s prostorovou orientací. Dalším zdrojem pro metaforizaci je nám zkušenost s fyzikálními objekty a látkami. Lakoff a Johnson v této souvislosti mluví o **ontologické metafoře**, nazírající nefyzické věci jako entity nebo substance. Vhodným příkladem je metafora VĚDOMÍ JE STROJ (např. *mít o kolečko víc; přemýšlí, až se z něho kouří; zapnout mozek*), který můžeme zapnout a vypnout, aktivovat nebo zvýšit jeho výkon (tamtéž, s. 42).

Velmi často používaná je metafora nádoby. Člověk chápe sebe samého jako ohraničenou nádobu a tuto představu aplikuje i na své prostředí, a to často i tehdy, když neexistuje žádná přirozená fyzická hranice onu nádobu vymezující. Jako nádoby lze chápat i různé druhy stavů, a proto říkáme, že *je někdo v rozpacích, v narkóze* nebo *se dostává do formy* (tamtéž, s. 46).

Lakoff a Johnson uvádějí jako nejzřejmější případ ontologické metafory **personifikaci**, kdy chápeme „širokou škálu zkušeností s nikoli lidskými entitami na základě lidských motivací, charakteristik a činností“ (tamtéž, s. 47). Na zcela nehmatatelnou inflaci můžeme nazírat jako na člověka – protivníka (např. *Inflace nás zahnala do kouta, zničila dolar* atd.), a teprve přemýšlení v takto lidských termínech nám bude dávat smysl. Na

příkladu personifikace můžeme pozorovat, že jazykový obraz světa není ovládán pouze antropocentrismem, ale i **antropomorfismem**, neboť máme tendenci přisuzovat věcem, zvířatům, přírodním jevům nebo třeba nemocem lidské vlastnosti a chování.

Dosud zmiňovaná metaforizace je ovšem jen jedním z procesů, které probíhají v naší mysli, když mluvíme. Vedle metafory, jako způsobu pojmání a porozumění jedné věci na základě druhé, tvoříme **metonymii**, jež nám umožňuje používat entitu pouze k zastupování jiné věci. Lakoff a Johnson (2002, s. 50) ukazují, že i metonymizace vypovídá mnohé o způsobu naší konceptualizace. Mluvíme-li např. o člověku s využitím metonymie ČÁST ZA CELEK, kde máme k dispozici mnoho částí, náš výběr koresponduje s charakteristikou člověka, kterou chceme zdůraznit. V kontextu s inteligentními a vzdělanými lidmi spíše použijeme metonymii *mozky* než *tváře*, neboť mozek bývá asociován s inteligencí, zatímco tvář se vzhledem a identitou. Dodejme ještě podle Nebeské (Vaňková a kol., 2005, s. 95), že pro metonymii je charakteristické uchování primárního významu pojmenování a jeho přenášení na základě časových, prostorových, funkčních a dalších souvislostí na nové pojmenování.

5. Čas a život v metaforách

Lakoff a Johnson při svých výkladech metafor tu a tam narážejí na pojmy *čas* a *život*, které mají mnoho společného s konceptem *mládí*, neboť *mládí* lze chápat jako období života. Na příkladech *šetřit čas*, *plýtvat časem*, *věnovat čas*, *investovat čas* nebo *drahocenný čas* ukazují, jak „je čas v naší kultuře cenným zbožím. Je to omezený rezervní zdroj prostředků, kterého používáme k dosažení svých cílů“ (G. Lakoff, M. Johnson, 2002, s. 20). Chápeme ho na základě metafory ČAS JSOU PENÍZE, z níž dále vyplývají metafory ČAS JE OMEZENÝ ZDROJ, protože peníze jsou omezený zdroj, a ČAS JE CENNÉ ZBOŽÍ, protože peníze jsou cenné zboží (tamtéž). Pro naši společnost je tedy klíčová strukturní metafora ČAS JE ZÁSOBA využívající ontologickou metaforu ČAS JE LÁTKA, již postupně spotřebováváme k různým účelům, lze ji kvantifikovat, připisovat jí určitou hodnotu na jednotku množství a slouží určitému cíli (tamtéž, s. 84).

Čas dále vnímáme jako něco, co se pohybuje zezadu dopředu. Zatímco my jsme obráceni tváří k budoucnosti a zády k minulosti, *čas letí*, *přichází* nebo *se blíží*, čili chápeme ho jako metaforu ČAS JE POHYBUJÍCÍ SE PŘEDMĚT. Běh času konceptualizujeme ovšem zároveň tak, že ČAS JE STACIONÁRNÍ A MY SE

POHYBUJEME V NĚM, např. *Blížíme se konci roku* (tamtéž, s. 58, též podrobně M. Horský, 2007).

Obraznost naší konceptualizace času je ale ještě bohatší. Věta *Byl s tím hotov v deseti minutách* je založena na metafoře ČAS JE NÁDOBA, neboli „ohraňčený prostor, jímž se napříč pohybuje předmět (událost nebo činnost), v korelaci s časem, který onen předmět potřebuje k překonání vzdálenosti z jednoho konce na druhý“ (tamtéž, s. 77).

Jako jiný druh látky, zřejmě jako tekutinu, si představujeme životní sílu, když říkáme, že *z někoho prýští elán, někdo překypuje vitalitou* nebo *mu nezbyvá ani troška energie*.

Podobně jako čas, snad jen o něco zřetelněji, se život chápe metaforou ŽIVOT JE NÁDOBA, což dokládají slovní spojení jako *plný život, žít naplno, prázdný život*. Mnohé naše životní situace autoři chápou též neotřelou metaforou ŽIVOT JE HAZARDNÍ HRA, kterou si můžeme demonstrovat na příkladech *mít eso v rukávě, hrát poctivou hru, v sázce je mnoho, dostat se do patové situace* (tamtéž, s. 68).

Ve spojitosti se životem nesmíme zapomenout ani na Johnsonovo konceptuální schéma CESTA, velmi časté v metaforách, které mají souvislost s časem, nebo s vyjádřením linearity, např. *mít všechno před sebou, cesta životem, jeho pozemská pouť skončila* (I. Nebeská in Vaňková a kol., 2005, s. 106).

6. Teorie mapování struktury

Teorie mapování struktury vznikla z potřeby uchopit problematiku analogie a analogického myšlení. Její autoři D. Gentnerová a D. R. Gentner (1983) si položili otázku, jestli si při analogickém vyjadřování pouze vypůjčujeme termíny z jedné oblasti pro druhou, nebo jestli z hlediska těchto analogií myslíme. Autoři jsou přesvědčeni, že „přijetí určité analogie má vliv na konceptualizaci dané oblasti“ (V. Chrz, 1999, s. 14). Co se děje v naší mysli, je „přenášení (mapování) struktury poznání z jedné oblasti do druhé, ze základní (zdrojové) oblasti do oblasti cílové“ (I. Nebeská in Vaňková a kol., 2005, s. 100). Podstatu procesu mapování struktury si můžeme přiblížit dvěma modely z fyziky. Systém vodovodního potrubí nám slouží jako zdrojová oblast pro analogii s elektrickým obvodem, kde si elektrický proud představujeme jako vodu protékající potrubím (tamtéž), a model atomu je založen na analogii se sluneční soustavou, kde jádro chápeme jako slunce a elektrony jako obíhající planety (V. Chrz, 1999, s. 14). Při mapování struktury

jsou zároveň zachovány vztahy mezi objekty, ale nikoliv atributy objektů, takže platí, že částice obíhají kolem jádra nebo jsou vzájemně přitahovány, ale fyzikální vlastnosti slunce, jako je jeho teplota nebo barva, na model atomu nepřenášíme. V analogickém mapování dále platí, že jsou „ve větší míře přenášeny relace vyššího řádu“, což v planetárním modelu atomu znamená, že přenášíme vztahy, které jsou pro fungování systému zásadní, např. jádro má větší hmotnost než elektrony, částice se vzájemně přitahují (tamtéž, s. 17). Analogie nám umožňují na základě znalosti zdrojové oblasti vyvozovat závěry o problematice cílové oblasti.

7. Teorie konceptuální metafory

Podobně jako teorie analogie je i teorie konceptuální metafory založena na mapování ze zdrojové oblasti do cílové oblasti. Lakoff (1987) formuloval tuto teorii v rámci analýzy anglických idiomatických výrazů, jimiž se vyjadřuje emoce hněvu. Základem vyjádření *dohřát se* nebo *vybublat* je chápání hněvu jako zahřívání kapaliny v uzavřené nádobě. Mezi zdrojovou a cílovou oblastí potom můžeme pozorovat řadu korespondencí. „Zahřátí kapaliny v kontejneru (nádobě) nad určitou mez vede ke zvýšení tlaku, při kterém může dojít k explozi“ na příklad koresponduje s tvrzením, že „zvýšení hněvu nad určitou mez vede ke zvýšení vnitřního napětí, při kterém může dojít ke ztrátě kontroly“ (V. Chrz, 1999, s. 19–21). „Intenzita emoce (*pěnil, všechno se v něm vařilo*)“, řečeno ještě názorněji slovy Nebeské, „koresponduje s mírou zahřívání kapaliny, vnitřní napětí (*vzkypěl, myslel, že vzteky praskne*) koresponduje s tlakem v nádobě, ztráta kontroly nad vlastním chováním (*vyletěl, vybuchl, vypěnil*) koresponduje s explozí způsobenou nahromaděním páry v uzavřené nádobě“ (I. Nebeská in Vaňková a kol., 2005, s. 101).

Základem metaforického mapování jsou sice struktury naší běžné zkušenosti, avšak korespondence, z nichž se mapování sestává, na běžné zkušenosti přímo založeny nejsou. „To znamená, že v případech jako *nízká nezaměstnanost* či *zvýšená aktivita* neexistuje přímá korelace zkušeností mezi kvantitou a vertikality, přesto však zde pojmání kvantity z hlediska vertikality dává smysl, a to na základě korelace zkušeností v mnoha jiných případech“ (V. Chrz, 1999, s. 24), jak jsme již viděli výše.

8. Kategorizace v jazyce a myšlení

Z pohledu humanitních věd kognitivní lingvistika nepřichází s ničím převratným, když říká, že člověk prožívá a uvědomuje si realitu jako rozdělenou na části, kategorie, jež jsou vzájemně provázány do různých hierarchicky strukturovaných celků. Nekategorizuje ovšem jenom člověk, ale svým způsobem všichni živočichové potřebují kategorizaci, aby rozeznali potravu, nebezpečí nebo možné partnery. Svět je pro nás díky kategorizaci přehledný a uspořádaný, ale zároveň i svým způsobem zkreslený optikou našeho mateřského jazyka, neboť naše mentální mechanismy kategorizace se do jazyka promítají, ba dokonce jsou základem našeho konceptuálního systému.

Tak se může lehce stát, že se Čech s česko-anglickým slovníkem v ruce nemůže něčeho dopočítat. Angličan má např. všehovšudy jen osm prstů³ (*fingers*), protože palce (*thumbs*) a prsty na nohou (*toes*) vidí jako jiné útvary (volně podle I. Vaňkové, 2005, s. 68). Anglický *teenager* je někdo ve věku mezi třinácti a devatenácti lety, neboli ve věku označeném číslovkou obsahující *-teen*, zatímco českému náctiletému může být i jedenáct (*eleven*) nebo dvanáct (*twelve*). Jinými slovy tedy lze říct, že Čech chápe číslovky mezi desítkou a dvacítkou jako jednolitou kategorii, zatímco Angličan z ní číslovky 11 a 12 jazykově vyděluje. Rozdílně vnímáme nejen konkrétní předměty a abstraktní pojmy, ale i činnosti. Čech kupř. vidí zásadní rozdíl mezi tím, jestli se na nějaké místo dostane pěšky nebo nějakým dopravním prostředkem, a proto odlišuje slovesa *jít* a *jet*. Angličan má sice slovo pro pěší přepravu k dispozici (*walk*), ale přesto nejčastěji použije sloveso *go*, které vyjadřuje oba významy.

Přínos kognitivní lingvistiky, jmenovitě prací Lakoffa a Johnsona, vychází z polemiky s Aristotelovým pojetím kategorie, jež odpovídá schématu nádoby, neboli „uzavřené třídy jsoucnen popsateelných na základě pevně daných vlastností, a to tak, že lze vést ostrou hranici mezi těmi elementy, které jsou, a těmi, které nejsou členy dané třídy“ (I. Vaňková, 2005, s. 72).

Lakoff, ale i jiní autoři oproti tomuto tradičnímu chápání kategorie vycházejí z teorie americké psycholožky E. Roschové, podle níž zástupci kategorií mají spíše různou míru vlastností, které jsou pro danou kategorii považovány za reprezentativní. „Kategorie je tedy budována na základě schématu CENTRUM – PERIFERIE, přičemž v samém centru stojí reprezentativní, ideální exemplář, který má všechny vlastnosti chápáné jako typické: jde o **prototyp** – nejlepší příklad“ (tamtéž, s. 76). Jsou to právě prototypy, co tvoří základ

našeho pojmového systému, resp. obrazu světa. Na rozdíl od klasické slovníkové definice, která směřuje k denotaci a snaží se spíše o vystižení obsahu než rozsahu pojmu, prototypové pojetí významu je výrazně subjektivnější, zahrnuje emocionalitu a hodnocení. Generalizací pohledů frazeologie, každodenní komunikace či uměleckých textů, ukazuje místo dané věci nebo jevu v konkrétním jazykově-kulturním obrazu světa (tamtéž, s. 83).

Laura Janda (2004, s. 19) píše, že „kategorie je definována prototypickým členem a je kolem něj organizována, všechny ostatní členy pak k němu mají nějaký vztah“. Zároveň ale dodává, že „mít vztah k prototypu nezahrnuje nutně sdílení nějakého rysu s prototypem, neboť vztah k prototypu může být zprostředkován řetězem propojených členů, v němž každý sousedící pár nějaké rysy sdílí, ale členy na koncích řetězu žádné rysy sdílet nemusí“ (tamtéž). Jako příklad Janda uvádí slovo *matka*, jehož prototypem je „žena, která je vdaná za otce dítěte, které počala, porodila a o které se stará“. Pro definování pojmů *nevlastní matka*, *adoptivní matka* nebo *biologická matka* nejsou všechny tyto rysy prototypu nutné ani postačující, neboť žádný z uvedených rysů tyto pojmy nesdílejí (tamtéž, s. 20).

Ani v souvislosti s prototypem bychom neměli zapomínat na důležitost naší lidské (tělesné) zkušenosti. Význam slova *židle* na příklad vychází z našeho představového schématu toho, jak člověk se židlí obvykle zachází, resp. z aktu sezení na prototypické židli. V centru pojmu *lež* zase stojí prototypická zkušenost člověka, jenž je podveden, obelhán, a nepravdy bez záměru podvádět stojí na periferii (tamtéž, s. 21).

Zatímco ve sféře substancí (tj. věcí, osob, zvířat, emocí, vlastností atd.) hledáme prototyp jako „nejlepší příklad“, v souvislosti s barvami hledáme toho nejtypičtějšího nositele dané barvy, což bývají přírodní pilíře našeho přirozeného světa. Vaňková ukazuje, že prototypem červené barvy je oheň a krev, nebo že žlutá má dva prototypy – slunce a podzim v přírodě. U barev je zajímavé, že v závislosti na kontextu jsou doprovázeny jak pozitivními, tak výrazně negativními konotacemi. Zatímco v souvislosti s jarní kvetoucí přírodou je žlutá vnímána pozitivně, ve spojitosti s člověkem, jeho zdravím nebo stářím či špínou předmětů vyvolává žlutě spíše odpor (viz I. Vaňková, 2005).

Vedle termínu prototyp je lingvisty někdy užíván i termín **stereotyp**. Ten bývá často chápán synonymně, někdy se používá ve spojitosti s lidmi, zatímco prototyp v kontextu s věcmi. V pojetí Bartmiňského vyjadřuje „zobrazení předmětu, zformované v jistém společném zkušenostním rámci a vymezující, čím předmět je, jak vypadá, jak působí, jak

³ Podrobně fenomén „prst“ rozebírá Vaňková v knize *Nádoba plná řeči* (s. 30, 2007).

s ním člověk nakládá“ (I. Vaňková, 2005, s. 85). Slunce je například vnímáno jako zdroj světla, tepla, ale také radosti, štěstí, je v něm obsažena charakteristika barvy i pozitivních emocí (tamtéž).

Kognitivní lingvistika hledá pro pojem **kognitivní definici**, která ho nezamkne do škatulky, ale spíše jej interpretuje. Podle Bartmiňského kognitivní definice „nevede ostrou hranici mezi nejazykovým a jazykovým“, je uspořádána kategoriálně (fasetově), přičemž skladba a uspořádání jsou v každém jazyce specifické, a zaznamenává, jak je pojem fixován v běžném jazyce (I. Vaňková, I. Nebeská, 2005, s. 31). Je na místě připomenout, že základní složkou významu v prototypovém pojetí předmětu v lidské mysli jsou konotace; nezajímá nás tedy, že *macecha* je nevlastní matka, ale že je zlá a nepřející (I. Vaňková, 2005, s. 80). Při vymezování prototypu na základě konotací si ale musíme ověřit, že se nejedná o individuální asociace. Sdílenost prototypu nám nejsnáze potvrdí opakovaný výskyt sledované charakteristiky v různých výpovědích. Z kvalitativního hlediska se můžeme zaměřit na etymologii pojmenování (*zelený* odkazuje k rostlinnosti, např. *zeli*), přenesené významy (*krysa* jako bezcharakterní člověk), významy derivátů shodujících se s dokládanou konotací (*papouškovat*, tedy opakovat bez porozumění cizí myšlenky) nebo na frazémy (tamtéž, s. 89).

9. Shrnutí

Na závěr teoretické části shrňme základní teze kognitivně-kulturního pohledu na jazyk. Kognitivní lingvistika vidí v jazyce odpovědi na otázku, jak funguje lidská mysl. Mnohé termíny používané kognitivními lingvisty jsou v naší kultuře zakořeněny už od dob antiky, ale nyní se dostávají do nového světla. Úplně jinýma očima se kognitivní lingvista dívá na kategorizaci, jež je základem našeho konceptuálního systému. Spíše než jako jasné ohraničený soubor entit je kategorie vymezena svým prototypem stojícím v centru, zatímco exempláře na periferii kategorie volně přecházejí do jiných kategorií. Základní struktury našeho konceptuálního systému vycházejí z naší tělesnosti, na jejímž základě jsme si vytvořili jistá představová schémata, prostřednictvím nichž vnímáme sebe a okolní svět. Za schopnost přemýšlet a mluvit o abstraktních jevech, s nimiž nemáme přímou smyslovou zkušenost, vděčíme jiné své schopnosti – metaforizaci. Cílem bádání kognitivního lingvisty je odhalit jednotlivé vrstvy jazykového obrazu světa, nebo možná jednotlivé obrazy v galerii jeho mateřského jazyka.

Kognitivní lingvisté si uznání pro svou disciplínu vydobývali jen velmi pomalu a těžce. Práce amerických kognitivistů byly zpočátku považovány za příliš kontroverzní a jen pramálo lingvistické. V roce 1989 ale vznikla Mezinárodní asociace kognitivní lingvistiky (International Cognitive Linguistics Association), která od té doby pořádá každé dva roky mezinárodní konferenci, vydává časopis, knižní edici a prezentuje se na webových stránkách www.cognitivelinguistics.org. Dále vznikla také Asociace slovanské kognitivní lingvistiky (Slavic Cognitive Linguistics Association), jež se prezentuje na www.unc.edu/depts/seelrc/SCLA_invite.htm. České webové stránky o kognitivní lingvistice, které spravuje Dominik Lukeš, najdeme na www.cogling.info. Tyto internetové zdroje informací jsou cenným vodítkem pro lingvisty a zpravodajem o směrech bádání, jimiž se dnešní kognitivní lingvistika vydává. Zkoumání místa určitého konceptu v obrovském, živém a pestrém jazykovém obrazu světa, tak jako to uvidíme v následujícím textu, je jen jednou z mnoha možností, jaké kognitivní lingvistika nabízí.

II. VÝZKUM KONCEPTU MLÁDÍ V ČEŠTINĚ

1. *Mládí* podle slovníků

1.1 Etymologie slova *mladý*

Původní význam praslovanského slova *moldъ* nebyl ‚mladý věkem‘, pro nějž existoval výraz *junъ*, ale ‚jemný, měkký‘. Slovo *moldъ* bylo proto vhodné k utvoření obecného jména *mládě*, tj. ‚bytosti jemného a měkkého těla‘ (V. Machek, 1968). Opozitem⁴ k *moldъ* bylo slovo *vetъchъ*, zatímco adjektivum *starъ* bylo odvozeno od verba *stati* a znamenalo ‚vlastnost toho, kdo pevně stojí, je tělesně vyspělý‘ (J. Holub, S. Lye, 1978), resp. ‚vzrostlý, dozrálý‘ (V. Machek, 1997).

Z významu praslovanského výrazu *junъ* nám dodnes čeština zachovala památku v zastarávajícím slově *junák*, tj. ‚chlapec mladého věku‘. Souvislost s významem slova *moldъ* bychom dnes našli např. v anglickém slovese *melt* (tát, měknout), odvozeném od staroanglického *meltan* (J. Rejsek, 2001).

⁴ Poznamenejme, že v dnešní češtině najdeme ke slovu *starý* dvě základní opozita, a sice *mladý* a *nový*. Jejich kolokabilita nezávisí výhradně na životnosti označované entity (např. *mladá hora*, *mladá demokracie*), ačkoliv adjektivum *mladý* je prototypicky používáno pro živé bytosti a rostliny, zatímco *nový* pro věci.

1.2 Slova *mladý* a *mládí* ve výkladových slovnících

V Jungmannově *Slovníku česko-německém* (1990) je pod heslem *mladý* uveden význam ‚malého ještě věku‘ a pro *mládí* významy ‚mlád‘, ‚větve mladé‘, ‚mlází, všechen mladý les‘.

Příruční slovník jazyka českého z roku 1938 uvádí základní významy adjektiva *mladý* jako ‚jsoucí v prvním období svého života nebo vzrůstu‘ (*mladá dívčina, mladé smrčky*), ‚jsoucí nedávného původu, nově vzniklý, nedávný‘ (*mladá literatura, mladé víno*), ‚vztahující se k mládí (v mládí událý, v mládí obvyklý apod.), zvláště k jeho význačným vlastnostem (mladický, bujný, svěží apod.)‘ (*mladé roky*), novější *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost* (1978, 1994, 2003) k těmto významům dodává ještě ‚jsoucí v počátečním stavu‘ (*mladé uhlí* a ostatně i *mladé pivo*).

Jako významy substantivizovaného adjektiva *mladý* uvádí *Příruční slovník jazyka českého* (1938): ‚mladý člověk‘, ‚lidově mladý hospodář na živnosti po otci, tchánu, výměnkáři či junior firmy‘, ‚zvířecí mládě‘ nebo v plurálu *mládí* jako ‚mladý hospodář se ženou, novomanželé (proti rodičům)‘. *Mládí* neboli *mladost* je zde definováno jako ‚první období života‘, případně ‚mladý nálet lesní nebo výhonky‘, ve *Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost* (1978, 1994, 2003) potom jako ‚první období lidského života‘ a ‚mladí lidé, mládež‘.

Slovník spisovného jazyka českého (1989) k významu slova *mladý* ‚jsoucí v prvním období života, ve vzrůstu‘ přidává jako přenesený význam ‚tělesně i duševně svěží‘ (*věčně mladý*). Jako další významy zde nalezneme ‚vztahující se vůbec k mládí, v mládí obvyklý, mládí vlastní‘ (*mladý krok, mladý smích, má mladé nohy, mladá odvaha*), ‚jsoucí nedávného původu, nově vzniklý, jsoucí v první fázi, v počátečním stavu, nový‘ (*mladá zelenina, mladá svoboda, technicky mladá země*), ‚(v 19. stol.) označení pro pokroková hnutí nebo národně osvobozené směry nově nastupující generace‘ (*Mladá Evropa*), pro singulár substantiva *mladý* ‚mladý člověk‘, ‚mladý hospodář, mladá hospodyně (po otci nebo tchánovi), junior firmy‘ a pro plurál potom ‚mladí lidé‘ a ‚syn se snachou nebo dcera se zetěm‘.

Frekvenční slovník češtiny (2004), jenž vychází z korpusu SYN2000, přisuzuje adjektivu *mladý* 201. místo v pořadí hesel podle absolutní frekvence, přičemž nejčastějším žánrem jeho výskytu je beletrie (41%). Substantivum *mládí* je o poznání méně

frekventované a náleží mu 2925. pozice. Adjektivum *mladý* je tedy součástí slovníku přirozeného jazyka (viz kap. I.2.), centra jazykového obrazu světa, a to nejen podle kritéria frekvence užívání, ale také podle kritéria nezbytnosti či nenahraditelnosti při definování jiných výrazů.

1.3 *Mládí* řečí synonym a přirovnání

Jak jsme právě viděli, adjektivum *mladý* patří do centrální slovní zásoby češtiny, do jádra jazyka. Naše chápání určitého znaku, resp. jeho místa a hodnoty v jazyce, nám mohou přiblížit též jeho synonyma. Synonymické slovníky nabízejí pro sledovaný lexém jen několik synonym, zatímco pro některé odvozeniny hned celé synonymické řady.

Český slovník synonymický (K. Pala, J. Všíanský, 2000) ke slovu *mladý* uvádí synonyma *mladistvý, nový (zeleň), právě vzniklý (obor), čerstvý (salát), nezkušený (člověk)* a expresivní *syn, junior*; k *mládí* potom *mladost, dětství, mládež (mladí lidé), mladý věk, svěžest, čerstvost a novost*. *Český slovník věcný a synonymický* (1969) uvádí navíc k významu „mladý lesní porost“ synonymum *mlází*. V *Českém slovníku věcném a synonymickém* (1969) najdeme dále několik desítek synonym k významově mnohem užší odvozenině *mladík*. Vedle výrazů převážně neutrálních jako *mládenec, chlapec, hoch* či *jinoch* nebo zastaralých jako *panic, panáček, mladoň a holec* je zde početně zastoupena skupina expresivních a pejorativních výrazů, které metaforicky odrážejí přírodní zákonitosti dospívání, růstu a nezralosti, přičemž se zdaleka nejedná pouze o vývoj lidský, např. *mléčňák, mlékobrádč, cucák, usmrkanec, holobrádek, neopeřenec, zelenáč*.

Obdobnou metaforičností oplývají i česká přirovnání, která shromáždil J. Zaorálek v knize *Lidová rčení* (2000). O *mladém* člověku se můžeme vyjádřit obrazným přirovnáním buď ze sféry vývoje člověka, přičemž tato přirovnání nějakým způsobem odrážejí naši tělesnou nebo sociální zkušenost z tohoto období života (*mléko mu ještě teče po bradě; ještě mu kouká košilka; má ještě u nosu nudli; ještě brady neholí; je ještě bosý; je ještě u slabikáře* či *ten sotva školské hnidy vyčesal*) nebo ze sféry vývoje a růstu rostlin a zvířat (*je mladý jako jabloňka; je ještě zelený; má ještě skořápku na zadku; ještě mu peří nerostlo*). Za pozornost jistě stojí, že konotace primárně spojené s ptačím životem se obrazně používají především ve spojitosti s lidským *dětstvím* a *mládím*, ale omezeně i ve spojitosti s dalšími etapami života, např. děti *vylétají* rodičům z *hnízda*, aby si následně vytvořily vlastní *hníздеčko (lásky)*, *zahnízdlily* a *vylihlo* se jim potomstvo, na druhou stranu

člověk na konci života *natáhne brka*, sexuálně náruživý muž (nezávisle na věku) je *kohout*⁵, naopak stará žena *vypelichaná slepice*.

1.4 *Mládí* v příslovích a idiomech

D. Bittnerová a F. Schindler (*Česká přísloví – Soudobý stav konce 20. století*, 2003) ve svém výzkumu současného stavu povědomí o českých příslovích shromáždili přes pět desítek přísloví týkajících se *mládí*, tj. takových, která obsahují slova *mládí*, *mladý*, *mladost*, *mládnout*, *mladí*, ale i *stáří*, *starý* a *staří*. Z devatenácti respondentů mnohá z nich znal jen jediný, avšak pro naše účely je důležitý fakt jejich holé existence, nikoliv rozšířenost používání.

Tato přísloví můžeme rozdělit do několika tematických skupin: 1) přísloví vyjadřující povahu *mládí* (*mladost – radost*; *mladost – nerozum*; *lepší se uhlídá pytel blech než mladé děvče*; *mladý se má i na ledě zahřát*; *mladý ze všeho vyroste*; *mladí – čas k učení*); 2) přísloví vyjadřující kontrast mezi *mládím* a *stářím* (*o čem mladí nevědí, to jim staří povědí*; *mladí rádi sobě let přičítají a staří ujímají*; *starý má smrt před očima a mladý za zády*; *voda mladým, víno starým*; *mladost výší, starost hrbí*); 3) přísloví předpovídající důsledek či budoucí vývoj (*mladí ležáci – staří žebráci*; *mladý lhář – starý zloděj*; *mladý voják – starý ležák*) a 4) přísloví formulující radu nebo moudrost (*mlád jsa, pamatuj, že stár budeš*; *hříchy mladosti kárá Bůh na staré kosti*; *ten mlád jest, kdo zdrav*; *ten bohat, kdo bez viny*).

Uvedené frazémy *mladí* připisují mnoho charakteristik jako radost, růst, zdraví, nezkušenost, nerozvážnost, energii, pohyblivost, učenlivost, nedočkavost nebo lehkovážnost, ale neříkají nic o věku člověka.

Slovník české frazeologie a idiomatiky (1988) nabízí tři idiomatická slovní spojení, na první pohled vyhlížející jako protimluvy – *starý mladý*, *věčný mladík* a *starý mládenec*. První dva idiomy vyjadřují relativitu a jistou neuchopitelnost *mládí*, to, že i *mladý* člověk se může chovat nebo vypadat jako *stařec*, zatímco i *stařec* se může cítit *mladě* a podle toho se chovat. *Starého mládence* lze definovat jako svobodného dospělého muže, který se ocitl za hranicí věku vhodného nebo obvyklého pro vstup do manželství, což je v naší kultuře přibližně mezi 25. a 35. rokem života. Ve své knize *Ženy, oheň a nebezpečné věci* (2006) si Lakoff vypůjčuje tento příklad od Fillmora, aby na něm ukázal fungování idealizovaných kognitivních modelů. Každá kultura si vytváří své kognitivní modely,

⁵ Lze využít i jiné metafory ze zvířecí říše.

pomocí nichž mluvčí kategorizují svět okolo sebe, přestože se to děje za cenu určitých zjednodušení. *Starý mládenec* je definován jako „svobodný dospělý muž“ vzhledem ke kognitivnímu modelu „obsahujícímu lidskou společnost s (většinou monogamním) manželstvím a typickým věkem považovaným za vhodný pro vstup do manželství. Tento idealizovaný model neříká nic o existenci kněží, dlouhodobých mimomanželských svazcích, homosexualitě, muslimech, kteří mohou mít čtyři manželky, a mají pouze tři“ (G. Lakoff, 2006, s. 80).

1.5 *Mládí* ve znakové řeči

Doposud jsme se věnovali tomu, jak je koncept *mládí* zachycen ve slovnících češtiny verbálně-akustické. Celistvý pohled na naši konceptualizaci ale získáme až porovnáním s realizací tohoto konceptu ve vizuálně-motorickém znakovém jazyce neslyšících.

Jak poukazuje Z. Salzmann (1997, s. 147), žádný znakový jazyk nepoužívá zřetelně ikonických posunků, což znamená, že je nelze interpretovat bez znalosti jejich významů. Nelze ale ani tvrdit, že všechny posunky vznikly zcela nezávisle na významu. Ve *Slovníku znakové řeči* (D. Gabrielová, J. Paur, J. Zeman, 1988) najdeme řadu ikonických posunků gestem naznačujících či pantomimou vykládajících svůj význam. Posunek „ukazovák se dvakrát krátce dotkne špičky nosu“ odkazuje k orgánu čichu a opravdu znamená *čich* nebo *cítit*, posunek „ruka poklepává na bradu“ imituje zívání, a má proto jistou spojitost s významem *nuda*, *nudit se*.

Vaňková a Nebeská (2005, s. 50) si všimly, že i český znakový jazyk neslyšících funguje na principu lakoffovsko-johnsonovských představových schémat typu „nahore (dobré) – dole (špatné)“ (viz kap. I.4.). *Slovník znakové řeči* uvádí pro význam ‚mladý‘ posunek „opakovaný pohyb palce po straně hrudi vzhůru“ (viz obr. 1), který odpovídá představě, že být *mladý* je dobré a *mládí* souvisí s růstem vzhůru. Antonymum ‚starý‘ se znázorňuje posunkem „ruka s dlaní ohnutou se přimyká ke klíční kosti“ (viz obr. 2), což na první pohled sice nevyjadřuje ani zmenšování se, ani že *stárí* je špatné, nicméně ruka ohnutá v zápěstí připomíná hrb jako jednu ze známek fyzického *stárnutí*, kdy je expanze člověka nahrazena stahováním se do sebe.

Na těchto příkladech vidíme, že posunky znakové češtiny vztahující se k lidskému životu a *mládí* vycházejí z naší tělesnosti a podporují teorii, že význam je tělesně ukotven.

Obr.1 ‚Mladý‘

Obr.2 ‚Starý‘

(nakresleno volně podle M. Růžičkové, 1997)

2. *Mládí* podle korpusu a poezie

2.0 Zdroje dat

Jazykový materiál použitý v této části výzkumu pochází z psaných korpusů synchronní části Českého národního korpusu – SYN2000 a SYN2005. Každý z těchto korpusů obsahuje 100 milionů textových slov, přičemž žádný z textů SYN2005 není obsažen ve starším SYN2000. Dva korpusy jsme nepoužili proto, že bychom očekávali nějaké změny v konceptualizaci *mládí* za tak krátkou dobu, ale proto, že se procentuálně změnilo zastoupení jednotlivých žánrů. Zatímco SYN2000 obsahuje 60% publicistických textů, 25% odborné literatury a 15% beletrie, v SYN2005 beletrie posílila na 40%, odborné texty jsou zastoupeny 27% a poměr publicistických textů poklesl na 33% (www.ucnk.ff.cuni.cz). Neklademe si za cíl porovnávat oba korpusy z hlediska konceptu *mládí*, jen jsme se rozšířením materiálu chtěli vyvarovat zkreslených závěrů. Adjektivum *mladý* a substantivum *mládí* jsme zkoumali na vzorcích 3000 výskytů v každém z korpusů SYN2000 a SYN2005, tj. celkem 12000 výskytů.

Druhou kapitolu uzavírá podkapitola zaměřená na básnické vidění *mládí*. Při výběru textů jsme volili proslulé i méně známé autory české poezie 19. a především 20. století.

2.1 Co je v češtině *mladé*

2.1.1 Sémantický okruh člověk

Nejfrekventovanějšími se ukázala syntagmata jako *mladý člověk*, *mladý muž*, *mladá žena*, dále pak *mladá dívka*, *mladí lidé*, *mladý pár*. Spojení *mladá dáma*, podobně jako oslovení nedlouho vdané ženy *mladá paní* či oslovení *mladý pane* bývají myšlena a chápána velmi pozitivně, někdy dokonce jako lichotky, ale pokud nekorespondují s realitou příliš očividně, mohou být naopak chápána ironicky. Oslovení *mladá paní* bývá rovněž užíváno jako výraz zdvořilosti v sociálním kontaktu, především v obchodech (jak v případě prodavaček, tak zákazníků), ve službách a na úřadech, tedy v situacích, kdy se lidé neznají jménem a nehodí se nebo není možné oslovení titulem (*paní inženýrko*), profesí (*sestřičko*) nebo momentální rolí (*paní řidičko*). Oslovení typu *hele*, *mladej* vyznívá v podstatě vždy neuctivě. Jako substantivizované adjektivum znamenající ‚mladí lidé‘ se *mladí* v textech používá často a bezpříznakově (*měla být časopisem mladých a pro mladé*).

Na místě výše uvedených apelativ označujících lidskou bytost se objevují nejrozumnější jiná apelativa (*mladý hajný*; *mladý básník*; *mladá lékařka*), často označující příslušnost k nějaké ideologii, hnutí, straně apod., přičemž v těchto spojeních adjektivum nevyjadřuje věk, ale následnost generací (*mladí komunisté*). Sledované adjektivum se často pojí s propriem, a to buď ve významu ‚tvůrčí období osobnosti‘ (*mladý Halas psal o smrti*), nebo ve významu ‚junior rodiny‘ (*přišel mladej Kučera*).

Adjektivum *mladý* rovněž vyjadřuje význam ‚náležející mladému člověku, resp. pro něj typický‘ (*mladý vzhled*; *mladé prsty*; *mladá šije*; *bratrův mladý pěkný profil*), používaný také ve spojení se synekdochou (*mladá krev má v hlavě něco úplně jiného*; *opravdu jsem nečekal, že se tu objeví tolik mladých talentů*), dále významy ‚určený pro mladé lidi‘ (*mladá móda*) a ‚složený z mladých lidí‘ (*mladá literární generace*).

Zvláštními spojeními, jimiž v češtině označujeme své partnery nebo chotě, jsou *můj starý*, *můj mladý*, *moje stará*, *moje mladá*. Vznikla elipsou jádra syntagmatu (resp. jména dané osoby) a jejich motivací je archaické jazykové tabu uvalené na jména blízkých osob a rodinných příslušníků ve snaze uchránit je před nepříznivými vnějšími vlivy, zlými silami (viz podrobně T. Jeník, 2003). Pro dnešní užívání těchto spojení je typické, že opozitní adjektiva jsou zaměnitelná (např. muž může svou pětadvacetiletou ženu označit jako *moje stará* i *moje mladá*) a často neodpovídají reálnému věku označované osoby.

Mládí se nevztahuje pouze k fyzické stránce člověka, ale bývá chápáno také jako stav mysli (*cítil se mladý; vy jste mentálně úplně mladej člověk*).

2.1.2 Sémantický okruh rostliny

Zástupci rostlinné říše se pojí s adjektivem *mladý* celkem bez omezení, a to ve významu ‚jsoucí v prvním období svého vzrůstu‘, kde mluvíme o *mládí* celé rostliny (*mladá hrušeň*) nebo rostlinného porostu (*mladá smrková houština, mladá tráva, mladé žito*) a ve významu ‚čerstvé, nově vyrostlé části rostliny‘ (*mladé listí třešně, mladé klíčky, mladé výhonky*). Substantivem *mlází* označujeme ‚mladý porost dřevin‘ nebo ‚mladé větvičky stromu‘.

2.1.3 Sémantický okruh živočichové

Substantivum *mladé* používáme ve významu ‚zvířecí mládě‘. Přeneseně se užívá i ve významu ‚mládě lidská‘, srov. frazém *z toho by člověk dostal mladé*. O *mládí* zvířat mluvíme, máme-li na mysli věk jednotlivců nebo skupin (*je to mladý pes, ještě takové třeštidlo hravé; ozvalo se troubení mladého jelena; vybrané kusy z chovatelských mladých stád*) nebo s věkem spojenou kvalitu jejich masa (*byl to mladý kohout, nemusel se vařit dlouho*).

2.1.4 Sémantický okruh neživá příroda, počasí a nebeská tělesa

Do této skupiny spadající designáty se pojí s adjektivem *mladý* ve významu ‚jsoucí nedávného původu, nově vzniklý, nedávný‘ (*voněla mladá hlína; jsou také mladé hory – sopky; na stránkách ležel mladý sníh; mladá planeta byla obklopena hustými mraky zmrzlého oxidu uhličitého*).

2.1.5 Sémantický okruh lidské výroby a sídla

U potravinářských výrobků a alkoholických nápojů se adjektiva *mladý* užívá ve smyslu ‚v prvním stádiu zrání nebo kvašení‘ (*mladý sýr podávejte nakrájený na plátky; žádané mladé víno s hebkou ovocnou chutí; mladé pivo dokvašuje v ležáckém sklepě*). *Mladý* je rovněž součástí názvů periodik (*rozhovor pro časopis Mladý svět; produkce deníku Mladá fronta Dnes*), lidských sídel či jejich částí (*na nádraží v Mladé Boleslavi; pomalu se vraceli po silnici k Mladým Bukům; město Mladý Smolivec naleznete na mapě*). Kniha *Místní jména v Čechách* (A. Profous, 1951) nabízí soupis názvů lidských sídel,

mnohdy jazykově velmi vynalézavých, které byly odvozeny od adjektiva *mladý* a jeho derivátů, např. *Mladá*, *Mladé*, *Mladějov*, *Mladice*, *Mladíkov*, *Mladkov*, *Mladoňov*⁶, *Mladostov*⁷, *Mladošovice*, *Mladotice*⁸, *Mladoušov*, *Mladovice*. U názvů sídel se setkáváme s opozicemi *mladý* – *starý* (*Mladá Boleslav*, *Stará Boleslav*) nebo *nový* – *starý* (*Nová Paka*, *Stará Paka*), a to ve stejném významu odlišení dříve a později vybudovaných sídel.

2.1.6 Sémantický okruh určování stáří

Slovní spojení z tohoto okruhu odpovídají na otázku „kdy“ a vztahují se k určitým časovým jednotkám a úsekům. Ve významu ‚pozdější, novější‘ funguje adjektivum *mladý*, zvláště jeho komparativ *mladší*, ve spojení s některými historickými etapami (*pro rozvoj zdejších jeskyní byly rozhodující mladší třetihory; nárůst osídlení v mladší době bronzové; vývoj sídelní skladby je zřetelný od mladšího středověku*). S časovými jednotkami *den*, *noc* a *měsíc* se toto adjektivum pojí ve významu ‚jsoucí ve své první čtvrtině‘ (*noc byla mladá; objevení mladého měsíce na soumrakovém nebi oslavují především muslimové; Ten mladý den! Co slibů v sobě nes!*).

S roky neboli léty je situace poněkud odlišná – časové určení *za mezech mladejch let* neříká nic o fázi roku, ale o fázi života mluvčího, a můžeme je opsat slovy *v letech, kdy jsem byl mladý*.

2.2 *Mládí* v kolokacích, konotacích a metaforách

2.2.1 Jaké je *mládí*

Atributy, které dáváme *mládí*, vypovídají mnohé o tom, jak tento abstraktní pojem chápeme. Korpus nabízí příklady hodnocení jak fyzických, tak psychických „symptomů“ *mládí*, a to na škále od adorace až po kritiku. Syntagmata můžeme zhruba rozdělit do těchto sémantických skupin: 1) *mládí* jako předmět hodný adorace (*božské mládí, nádherné mládí, kouzlo mládí*); 2) *mládí* jako zdroj zdraví a krásy (*krásné mládí, půvabné mládí, svěží mládí, zdravé mládí, plodné mládí, svůdná krása mládí, libeznost mládí*); 3) *mládí* jako živel (*bouřlivé mládí, divoké mládí, kypící mládí, nevybouřené mládí, nespoutané mládí, neklidné mládí, nezkrotnost mládí*); 4) *mládí* jako předmět hodný

⁶ Název *Mladoňov* vznikl od osobního jména *Mladoň*, jež je odvozeno od přídavného jména *mladý*.

⁷ Název *Mladostov* znamená ‚dvůr osoby jménem *Mladosta*‘; toto příjmení povstalo z adjektiva *mladý* jako apelativum *starosta*.

⁸ Prvotní tvar názvu této vesnice byl *Mladětici*, neboli ‚lidé *Mlad'atovi*‘.

ochrany (*zranitelné mládí, křehké mládí, citlivé mládí, nejistoty mládí*); 5) *mládí* jako vzdor a síla (*rebelské mládí, bojovné mládí, drzost mládí, dravost mládí, ráznost mládí*) a 6) *mládí* jako předmět kritiky (*bláhové mládí, pošetilé mládí, nezkušené mládí, chtivé mládí, hluché mládí, nemyslicí mládí, klátivá hranatost mládí, naivita mládí, omyly mládí, hříchy mládí, bezohlednost mládí*).

2.2.2 *Mládí* a čas

Ukazuje se, že lidské *mládí* chápeme trojím způsobem: jako stav těla, jako stav mysli a jako časový úsek s nejasnými hranicemi. Stejně jako čas tedy *mládí prchá, utíká, ubíhá, mizí záhadně mezi prsty, pomíjí, až nakonec nepozorovaně upláchne*. Jako stav těla a mysli se ho snažíme *prodloužit, udržet, znovu nabýt* nebo alespoň *předstírat* (*prodloužil si studiem mládí; pozřel elixír mládí; snažil se předstírat mládí*), protože víme, že *mládí* není pro nikoho věčné, ač je pro každého různě dlouhé (*Recept na věčné mládí? Nekonečná fantazie; modelka své krátké mládí nemůže promarnit*). Nejasné hranice *mládí* jako časového úseku mají za následek, že si uvědomujeme spíše jeho spodní hranici, a tak běžně říkáme *nejútlejší mládí, nejranější mládí, útlé mládí, rané mládí*, zatímco výrazy jako *pokročilé mládí* nebo *pozdní mládí* užíváme buď jako eufemismy (*díky svému pokročilému mládí může Marie Albertová (101) vzpomínat; ve věku svého pozdního mládí – padesátiletá žena je mladá!*), nebo je nahrazujeme označením další životní etapy.

2.2.3 *Mládí* a lidské smysly

Z korpusových výskytů je patrné, že *mládí* chápeme jako něco, co je vnímatelné všemi smysly. *Mládí* působí na náš zrak tím, že je vidět (*svítíla mládím; měla plet' zářící mládím; mozaika mládí*), nebo že nás nechává dívat se na svět svou perspektivou (*hleděli na to telecíma očima mládí; zorný úhel mládí je jiný než zorný úhel stáří; to město bylo možno skutečně vidět očima mládí*). *Mládí* má svou vůni (*dívky vonící mládím a květinami; dýchalo z ní mládí; vzduch voněl mládím*), své chuti (*sladké mládí; okořenit si život mládím*), doléhá k našemu sluchu (*ozvěna mládí; nebo synestezie sladký zvuk mládí*), vnímáme ho i hmatem (*měkké mládí; horoucí mládí; zápal mládí; ohnivé mládí*), nebo dokonce více smysly najednou, např. *výbuch mládí* je ohlušující podívaná s žárem a vůní ohně.

2.2.4 *Mládí a barvy*

Se zrakovými vjemy a viděním úzce souvisí barevnost. Z korpusových textů vyplývá, že *mládí* přisuzujeme především barvu růžovou a zelenou, ve spojení s časem dále zlatou.

Konotace růžové vychází zřejmě z dětského zabarvení pleti a okvětních lístků, přičemž jak květy, tak i dětská pleť jsou hebké na dotyk, voní a působí něžně (*vůně růžových poupat jako nádech žhoucího mládí; její šaty lehké a růžové jako její mládí vlály ve větru; čas dávno svál růžový pel mládí z tisíciletých tváří; připadalo mi, jako by se mu během hry vracelo mládí – pleť mu zrůžověla a vypadal svěžejší; obličej, v němž se snoubil růžový květ mládí s celou mužnou grácií a silou*). Růžová je dále spojena s pozitivním nebo naivním viděním světa a budoucnosti (*ohlédl se za růžovými sny svého mládí; usmívá se růžový kosmos a svět je zase už velice mladý*).

Pro naši kulturu, kde žijeme v cyklu čtyř ročních období, je *mládí* přirovnáváno k jaru života, a je proto stejně zelené jako jarní pučící příroda (*zanesla ho daleko nazpátek do let zeleného mládí; Holan – miláček mého zeleného mládí; kráska, která mi zhltila mé mládí zelené; nebylo mezi nimi křehké, zelené mládí rozkošných děvčátek*).

Co je zlaté, to je lesklé, drahé, vzácné, krásné a slunné. V přírodě sice zlatá náleží zralému podzimu (viz Vaňková, 2005, s. 227), ale ve spojení s časem, a tedy i *mládím*, konotuje právě ty prosluněné šťastné dny, z pohledu pokročilejšího věku už drahocenné (*zlatá doba mého mládí; zlaté časy mládí jsou ty tam*). Období *mládí* je tedy hodnoceno jako nám drahá a nedosažitelná vzpomínka.

V uvedeném vzorku textů se dále několikrát objevila černá, a to nejčastěji jako barva vlasů *mladého* člověka (*mladá černovlasá palestinská Židovka; seděla tam černovlasá mladá slečna; na katedru se vyšvihl černovlasý mladý muž*). Souvislost černého porostu a *mládí* je velmi úzká, protože černé vlasy zpravidla dříve šedivějí a šediny jako známka stárnutí jsou v nich nejlépe vidět. Barvením je ale možno *mládí* předstírat (*mladistvě začernila oči a obočí této nikoliv již mladé ženy*), pokud vlasy stárnou rychleji než člověk pod nimi (*komisař byl o hlavu vyšší: mladý obr, předčasně zešedivělý; jeho smích byl mladší než jeho ocelově šedé vlasy*). Černá se svými konotacemi smutku a neštěstí se v souvislosti s *mládím* objevuje jen ojediněle a příznakově v závislosti na osobní zkušenosti či záměru autora textu (*vnímá před sebou smolně černou siluetu svého mládí, z níž vane mrazivý chlad*).

Přestože červená je barvou všeho toho, co *mládí* přisuzují výše zmíněné atributy (viz kap. II. 2.2.1), tedy života, živelnosti, zdraví, lásky, radosti, agresivity a bojovnosti (viz

také Vaňková, 2005, s. 222), v korpusu se nevyskytuje. Ani jiné základní barvy jako žlutá nebo modrá se v souvislosti s *mládím* téměř nevyskytují.

2.2.5 *Mládí* a metafory

Slovy definice řečeno, *mládí* je ‚první období života‘, tedy *čas*, a proto jej chápeme na základě shodných metafor (viz kap. I.5.). Jelikož ČAS JE LÁTKA, ze které je *mládí* utvořeno, MLÁDÍ JE ZÁSOBA této látky, již postupně spotřebováváme. Tato látka je zároveň cenné zboží, tj. MLÁDÍ JE CENNÉ ZBOŽÍ, a to ne už jen proto, že ČAS JSOU PENÍZE, ale především proto, že *mládí má člověk jenom jedno*. *Mládí*, stejně jako peníze, můžeme něčemu *věnovat*, *obětovat*, někdo nám ho může *ukrást*, nebo se nám *ztratí*; jako čas ho můžeme *prospat* nebo *promarnit*. Podobně jako Lakoff a Johnson charakterizují ČAS jako POHYBUJÍCÍ SE PŘEDMĚT, my můžeme říct, že personifikované MLÁDÍ JE POHYBUJÍCÍ SE BYTOST, která *odchází*, *odlétá*, *prchá*, *utíká*, *mizí*, ještě se na chvíli *vrátí* a pak už *se nevrací* (*otočením stránky kalendáře uprchne mládí a mé paže se chopí stáří*; *mládí pod rukama utíká*; *jeden z posledních pozdravů prchajícího mládí*; *jak vstává slunce nad obzor*, *mé mládí se mi vrací*; *Bondyho náladovka o mládí, které se nevrací*).

Mládí je zároveň součástí života, a tudíž je podobně konceptualizováno jako život. Říkáme-li *kypící mládí*, *pramen věčného mládí* nebo *nápoj mládí*, mluvíme o *mládí* jako o tekutině, podobně jako o životní síle (viz kap. I.5.). Platí-li navíc konceptuální schéma ŽIVOT JE CESTA, musí být *mládí* začátkem této cesty (*jdeme po travnaté stezce mládí*; *mládí má všechno před sebou*).

V duchu lakoffovsko-johnsonovských metafor můžeme dále v našem vyjadřování se o *mládí* spatřovat ontologické metafory MLÁDÍ JE JARNÍ PŘÍRODA (*jste ještě mladá*, *poupě vašeho života je sotva v rozpuku*; *rozpuk mládí*; *zelené mládí*; *připravili ji o pel mládí*; *vzduch voněl mládím*; *rozkvět mládí*; *nezralé mládí*; *jakoby rozkvetla druhým mládím*) a MLÁDÍ JE OHĚŇ se svými charakteristikami záře a žáru (*svítila mládím*; *mládím zářící* *Gagarin se stává jeho trumfovým esem*; *vrátila se jim jiskřivost mládí*; *hrál plamenem mládí*; *zápal mládí*; *ohnivé mládí*; *cítil v sobě jiskru mládí*).

Vidíme, že *mládí* konceptualizujeme na základě několikačetné metaforizace. V základních rysech se naše představa *mládí* shoduje s konceptualizací času a života. Člověk sám sebe vnímá jako součást přírody, jež se v našem zeměpisném pásmu neustále proměňuje v cyklu čtyř ročních období, všímá si paralely mezi svým životem a vegetačními stádii, a tak není s podivem, že *mládí* metaforizuje jako jaro života a mluví

o něm jako o jarní přírodě. Překvapivé je tu snad jen přemýšlení a vyjadřování se o *mládí* metaforou ohně, ačkoliv z příkladů jako *plamen jeho života pohasl* nebo *zhasl nám další pacient* je patrné, že i o *životě* jako takovém přemýšlíme jako o ohni. V *mládí* ale člověk „hoří“ nejsilnějším plamenem, který představuje nejen *mládí* samotné, ale také s *mládím* spojenou lásku, zaujetí a energii – vždyť přece říkáme *zapalují se mu lejtka; zahořel pro umění; první láska ho spálila na uhel; jen si přidej, ty to ještě spálíš*.

2.3 *Mládí* v české poezii

Na téma *mládí* během své tvorby narazila dlouhá řada básníků. Zde zmíněné texty jsou jen zlomkem potenciální kolekce básní s tématem nebo motivem *mládí*, ale dle našeho názoru dobře ilustrují to, co z obrazu *mládí* sdílejí básníci s nebásníky, i čím se jejich vidění liší od strohých vědeckých definic.

Někteří se ve svých verších snaží uchopit podstatu *mládí*, popsat, co to je. Vaňková (s. 80, 2007) v této souvislosti vzpomíná tzv. „básnickou definici“ podle Pajdziňské. Jev zde není vymezen pomocí nadřazeného pojmu a diferenčních rysů jako v definici výkladového slovníku, ale „prizmatem individuální osobní zkušenosti, vlastního prožitku. Zásadní tu bývají smyslová data, útržky konkrétních situací, emocionálně důležité detaily, vystoupivší jako pars pro toto za celý pojem.“ Seifert ve své básni *Děvčata u řeky*⁹ na podobné definování zdánlivě rezignuje, ve skutečnosti ale *mládí* ztotožňuje s nevýslovnou krásou *mladých* žen, kterou ani básník není schopen slovy zachytit.

*Zatímco zní tu slova strohá
a těžkopádný rým,
přibíhá krása bosonohá,
lehoučká jako dým.*

*Básníci, kteří byste rádi
vynašli rým na slovo mládí,*

*zahod'te svoje tužky s pery
a čtvrtky papíru,
vždyť se vám práší do citery*

anebo na lyru.

*Ten verš je k pláči, slovo zradí,
když máte říci, co je mládí.*

Podobně se vyjadřuje i Vrchlický v básni *Mladé dívce*¹⁰, když říká:

*Ó krásu, mládí! – Kolem vás jdu němý,
jak poutník od obrazu, kam v své touze
ex voto zavěsil a zrak teď k zemi
upírá v naději, ach v té jen pouze!*

Pro Nezvala je v otázce ženské krásy rozhodující moment dospění, který dívkám daruje přitažlivost. Z dětí, jež jsou spíše na obtíž, se vyklubou objekty touhy a lásky. *Mládí* tedy neprobouzí lásku nejen ve svých nositelích, ale i v těch, kteří se nacházejí v blízkosti těchto nositelů, zde *mladých* dívek. Ve druhé sloce básně *Dívky dospělé přes zimu*¹¹ píše:

*Ještě včera byly ošklivé jak nezralá trnka
Anebo jak písek ve školních střevících
Dnes by pro ně zaplápolala duha kdyby to bylo možné
Dnes dávají nový smysl starému jaru, které je osvětluje
jak reflektor*

Za všechny autory erotické poezie opěvující *mladou* ženskou krásu a přitažlivost jmenujme Halase a jeho *Mladé ženy*¹², dílo, které vzniklo jako protipól dřívější, stejně strukturované monumentální básně *Staré ženy*. Části ženského těla jsou v obou básních obrazně definovány řadami asociací, jimiž se autor na jedné straně klaní přednostem *mládí*, na druhé vzbuzuje lítost nad *stářím*. V díle *Mladé ženy* jsou např. dívčí břicha popsána takto:

⁹ Seifert, J.: *Šel malíř chudě do světa. Výbor z veršů k obrázkům Mikuláše Alše*. Praha: SNDK, 1961, s. 28.

¹⁰ Vrchlický, J.: *Intimní lyrika*. Praha: LN, 2000, s. 180.

¹¹ Nezval, V.: *Básník v množném čísle*. Praha: Československý spisovatel, 1986, s. 125.

¹² Halas, F.: *Mladé ženy. Staré ženy*. Praha: Nibiru, 2002, s. 16.

*Bříška mladých žen
pahorky stříbrných větrů
pupavy rajské
dopuštění našich chtivostí
elegie něhy
angory s čumáčky dovnitř
dížky kynoucí něžností
Hic sunt leones
amfory nemluvnat prapory rodu
ó bříška mladých žen
v nichž plápoláme žíznivou prudkostí
plnou zvůle obrátit vás narub
vzteklí na Stvořitele který tak málo
myslel na lásku*

Křivánek ve svém čtyřverší nazvaném *Čistota*¹³ *mládí* klade na roveň nevinnosti, nezkaženosti a opravdové zamilovanosti. Zrání, nabývání zkušeností a stárnutí potom vidí jako ztrátu toho všeho.

*Jsi samé polibky. A samé dotýkání.
Vzlétají ze rtů slova zmámená.
Nešpiň se! Jsi slepě mladá.
Čistoty ve mně ubývá.*

Mnozí autoři kladou ve svých verších slovo *mládí* do těsné blízkosti slova jaro, nebo dokonce *mládí* s jarem ztotožňují, jako např. Nezval v tomto úryvku z básně *Dvojí jaro*¹⁴:

*Prý smím tě, jaro, letos dvakrát prožít,
snad proto, že nám život utíká.
Smět dvakrát hlavu pod strom v květu složit,*

¹³ Křivánek, V.: *Krajina s torzy*. Praha: Václav Horák – CNC, 2001, s. 11.

¹⁴ Nezval, V.: *Chrpy a města*. Praha: Československý spisovatel, 1974, s. 169.

*či proto smím tě letos dvakrát prožít,
že je to věčnou touhou básníka?*

*Či proto snad, že stojíme si v slově
s tím mládím, jež se nechce rozloučit
jak starý synek s matkou na hřbitově,
či proto snad, že stojíme si v slově
s životem, jenž chce všechno dvakrát žít?*

Třetím vrcholem trojúhelníku pojmů, jež se takto společně vyskytují, je potom láska a děje s ní související. Kainarova báseň *První milenci*¹⁵ vykresluje předjaří jako dobu, kdy se s praskáním ledů na řece v *mladých* lidech probouzejí vášně.

*Zatímco svatojánští broučci
dále spí, v mladičkových srdcích
raší tajemství.*

Škvor nazývá jaro *mladým* časem a spojuje ho s jásáním, sněním, vábením partnerů a plodností. Báseň *Mladý čas*¹⁶ uzavírá touto slokou:

*Mladý čas strásá vůni dívčí pleti,
již vlahý vítr sije po kraji.
Sni, dívko, o lásce a ženo o dítěti!
Na jarních pěšinách se ruce potkají.*

Kromě vůně mladičké pleti patří k jaru a *mládí* také vůně květů a svěžích rostlin. *Mladá* léta působí na smysly člověka podobně opojně jako silná vůně květů, viz poslední trojverší Wolkerovy básně *Dopoledne*¹⁷:

*Stříbrně rozesmál se les.
Kdes blízko rozvoněl se květ*

¹⁵ Kainar, J.: *Nikdy nejsem sám*. Praha: Práce, 1982, s. 85.

¹⁶ Škvor, J.: *Mladý čas*. České Budějovice: Společenské knihtiskárny, 1941, s. 7.

tak prudce, jak mých dvacet let.

Mládí, jak ukázal již korpus, také působí na náš sluch, má svou vlastní skotačivou píseň, pokud dokonce samo není onou písní, jak píše Hiršal v *Písni 1.*¹⁸:

*Zavoněly rozkvetlým sadem,
zavoněly i hřbitovem.
Jak jarní větrík na osení mladém,
laškovalo tu slovo se slovem.*

*Mladík se vydal na potulky,
nachytal verše do škatulky.
Notovala v nich píseň mládí.*

V poezii dále najdeme důkazy toho, že *mládí* metaforizujeme jako žár, který rozpaluje lásku, ale láska zároveň i zvyšuje jeho teplotu, a tak jsou si oheň s láskou zároveň důvodem i důsledkem. Seifert v *Písni o dívkách*¹⁹ vidí *mladou* ženu jako zdroj hřejivé lásky, již má potřebu dát druhému člověku. Právě to je podle něj společná charakteristika všech *mladých* dívek.

*Od srdce k srdci jdeš zahřát si ruce
v paprscích lásky veliké a hřejné,
po nábřeží chodí tisíc krásných dívek
a všechny jsou stejné.*

Weiner popisuje rozjitřelé city *mladého* člověka v básni *Dívka*²⁰ takto:

*Ó jak je všechno divné! Pode mnou
vše jako jedním citem dychtivé
a vše jak jedním přáním zviřené –*

¹⁷ Wolker, J.: *Básně*. Praha: Československý spisovatel, 1961, s. 20.

¹⁸ Hiršal, J.: *Začátky a konce*. Příbram: Knihovna Jana Drdy, 2005, s. 86.

¹⁹ Seifert, J.: *Třeba vám nesu růže*. Praha: Mladá fronta, 1999, s. 40.

²⁰ Weiner, R.: *Básně*. Praha: Torst, 1997, s. 118.

a vše je jako ohnivě.

I nenaplněná a nešťastná láska v *mladém* člověku rozžehá oheň, ale tentokrát jeho plameny nejsou hřejivé a krásné, ale ničující, trýznivé. Toto přehřívání až k emocionálnímu výbuchu vystihl Kainar v básni *Mladý šofér*²¹ metaforou stroje, resp. automobilu:

*Co šofér v lásce nakřičí. –
Vůz trpí s ním, ta duše nemá,
a oběma to v hloubi sténá,
a vře jim voda v chladiči.*

Mladým lidem tedy přísluší žár těla i citů, a pokud tomu tak není, působí to na nás znepokojujícím dojmem, signalizuje to předčasné zestárnutí, zoufalství, nemoc nebo smrt, jako např. ve Wolkerově básni *Naše mládí*²²:

*Mám osmnáct roků, přece však
jsem stár, jak bych již tisíc let
se maně díval v tento svět,
až otupěl mi zrak.*

*Mé rty jsou žhavé, rudé tak,
však duše chladná jako led.
kéž na úskalí již by vlét
rozbitý, ztělý vrak!*

Sova s žárem *mladých* navíc spojuje netrpělivost a chtivost, touhu dobýt svět s malým úsilím, když v básni *Horké mládí*²³ říká:

*Horké mládí si kladlo hlavu
na chladný, tvrdý stromu kmen.
Chtělo by dálky a chtělo by slávu*

²¹ Kainar, J.: *Nikdy nejsem sám*. Praha: Práce, 1982, s. 87.

²² Wolker, J.: *Mladistvé práce veršem*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1954.

...a chtělo by srdce žen.

Ať už je *mládí* cokoliv, je to něco, čeho si člověk ve svém žebříčku hodnot cení velmi vysoko, čeho se nechce vzdát, co si chce dlouho udržet. Viděli jsme to v úryvku z Nezvalovy básně *Dvojí jaro*, velmi explicitně o tomto tématu mluví např. Brezinová v básni *Mládí*²⁴:

*Svou svíci
ovinu zlatou nití,
aby světlost znásobila svou sílu,
až plamínek
zatřepe
nejistým jazýčkem
a bude chtít
promluvit pošetile.*

*Na niti udržím
odvážnou touhu
neopustit
své mládí.*

Jestliže *mládí* je v lidské mysli propojeno s pojmy jaro a teplo, *stárí* konotuje podzim a chlad. Červenou barvu krve a lásky nahrazuje šed' vlasů a jednotvárnosti, žlutá barva seschlého listí a jemu se podobající zažloutlé staré pokožky, resp. žlutá se svými negativními konotacemi změn k horšímu. Dědeček v textu *Stárnutí*²⁵ popisuje tento proces takto:

*Má rána už jsou šediva
a život už je osten
a srdce prasklá tětíva;
svět z drátěného pletíva,*

²³ Sova, A.: *Za člověkem*. Praha: Dr. Ot. Štorch – Marien, 1930.

²⁴ Brezinová, M.: *Člověk člověku*. Olomouc: Votobia, 2007.

kde pinglem jsem i hostem.

Hájek²⁶ spojuje *stáří* s nepříznivým podzimním počasím, které funguje jako metafora stárnutí, ale i samo o sobě jako něco zhoubného pro starce. Starý člověk postrádá sílu, tělesný i citový žár, teplo už nevychází z něj, ale musí je čerpat z vnějšku, a proto je vydán napospas vůli přírody.

Stárnoucí muž se vleče plískanicí.

Hrbí se v hruškách. Chtěl by ke kamnům.

Nastydlý podzim kašle. Smyčce, bicí.

V orchestru mlhy hledá vlastní dům.

Na vrata fouká. Bláto...Nedojde k nim?

Uřatá větev. Listy. Žluté stáje.

Po cestě zemře. Padne podchlazením.

Ve sklepě nový se sklem v ruce zraje.

Halas ve *Starých ženách*²⁷ zpodobňuje jejich ruce těmito verši:

...

ruce starých žen

žlutší jílů pod rakví

otevřené a prázdné

vy ruce sedřené a spotřebované

...

vy ruce starých žen

šustící listy

obrácené nedočkavostí svítání

obrácené utrpením

obrácené modlitbou

vy ruce starých žen

²⁵ Dědeček, J.: *Měsíc nad sídlištěm*. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1987, s. 99.

²⁶ Hájek, J.: *Suť*. Praha: Agite/Fra, 2007.

tak zapomínající

na šíje mužů

na vlasy dětí

...

Kryl ztvárňuje téma stárnutí v textu *Dopisy*²⁸, kde vedle zřejmých známek *stáří*, jakými jsou vrásky a nespolehlivá paměť, odhaluje, podobně jako Halas ve *Starých ženách*, pocity osamělosti, prázdnoty a citové vyprahlosti.

Smích – jako náplast na ztrhané rysy,

A trocha citu – aspoň ke vzteku.

Co zbývá nežli čekat na dopisy,

Není-li doteků – není-li doteků?

K výše zmíněným opozicím lze tedy přidat to, že prototypické *mládí* konotuje životní plnost, zatímco *stáří* prázdnotu nebo vyprázdňenost. Základem je obdoba představového schématu ŽIVOT JE NÁDOBA, resp. *mládí* je nádoba plná života a *stáří* je vyprázdňená nádoba. Mnohem konkrétněji si člověk představuje ještě jinou nádobu, a to nádobu s elixírem *mládí*, tekutinou, jež ho zbaví nepříjemností *stáří*. Tento elixír je vlastně život v tekutém skupenství, který stárnoucímu člověku ubývá z jeho nádoby. Téma znovudoplnění života kouzelným nektarem ztvárňuje např. Čech v básni *Pohár mladosti*²⁹. V úryvku se kumulují metaforu *mládí* jako jaro, *mládí* jako oheň atd.

„Tvá žhoucí tužba vyplněna bud“!

Zde pohár mládí nového ti kyne.

Pij! Tímto nektarem ve zprahlou hrud’

zas pramen jara životního splyne.

Zas hvězdami se duše naplní,

zas blahostí se ňadra rozvlní

a v srdce vlétne zlatý ptáček lásky;

zrak jarým ohněm zajiskří se zas

²⁷ Halas, F.: *Mladé ženy. Staré ženy*. Praha: Nibiru, 2002, s. 34.

²⁸ Kryl, K.: *Texty písní*. Praha: Torst, 1998, s. 306.

*a temnou kadeří se zčeří vlas,
líc rozjasní se, s čela prchnou vrásky,
tlak starostí a nudy střese šíj'
a duší báseň zavlaje. – Ó pij!“*

3. *Mládí* na základě dotazníkového průzkumu

3.1 Charakteristika respondentů

Ve snaze, abychom zajistili pro náš výzkum co nejvíce reprezentativní a diferencovaný vzorek populace, oslovili jsme celkem 185 respondentů ve věku od 3 do 80 let. Respondenty jsme rozdělili do devíti věkových skupin, a to podle určitých významných životních mezníků, které jsou pro většinu populace shodné.

Pro vytvoření skupin respondentů ve věku od 3 do 26 let nám jako vodítko posloužilo rozdělení podle stupně školní docházky a vzdělání. První skupinu tedy představují děti ve věku od 3 do 6 let (30 respondentů), druhou žáci prvního stupně základní školy (7 až 11 let, 15 respondentů), třetí žáci druhého stupně základní školy (12 až 15 let, 30 respondentů), čtvrtou studenti střední školy nebo gymnázia (16 až 19 let, 20 respondentů) a pátou skupinu tvoří studenti vysoké školy nebo pomaturitního studia (20 až 26 let, 30 respondentů). Problematicky zařaditelným respondentům jsme se při výběru záměrně vyhýbali, abychom eliminovali případy sedmiletých předškoláků nebo sedmadvacetiletých vysokoškoláků, a volili jsme spíše typické představitele jednotlivých věkových skupin, často uprostřed daného věkového rozpětí. Těchto pět věkových skupin tvoří děti z MŠ Dvouletky a MŠ Štěchovická, žáci ze ZŠ Gutova a ZŠ Jakutská a studenti Gymnázia Omská, Gymnázia Libeňský zámek, Pedagogické fakulty a Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, vše v Praze.

Šestou věkovou skupinu (celkem 15 respondentů) jsme uzavřeli 35. rokem života, a to na základě předpokladu, že do tohoto věku většina lidí zakládá rodinu, a tudíž se mění nejen jejich životní styl, ale i pohled na život a *mládí*. Sedmá věková skupina (17 respondentů) je ohraničena 50. rokem života, kdy začíná docházet jak k jistým biologickým, tak i rodinným změnám. Osmé věkové skupině (20 respondentů) jsme vyhradili následujících patnáct let, kdy lze jako další důležitý mezník předpokládat narození vnoučat. Poslední věková skupina (8 respondentů) má tedy dolní hranici 66 let a teoreticky se kryje s důchodovým odpočinkem.

²⁹ Čech, S.: *Sebrané spisy Svatopluka Čecha, díl 2*. Praha: F. Topič, 1899, s. 228.

Skupina respondentů je vnitřně různorodá nejen podle faktoru věku, dosaženého vzdělání a povolání, ale dbali jsme i na to, aby byla co možná nejvyváženěji zastoupena obě pohlaví. Z celkového počtu respondentů se nám nakonec podařilo oslovit 112 osob ženského pohlaví a 73 osob mužského pohlaví. Tato disproporce je způsobena nevyhnutelnou početní převahou dívek mladšího školního věku a žen důchodového věku. V rámci jednotlivých věkových skupin muži početně dominují v rozmezí od dvaceti do padesáti let.

Na téma geografické různorodosti původu respondentů můžeme říct, že je zastoupena naprostá většina krajů České republiky. Nejpočetněji je zastoupena Praha, a to 110 respondenty. Středočeský kraj (Beroun, Kladno, Kutnou Horu, Mělník, Rakovník, Brandýs nad Labem a Roudnici nad Labem) uvedlo jako místo svého narození 15 respondentů. Z Jihočeského kraje (Českých Budějovic, Písku, Tábora) pochází 6 respondentů, z Ústeckého kraje (Teplic, Litoměřic, Děčína, Mariánských Lázní) 5 respondentů, z Královéhradeckého kraje (Jilemnice, Turnova, Jičína) 4 respondenti a z Plzeňského kraje (Plzeň, Domažlic, Klatov), Moravskoslezského kraje (Karviné, Ostravy), Karlovarského kraje (Karlovy Vary, Chebu, Sokolova), Jihomoravského kraje (Brno, Znojmo), Zlínského kraje (Uherského Hradiště, Vsetín) a Pardubického kraje (Pardubice) pochází vždy 3 respondenti. Na Slovensku se narodilo 10 respondentů, kteří ovšem češtinu považují za svůj mateřský jazyk a v Čechách žijí takřka od narození. Zbylí účastníci výzkumu uvedli jen svou národnost, nikoliv přesné místo narození.

3.2 Popis dotazníků a zpracování získaných údajů

Vzhledem k širokému věkovému rozptylu respondentů nebylo možné zadání formulovat jednotně, ale s ohledem na úroveň jejich znalostí a mentální vyspělosti. U nejmladší věkové skupiny jsme proto využili neverbální metody kresby na zadané téma. Při interpretaci kreseb budeme nicméně vycházet nejen ze samotných zobrazení, ale i ze slovního doprovodu dětí (viz kap. II. 3.3.4).

Pro ostatní věkové skupiny jsme jako nejvhodnější metodu výzkumu zvolili dotazník. Respondenti ve věkové skupině od 7 do 11 let vyplňovali zjednodušenou verzi dotazníku, který se v jejich případě skládal z těchto tří otázek:

- 1) Co si myslíš, že je *mláď*?
- 2) Když se řekne slovo *mláď*, jaké barvy si představíš a proč?

3) Odkdy dokdy si myslíš, že je člověk *mladý*?

Do dotazníku děti uváděly jen své křestní jméno (kvůli zpětné identifikaci pohlaví) a věk.

Respondenti z ostatních sedmi věkových skupin byli požádáni, aby vyplnili dotazník sestávající se z těchto osmi otázek a úkolů:

- 1) Vytvořte tři až pět smysluplných spojení nebo vět, v nichž použijete slova *mládí* nebo *mladý*.
- 2) Jaká synonyma slova *mládí* vás napadnou? Zapište první tři.
- 3) Jaké asociace barev a pocitů ve vás slovo *mládí* vyvolává?
- 4) Co můžete říct o člověku, který je *mladý*?
- 5) Odkdy dokdy si myslíte, že je člověk *mladý*? Je *mládí* něčím ohraničeno?
- 6) Jak *mládí* ohodnotíte na škále velmi pozitivní – pozitivní – neutrální – negativní – velmi negativní a proč?
- 7) Znáte nějaké české frazémy (např. přísloví) o *mládí*?
- 8) Jaký si myslíte, že je postoj naší společnosti k *mládí*?

Dotazník byl vyplňován anonymně, zajímaly nás pouze údaje týkající se věku, pohlaví, místa narození a vzdělání.

Tři různé způsoby získávání údajů si žádaly i tři různé koncepce jejich vyhodnocování – nejmladší dvě věkové skupiny respondentů byly vyhodnoceny zvlášť, zatímco ostatní údaje byly vyhodnoceny vždy podle dotazníkové otázky napříč věkovými skupinami.

Abychom při vyhodnocování asociací barev docílili co nejpřesnějšího vyjádření jejich preference, museli jsme vzít v úvahu, kolik barev každý respondent uvedl. Pokud například někdo uvedl celkem tři barvy, každé z nich byla dána váha jedné třetiny. Součet výskytů jednotlivých barev jsme vztáhli k celkovému počtu respondentů dané věkové skupiny a vynesli v procentech do grafů (viz obrazová příloha).

Odpovědi respondentů jsou psané kurzívou. Pokud respondent užil obecnou češtinu, ponechali jsme jeho odpovědi v originálním znění. Pravopisné chyby jsme ovšem korigovali, a to zvláště v případě nejmladších respondentů, kteří pravopis ještě zcela neovládají, protože pravopisná stránka odpovědí není relevantní pro tento typ výzkumu.

3.3 Věková skupina od 3 do 6 let

3.3.1 Volba metody

Člověk ve stadiu raného dětství vnímá svět okolo sebe globálně, neanalyticky a jeho vjemy ovládá egocentričnost a vazba na osobní prožitek. Vzdálenosti a časové úseky děti

často přeceňují, stálá proměnlivost časových vztahů, např. že den včera označený jako „pozítří“ je dnes už označený jako „zítra“, je pro děti matoucí po celý předškolní věk. Slovní zásobu dětí v tomto období navíc tvoří převážně konkrétní pojmy, které jsou schopny definovat jen jejich užitím, např. *pastelka – kreslí se s ní*.

Bylo by bláhové předškolákům klást otázky typu „Co je to *mládí*?“, ačkoliv jen o několik let starší děti na podobné otázky reagují až překvapivě výstižně. Můžeme ale využít ten nejpřirozenější výrazový prostředek dětí – kresbu. „Kresba dítěte odráží kvalitu jeho vnímání, paměti, fantazie a kreativity, jemné motoriky, myšlení, intelektových schopností i povahových vlastností“ (Z. Mlčák, 1996, s. 4), a tak lze směle předpokládat, že nám prozradí mnoho o tom, jak dítě pojem chápe nebo jak si ho představuje, jestli ho má spojený s příjemnými nebo nepříjemnými pocity apod.

Vaňková navíc tvrdí, že mimojazykové vyjádření je souměřitelné s jazykovým, neboť zprávy podané v různých komunikačních systémech mohou poukazovat k našim kognitivním strukturám stejně podstatně. „Základem pro všechny způsoby vyjadřování je totiž hluboce uložená konceptualizace věcí, vztahů či stavů, které tak či onak prožíváme“ (I. Vaňková, 2001, s. 20). Jako inspirace nám zde může posloužit její popis obrázku sedmileté holčičky, která měla za úkol nakreslit *Šťěstí* a *Smůlu* (tamtéž, s. 19). *Šťěstí*, které naše kultura chápe jako něco pozitivního, dívka zobrazila v zářivých barvách, zatímco tradičně negativně vnímanou *Smůlu* nakreslila černou pastelkou. Z dětských kreseb je možné vyvodit, jestli děti chápou *mládí* podobně pozitivně a *stáří* negativně, nebo jestli se na tyto koncepty tak jednoznačná opozitnost nevztahuje.

V souvislosti se zpracováváním pojmů Schwarzová (2009, s. 81) uvádí, že „obrazy předmětů se uchovávají a reprodukují lépe než jejich slovní označení a slovní označení předmětů zase lépe než abstraktní slova“. Problémem abstraktních pojmů je to, že jsou jako informace těžko obrazově znázornitelné, a tudíž je i složitější je uchovávat a rozumět jim. Na rozdíl od konkrétních pojmů, které mají reprezentace v našem kognitivním obrazovém systému, jsou abstraktní pojmy zpracovány pouze na verbální rovině (podrobně A. Paivio, 1971), o což bude zajímavější sledovat obrazová zpracování abstraktního pojmu dětmi, jejichž kognitivní struktury stále ještě procházejí procesem organizace a jejichž mentální lexikon je teprve v procesu přibližování k lexikonu dospělých.

3.3.2 Vývojová stadia dětské kresby

Podle Příhordova členění vývojových stádií dětské kresby děti během mateřské školy urazí cestu od stádia prvotního obrysu, přes stádium lineárního náčrtu až po předposlední stádium realistické kresby, ve kterém setrvávají do konce prvního stupně základní školy, kdy dozrávají do posledního stádia — naturalistické kresby (Z. Mlčák, 1996, s. 5).

Ve stádiu prvotního obrysu, které začíná záhy po třetím roce života, dítě už dokáže spojit kresbu s určitým přesným významem. Slovy Mlčáka (1996, s. 6) můžeme říci, že se „jedná o situaci, kdy dítě postihne analogii mezi motorickým tahem a pozorovanou realitou.“ V tomto stádiu je pochopitelně nejdůležitější to, jak samo dítě obsah kresby zpětně popíše. Jak upozorňuje francouzská dětská psycholožka R. Davidová (2001, s. 30), „často se stává, že si dítě zvolí námět, ale během kreslení ho mění, a tak se objevují záměry, které s původním záměrem nemají vůbec nic společného“. Davidová tento jev vysvětluje tím, že dítě svůj původní záměr jednoduše zapomene, a proto je nutné si u dítěte po dokončení kresby ověřit, že opravdu kreslilo na zadané téma.

O rok později, kdy se dítě dostává do stádia lineárního náčrtu, je kresba již plně uvědomělá, zaměřená nejčastěji na člověka, zvířata, dům, strom apod. Zvolené objekty dítě kreslí zatím velmi schematicky, lidské postavy, stejně jako zvířata, vypadají jako tzv. hlavonožci. Kresby dětí tohoto věku ovšem začínají být relevantní pro náš výzkum.

Ve stádiu realistické kresby, které obvykle začíná mezi pátým a šestým rokem života, dítě kreslí vše, co o člověku a daných předmětech ví, nikoliv to, co vidí v předloze.

Obrázky předškolních dětí se od sebe liší jen málo, v určitém věku děti zobrazují některé objekty stejným nebo velmi podobným způsobem. Pro náš výzkum tudíž budou rozhodující spíše rysy, které konkrétní kresby odlišují od normy.

3.3.3 Barvy v dětské kresbě

Za povšimnutí také stojí zvolené barvy, které nám mohou mnohé napovědět o tom, co dítě považuje za veselé nebo smutné. Abychom ale byli schopni výběr barev správně zhodnotit, musíme vědět, jaké barvy jsou v tomto věku u dětí oblíbené a používané a jaké jsou pro děti naopak nezajímavé. Inge a Gerd Schillingovi (1999, s. 107) uvádějí, že podle výzkumu uskutečněného v roce 1994 předškolní děti preferují základní barvy červenou, zelenou, žlutou a modrou, odmítají černou a smíšenou barvu oranžovou. Davidová (2001, s. 36) uvádí, že dítě používá barvy dvěma způsoby. „Buď napodobuje přírodu (modré nebe, zelená tráva, žluté slunce), nebo se nechává vést svým nevědomím, a to vypovídá o jeho myšlení a osobnosti nejvíce.“ Uždil (1983, s. 56) ještě doplňuje, že „barvy teplé

jsou oblíbenější než barvy studené – ne ovšem v tom smyslu, že by dítě pracovalo právě jen s nimi, spíše jimi zprvu označuje věci milé, ty, které se mu líbí a ke kterým má zvláštní vztah, také však ty, které považuje za vzácné, drahé apod.“ Zaměříme se tedy opět spíše na odchylky ve výběru barev.

3.3.4 Zadání a vyhodnocení dětských kreseb

Nelze si slibovat výsledky s nějakou vypovídací hodnotou od zadání „Děti, nakreslete *mládí*“. Davidová (2001, s. 173) sice popisuje, jak děti zobrazují některé abstraktní pojmy jako *lásku*, *válku* nebo *smrt*, ale tyto abstraktní pojmy mají děti spojené s nějakým jednoznačným dějem, který zobrazují místo daného pojmu, např. *smrt* mohou vyjádřit pohřebním průvodem. Bude nás proto mimo jiné zajímat, jestli mají předškoláci *mládí* spojené s nějakými ději. Snažíme se zadání formulovat tak, aby bylo dětem srozumitelnější: „Děti, pokuste se nakreslit, jak to vypadá, když je někdo *mladý*.“ Tento úkol jsme zadali v MŠ Dvouletky v Praze 10 celkem patnácti dětem.

Davidová (2001, s. 19) upozorňuje na to, že „ten, kdo analyzuje dětskou kresbu, se musí snažit zapomenout, že je dospělý, aby z jeho strany nedocházelo k projekci.“ Některé kresby dětí opravdu svádějí k závěru, že jsou metaforické a skrývá se za nimi nečekaný záměr. Tříletý Filip například pokryl plochu papíru černou čaranicí, o které potom prohlásil, že je to vlak a dodal: „Babičce ujel vlak“. Tento případ uvádíme spíše pro zajímavost, je zřejmé, že si chlapec dal do souvislosti frazém, jenž slyšel doma, se stářím babičky.

Ostatní kresby tříletých respondentů podle jejich vlastních slov zobrazují zvířecí mláděta, např. králíčka, prasátko, medvídko. Ve dvou případech se objevila ptačí a motýlí mláděta ve společnosti rodičů, kteří si s nimi hrají.

Zvláště pozitivně působí obrázek šestileté Terezy (viz obr. 3), která nakreslila dívčí postavu v červených šatech ve výskoku, se zdviženýma rukama a otevřenými ústy. V tomto věku děti kreslí postavy v pohybu jen vzácně a, jak uvádí Davidová (2001, s. 33), vztažené ruce vypovídají o optimismu zobrazené postavy. Tento obrázek je zajímavý i proto, že na nebi září tři usměvavá slunce a z ptačích budek na stromech vylétají ptáčata. Tereza je nepochybně spokojené dítě, které do kresby částečně promítlo vlastní osobnost a rodinné zázemí. Podle jejího komentáře lze nicméně usuzovat, že *mládí* považuje za šťastné období.

Z kreseb lze vyvodit závěr, že tříleté děti považují za nositele *mládí* mláďata, tedy ztotožňují dětství s *mládím*. Je možné, že si i uvědomují, že *mládí* je něco, co tady není napořád (viz zobrazení vlaku). Děti starší čtyř let zobrazovaly většinou lidskou postavu, a to vždy podle vlastního pohlaví, často doprovázenou zvířecími mláďaty. Pozadí kreseb zpravidla tvoří přírodní scenérie – nechybí zelená tráva, květiny, stromy a modré nebe se sluncem. V několika případech se děti pokusily o zobrazení nějakého děje nebo pohybu, např. člověk jedoucí v rychlém autě (viz obr. 4) nebo výjev z přírody, kde prší, vychází duha a rostou houby (viz obr. 5). Celkově můžeme říct, že všechny obrázky jsou veselé, pestrobarevné (výběr barev zcela odpovídá výsledkům výzkumu Schillingových) a zobrazují děti, mláďata, radostné skotačení, svěží jarní či letní přírodu a pohyb.

3.3.5 Ověření výsledků výzkumu

Před zobecněním závěrů z této mateřské školy jsme se rozhodli ověřit výsledky ještě v jiné mateřské škole, tentokrát v MŠ Štěchovická v Praze 10, kde jsme oslovili rovněž patnáct dětí. Zadání jsme formulovali takto: „Děti, pokuste se nakreslit někoho *mladého* a vedle něho někoho *starého*“, abychom zjistili, jestli předškolní dítě vůbec dokáže tento rozdíl pochopit a kresbou postihnout a jestli se budou použité barvy a motivy lišit.

Schwarzová (2009, s. 107) připomíná teorii Clarkové (1993), podle níž při osvojování významů dochází k jevu tzv. nadměrné generalizace, kdy dítě chybně rozlišuje oblast použití určitého slova, a to zpravidla tak, že percepčně nejnápadnější vlastnost předmětu nebo jevu považuje za význam daného slova (např. výraz *hafhaf* vztáhne na všechna čtyřnohá zvířata, neboť se domnívá, že výraz označuje čtyřnohost). Clarková pozorovala nadměrnou generalizaci i při osvojování systému dimenzionálních adjektiv a časových či prostorových výrazů. „Tyto relační jednotky se vyskytují v párech (tj. každé adjektivum má polární antonymum) a významově se liší jen v jednom rysu. Tříleté děti tak například často používají výrazy jako *velký* a *malý* nebo *krátký* a *dlouhý* jako synonyma, přičemž je generalizován bezpříznakový či pozitivní prvek” (M. Schwarzová, 2009). Všechny oslovené děti v této mateřské škole jsou starší čtyř let, ale přesto lze na základě pozorování Clarkové očekávat, že kresby alespoň některých dětí nebudou odrážet rozdíl mezi *mladým* a *starým* člověkem.

Zatímco předpoklad, že děti budou volit zářivé veselé barvy při zobrazování postavy *mladého* člověka a tlumené tmavé barvy pro postavu *starého* člověka, se nepotvrdil absolutně, motivy kreseb a zvláště detaily na postavách jsou opravdu zajímavé.

Psychologické autority se shodují na tom, že pro dětskou kresbu je typická přítomnost slunečního kotouče, a kresby dětí z MŠ Dvouletky toto tvrzení bez výjimky potvrzovaly. Uždil o slunci píše, že „jeho symbolika je neobyčejně přesvědčivá, podmanivá – slunce znamená v dětském obrázku cosi jako určení času (den), ale zároveň označují i oblohu a to znamená, že dává obrazu jednotu, kterou dítě nedovede ještě vyznačit jinak (např. znázorněním prostorových vztahů). Nelze však ani nevidět hlubší symboliku slunečního kotouče, dárce života a radosti – dítě jako by bezprostředně vycíťovalo, co slunce znamená pro všechny živé bytosti“ (J. Uždil, 1983, s. 22). Právě přítomnost *starého* člověka na obrázku zřejmě způsobila, že většina kreseb slunce postrádá, přesněji řečeno slunce se objevuje jen na dvou kresbách. Ostatní děti zobrazily oblohu jen jako bledě modrou plochu s tmavšími mraky.

Stejně, jako si byly navzájem velmi podobné kresby dětí, kterým jsme zadali nakreslit pouze *mladého* člověka, jsou si navzájem podobné i kresby druhé skupiny dětí. Kromě absence slunce většinou postrádají i zelenou svěží trávu – postavy zpravidla stojí na hnědé zemi (viz obr. 7) nebo šedém chodníku. Děti totiž (zcela podle zadání) nejdříve nakreslily *mladého* člověka, a to většinou tak, jak jsou zvyklé postavy kreslit. Pak nakreslily *starého* člověka a snažily se ho nějak odlišit od první kresby, protože cítily, že nemohou oba nakreslit stejně. Pozadí dotvářely až nakonec, ještě očividně v zajetí myšlenek na *starého* člověka, a tak se stalo, že obrázky bez trávy a slunce působí ponuře.

Vždy pochopitelně existuje několik možných interpretací dětské kresby. Davidová např. připisuje slunci v dětské kresbě ještě jinou symboliku, když píše, že jeho výskyt „ukazuje na vliv otce. Dítě, které má s otcem dobré vztahy, nakreslí teplé slunce s věncem paprsků“ (R. Davidová, 2001, s. 45). Nejeví se ovšem jako zvláště pravděpodobné, že by z patnácti dětí třináct mělo špatný vztah s otcem, a proto se přikláníme k interpretaci, že absencí slunce a pošmourným počasím děti vyjádřily spíše emoci smutku.

Ze zobrazení postav *starého* člověka můžeme vyzorovat několik opakujících se rysů. V osmi případech děti vložily postavě do ruky hůl, v šesti případech barevně odlišily vlasy *starého* člověka. Šedá pastelka nebyla k dispozici, a tak použily obyčejnou tužku, aby znázornily, že postava má už šedé vlasy. Čtyři děti projevily zvláštní pozorovací talent, když zobrazily starou paní s krátkými kudrnatými vlasy, a svou kresbu doprovodily komentářem, že jejich babičky si dělají trvalou. Ojediněle se na kresbách objevily i vrásky na čele (viz obr. 8) a úsměv na tváři, který byl o poznání skromnější než u postavy

mladého člověka. Jedna holčička dokonce komentovala své zobrazení *staré* paní tím, že „má takový smutný oči“.

Celkově můžeme říct, že se děti ve většině případů nepouštěly do zobrazování žádných dějů a jejich kresby jsou mnohem statictější než kresby jejich vrstevníků z MŠ Dvouletky. Pouze ve dvou případech postava *mladého* člověka „dělá“ něco jiného než postava *starého* člověka, přesněji řečeno *mladý* člověk jde, zatímco *starý* stojí, opřený o hůl (viz obr. 9).

Základní předpoklad, že se kresba výrazně změní, zadáme-li dětem nakreslit *mladého* člověka v opozici ke *starému*, se nám potvrdil. Z kreseb je patrné, že už čtyřleté děti rozdíl mezi *mládím* a *stářím* vnímají. Pokud tedy u dětí dochází k nadměrné generalizaci také u adjektiv *mladý* a *starý* tak, jak to popsala Clarková u jiných adjektiv, můžeme tvrdit, že ve čtyřech letech už děti tato adjektiva vnímají jako opozita.

Oproti *mladým* lidem *starí* nejsou tak veselí a usměvaví, mají zdravotní problémy, šedé vlasy a vrásky. Děti se nezaměřily jen na fyzické aspekty stárnutí, ale snažily se kresbou a následnými komentáři vyjádřit i pocity, které *starému* člověku přisuzují, tedy nejčastěji smutek. Přestože se to vždy neodrazilo ve výběru barev, dovoluujeme si tvrdit, že předškolní děti vnímají *mládí* výrazně pozitivněji než *stáří*, pokud ne přímo jako opozici *mládí* – pozitivní, *stáří* – negativní, jak jsme to viděli v případě *Šťěstí* a *Smůly* u Vaňkové (viz 3.3.1).

3.4 Věková skupina od 7 do 11 let

Zjednodušenou verzi dotazníku jsme dali k vypracování patnácti dětem z družiny ZŠ Jakutská v Praze 10. Z odpovědí na dotazníkové otázky jsme chtěli zjistit, jestli děti, které už dokáží své myšlenky zapsat, chápou *mládí* jako zcela pozitivní a jestli ho dokáží nějak časově či jinak vymezit a definovat.

Na otázku „Co si myslíš, že je *mládí*?“ osm dětí odpovědělo *zábava*, tři *práce* nebo *dřina*, tři *studium* a tři děti do svých definic zahrnuly ještě fyzickou krásu a zdraví, přičemž žádné dítě nedefinovalo *mládí* pouze jediným ze zmíněných pojmů (*Mládí je práce, sport, svatba, natažená pleť, hnědé vlasy; Mládí je zábava, taky dřina, je třeba si ho užít; Mládí je zábava a puberta, učení a starosti nad výběrem povolání; Člověk je mladý, když nemá moc vrásek a je hezký, ale má jednu vadu – studium; Mládí je veselý, nejsem často nemocný a jsem veselý a hbitý*). Můžeme tedy říct, že děti nejčastěji *mládí* ztotožňují s nějakou činností. Pokud si uvědomí i jeho fyzické aspekty, což prokázala jen pětina z nich, napadne je stav pleti a vlasů, neboť považují vrásky a šediny za jednoznačný

projev stárnutí. Jako čistě pozitivní vidí *mládí* jen pět dětí, ostatní uvádějí jak jeho kladné stránky, tak i nesnáze. Osmiletá Anička vystihla *mládí* definicí *Část života, kde je tisíce překážek*, která, ač podána téměř filozoficky, vyznívá spíše negativně.

Na druhou otázku „Když se řekne slovo *mládí*, jaké barvy si představíš a proč?“ děti většinou hledaly barvy veselé a odpovídaly podle toho, jaké barvy jim veselé připadaly (*Pod slovem mládí si představuju pestrý a veselý barvy; Veselé barvy jsou růžová, modrá, zelená; Mládí je hodně veselé a všude je hodně veselých barev jako třeba žlutá, růžová, modrá, bílá, oranžová*).

Uváděným barvám (viz graf 1) jednoznačně vévodí růžová (24,1%), dále modrá (18,8%), žlutá (12,7%), zelená (12,1%) a oranžová (12%). Zdůvodnění těchto asociací děti nacházely v přírodě (*modrá – nebe, žlutá – slunce, oranžová – kytky; zelená jako tráva – ta je pořád mladá*), ale i ve své vlastní fantazii (*modrá – krása, žlutá – můžu si dělat, co chci*). Přestože růžovou barvu děti volily nejčastěji na prvním místě, nedokázaly svou volbu zdůvodnit. Nejméně děti spojovaly *mládí* s černou (3%), jež pro ně představuje něco nepříjemného (*černá – maturita a studium*), a červenou (2,3%).

Na poslední otázku „Odkdy dokdy si myslíš, že je člověk *mladý*?“ jsme dostali velmi rozmanité odpovědi. Šest dětí si myslí, že *mládí* začíná narozením, a tudíž *dětství* pojímá jako podmnožinu *mládí*. Pro dalších pět dětí je mezníkem, kdy začíná *mládí*, neboli kdy končí *dětství*, které do *mládí* nepatří, získání občanského průkazu v patnácti letech, oslava plnoletosti v osmnácti nebo maturita jako zkouška dospělosti v devatenácti, což je zároveň pro některé děti, které chápou *mládí* jako o něco delší *dětství*, hraničním věkem *mládí*.

Horní hranici *mládí* děti určovaly ještě méně jednotně, a to v rozmezí od dvaceti do šedesáti let, pouze na důchodovém věku se všechny shodly jako na neoddiskutovatelném *stáří*. Třetina dětí se ovšem pozoruhodně ujednotila na tom, že *mládí* je spíše pocit než datum v rodném listu (*Člověk je tak starý, na kolik se cítí; To záleží, jak kdo chce být mladý; Myslím si, že mládí je, když člověka baví žít a dělat věci, které ho baví; Mládí trvá pro někoho pořád a je strašně veselý*).

Máme-li shrnout, co *mládí* přisuzují žáci prvního stupně, můžeme říct, že je to veselí a zábava vyvážená učením a starostmi, růžová barva, stav těla nebo v ideálním případě stav mysli. Na rozdíl od první věkové skupiny ale už nemůžeme zobecnit představu *mládí* jako něčeho pouze pozitivního.

3.5 Věkové skupiny od 12 let

3.5.1 Úkol č. 1 „Vytvořte tři až pět smysluplných slovních spojení nebo vět, v nichž použijete slova *mládí* nebo *mladý*.“

V odpovědích žáků druhého stupně dominují syntagmata *mladý muž*, *mladá žena* a *mladý vzhled*. Téměř dvě třetiny respondentů ve svých větách vyjadřují velice pozitivní náhled na *mládí* (*Užívám si mládí; Nejvíce zábavy si užiješ v mládí; Mládí je krásná věc; Mládí je to nejlepší ze života; Mládí je nejlepší věk života; Mladý člověk je plný energie a musí ji dobře využívat*). Některé věty, zejména ty, kde je adjektivum *mladý* součástí verbonominálního predikátu, jsou z hodnotového hlediska víceméně neutrální (*Petr je ještě mladý*), jiné v sobě skrývají kritický, v případě těchto dětí zřejmě z okolí převzatý postoj k *mladým* lidem (*Mladý pán jel v novém autě na červenou*). Ojediněle žákovské odpovědi skrývají i klišé a stereotypy, např. že *mladí* by měli pomáhat *starším* (*Mladý muži, podáte mi prosím tu tašku?*).

Studenti gymnázií nejčastěji uvádějí syntagmata *radostné mládí* a *bezstarostné mládí*. Polovina z nich napsala více než jednu větu *mládí* vychvalující (*Mládí představuje krásu, vitalitu a radost ze života; Mládí je nejkrásnější období z celého života; Mládí je krása života; Mládí by mohlo trvat věčně*), pozitivně laděné věty psali všichni s výjimkou jediného skeptického studenta (*Mládí je začátek konce; Kdy je člověk opravdu mladý?*). Z vět je patrné, že si studenti *mládí* spojují s fyzickou krásou (*Mladý člověk je krásný*), bezstarostností (*Mladý člověk neví, co jsou starosti; Mládí je bezstarostné*), energií (*Mladý člověk je plný elánu*), volným časem na své záliby (*V mládí jsem hodně sportoval*) a přípravou na život (*Mládí nás připravuje na stáří; Mladý člověk je velmi učenlivý*).

V odpovědích věkové skupiny vysokoškoláků dochází opět k mírné změně slovních spojení. Syntagma *bezstarostné mládí* se několikrát objevuje i zde, nicméně *mládí* už není jen věcí člověka jako takového (*mladé stromky, mladý duch, mladá léta, mladé víno, mladá republika*). Necelá polovina respondentů se o *mládí* vyjadřuje beze zbytku kladně (*Je plný energie, neb je mladý; Mládí je krásná věc*), ale v porovnání s předešlými dvěma věkovými kategoriemi u těchto respondentů sílí vědomí relativity a pomíjivosti *mládí* a řekněme předčasná nostalgie (*Být mladý neznamena být zdravý; Mládí netrvá věčně; Mládí je krásné období v lidském životě, ale člověk si to většinou uvědomí až ve stáří; Být*

mladý, udělal bych všechno jinak). Některé ženy se snaží *mládí* vystihnout metaforou nebo přirovnáním (*Mládí je jaro našeho života, ale i zima je krásná; Mládí je východ slunce, ale i jeho západ je krásný a stále stejně okouzlující*), muži více sázejí na humor (*Mládí je subjekt této věty; Rozhodl jsem se mládí použít také jako objekt*) a ojediněle na citáty (*Mládí nám tu randí z filmu Pelíšky*).

V odpovědích následující věkové skupiny pokračuje tendence započatá vysokoškoláky, a to přisuzovat *mládí* nejen člověku (opět *mladé víno*, dále *mladá demokracie, mladá láska*). Pozitivní vztah k *mládí* vyjadřují jen tři respondenti (*Být mladý je krásné*), ale u mnohých je patrná orientace na psychické *mládí* (*Mládí je stav mysli; Mladý jsem a mladý zůstanu*).

V dotaznících věkové skupiny do padesáti let se tato orientace prohlubuje (*Mládí je stav duše; Mladý člověk je tak dlouho, jak to sám sobě dovolí*) a sílí pocity nostalgie (*Když jsem byla mladá, byla jsem krásná; Mládí bylo úžasné; Moje mládí je ztracené; Sbohem, mé mládí; Chci být stále mladý*).

Ve věkové skupině do pětadesáti let si několik respondentů vybavilo C. D. Payna a jeho knihu *Mládí v hajzlu*. Slovní spojení a věty se v porovnání s reakcemi předešlých věkových skupin liší známkami „pamětnictví“, kdy se respondentům vybavuje např. heslo, text písně nebo název časopisu z doby jejich vlastního *mládí* (*Mládí vpřed; Nikdy se nevrátí pohádka mládí; Mladý svět*), dále kritiky (*V mládí každý věří, že svět začal jím, že vše je tu vlastně kvůli němu; Mladý člověk si často neváží zkušenosti starších; ztřeštěné mládí; mladý a zbrklý*), nebo dokonce dobrých rad (*Dokud je člověk mladý, měl by se hodně učit*). I zde se ovšem objevují věty opěvující *mládí* (*Mládí – to je radost; Mladý chlap má síly za dva; Mládí je krásné; Mladý chlap může skály lámat; Mládí je neopakovatelné*).

Odpovědi poslední věkové skupiny překvapivě neodráží žádnou hořkost nebo nostalgii ze ztraceného *mládí*, naopak jsou velmi smírné, zdůrazňují pozitivní znaky *mládí* a vyjadřují podporu *mladým* lidem (*Mládí je naše budoucnost; Vážme si mládí; Mládí patří svět; Každý mladý člověk je osobnost, která si zaslouží individuální péči rodičů i společnosti tak, aby mohl rozvinout svůj duševní potenciál*).

Celkově lze říct, že se respondentům ve spojitosti s *mládím* nejčastěji vybavuje krása, a to jak krása období *mládí*, tak i jeho nositelů. Každá věková skupina přitom do svých odpovědí promítá něco ze sebe – dospívající svou touhu bavit se a užívat si, studující na jedné straně svou bezstarostnost a svobodu a na druhé straně počínající obavy, třicátníci

svůj pocit rozporu mezi stavem mysli a až přílišnou společenskou dospělostí, padesátníci své upnutí se na *mládí* jako stav mysli a důchodci svůj shovívavý nadhled daný největším časovým odstupem.

3.5.2 Otázka č. 2 „Jaká synonyma slova *mládí* vás napadnou?“

Formulace této otázky se neukázala jako vhodná, neboť překvapivě početná část respondentů zřejmě neznala význam termínu „synonymum“, a to převážně z řad žáků základní školy (polovina respondentů), studentů gymnázií (čtvrtina respondentů) a starších lidí. Výsledkem je tedy občas prázdná kolonka nebo v lepším případě nějaká konotace s *mládím* spojená. Tento fakt ovšem můžeme interpretovat i tak, že se respondentům nepodařilo nebo nechtělo hledat synonymní vyjádření.

Nejmladší respondenty nejčastěji napadá slovo *mladost* (v devíti případech) a částečné synonymum *puberta* (ve třech případech). Někteří žáci projevují jazykovou vynalézavost, ale možná i neznalost méně často užívaných slov (*mladoba*), jiní prokazují bohatou slovní zásobu (*jinošství*), ostatní potvrzují tušení svých vrstevníků, že *mládí* končí plnoletostí (*dospívání*, *nezletilost*, *dětství*).

Gymnazisté odpovídají daleko méně jednotně. Ve čtyřech případech se shodují na *pubertě*, ve dvou na *dětství*, ale *mladost* je zmíněna pouze jednou. Jako konotace, jež vydávají za synonyma, se objevují slova *krása*, *bezstarostnost*, *nevinnost*, *rozpustilost*, *nezkušenost* a *blbost*.

U vysokoškoláků je vidět širší aktivní slovní zásoba, nicméně rovněž mísí synonyma s konotacemi. Šest z nich zmiňuje *adolescenci*, čtyři shodně *pubertu* a *dětství*, dvakrát se objevuje *mladost*, stejně jako *raná dospělost*, *dospívání*, *jarost*, *jinošství*, *ranost*, *raný věk* a *juvenilita*. Z konotací se do této kolonky vloudila slova *zdraví*, *síla*, *hloupost* a šestkrát *bezstarostnost*.

Respondenty do pětatřiceti let napadla obrazná vyjádření *telecí léta* a *rozkvět*, v několika případech opět *dětství*, *puberta* a *dospívání*. V následující věkové skupině se nově objevují slova *panenství*, *svěžest* a *čerstvosť*, ostatní odpovědi tvoří převážně konotace *bezstarostnost* a *lásky*. Předposlední věková skupina se v několika případech shoduje na slově *novost* a *nedospělost*, *lásky* se v reakcích respondentů objevuje ještě častěji. Nejstarší respondenti navrací dominanci lexému *mladost*, nově se objevuje slovo *vývin* a obrazné *jaro života*, z konotací jsou to opět *lásky* a *bezstarostnost*.

Ze specifík odpovědí jednotlivých věkových skupin zmiňme aspoň to, že si žáci druhého stupně základní školy uvědomují *mládí* veskrze jako vlastnost člověka, neboť jejich odpovědi postrádají synonyma jako *novost*, *svěžest* nebo *čerstvost*, jež jsou dnes užívána převážně pro věci a rostliny. Zajímavé je, že jak žáci a studenti gymnázií, tak všechny věkové skupiny starší pětatřiceti let uvádějí synonyma, ze kterých vyplývá jako konec *mládí* dospění. Výjimku tvoří pouze dvě věkové skupiny mezi dvacátým a pětatřicátým rokem života, jejichž členové častokrát odpovídají *raná dospělost*, a to zřejmě proto, že se sami ještě cítí *mladí*.

Porovnáme-li nápady respondentů s výčtem částečných synonym ke slovu *mládí* uvedeným v Českém slovníku synonymickém (K. Pala, J. Všianský, 2000) — *mladost*, *dětství*, *mládež*, *mladý věk*, *svěžest*, *čerstvost* a *novost*, usoudíme, že i významy výrazů jako *puberta*, *jinošství*, *panenství*, *dospívání*, *nezletilost*, *adolescence*, *raná dospělost*, *jarost*, *ranost*, *raný věk*, *juvenilita* nebo *vývin* se s významem slova *mládí* částečně překrývají, a proto je za synonyma můžeme považovat.

3.5.3 Otázka č. 3 „Jaké asociace barev a pocitů ve vás slovo *mládí* vyvolává?“

Zatímco žáci prvního stupně základní školy si při pomýšlení na *mládí* vybavovali nejčastěji růžovou (24,1%), žáky druhého stupně tato barva napadla jen zřídka (5,7%). Nejvýstižnější barvou *mládí* je pro ně žlutá (23,7%), červená (18,9%) a oranžová (16,3%). Z pocitů uvádějí *volnost*, *štěstí*, *užívání si* a *svěžest*.

Studenti gymnázií rovněž nejčastěji barví *mládí* na žluto (24,1%), ale shodně i na oranžovo (24,1%). Na úkor ostatních barev také výrazně posiluje zelená (22,6%). Nejednou se objevují sice nekonkrétní, ale výstižné odpovědi jako *pestré a veselé barvy*, *pastelové barvy*, *světlé a zářící barvy*. Pocitům vévodí *radost* a nově *láska*, dále *bezstarostnost*, *volnost* a *zmatenost*.

Vysokoškolákům *mládí* nejvíce připomíná červenou (18,2%) a bílou (17,8%), oproti předcházejícím dvěma věkovým skupinám naopak nejméně oranžovou (5,4%). Zelená (13,6%) a žlutá (14,3%) si drží nezanedbatelnou důležitost, vliv růžové opět roste (11,6%). Z ostatních odpovědí zmiňme *něžné a světlé barvy*, *hýření barev*, *jarní barvy* a *kontrastní bílá a černá*, o nichž Schillingovi (1999, s. 90) říkají, že jsou projevem fáze vzdoru a odloučení. *Mladí* „touží po opuštění původních struktur, jako jsou rodný dům, tradice atd., a přechodu do méně vitálně napjatých kombinací nepestrých barev – černé (vzdor,

odmítání, negace) a bílé (uvolnění)“. Mezi pocity se nejčastěji objevuje *radost, svoboda, láska, vitalita, pohyb a vnitřní zmatek* nebo *spory*.

Pro respondenty do pětatřiceti let je *mládí* jednoznačně zelené (33,3%), daleko méně potom žluté (20,8%), červené (16,7%) a oranžové (11,1%). K *radosti* a *lásce* se přidávají pocity *vzdoru, neposlušnosti* a *pohody*.

V následující věkové skupině převažují asociace žluté (29,4%), zelené (14,7%) a opět růžové (14,7%). Z pocitů se pisatelům vybavuje *radost, odvaha* a *očekávání*.

Respondentům do pětadesáti let *mládí* nejvíce asociuje červenou (33,3%), o poznání méně žlutou (19%) a na třetím místě shodně zelenou a bílou (16,7%). Růžová se v odpovědích této věkové skupiny (jako jediné) neobjevila vůbec. Velká část respondentů se shoduje na pocitu *bezstarostnosti, radosti* a *síly*.

Pro nejstarší respondenty je *mládí* opět především zelené (24,2%), dále žluté (18,2%), oranžové (18,2%) a červeno-modré (15,2%). Z pocitů uvádějí *radost, volnost, zdraví* a *čerstvost*.

Výsledky napovídají, že se individuální asociace mění v závislosti na věku dotazovaného (viz grafy 2–8), a jsou pravděpodobně ovlivněny i věkově specifickými preferencemi barev. Pro naše účely je tedy nejdůležitější poznání, jaké barvy se vyskytují v odpovědích všech nebo většiny věkových skupin a jaké se nevyskytují nikdy.

Všechny skupiny dotazovaných se shodují na zelené, žluté, červené, oranžové a modré. Bílá a růžová se pohybují mezi oběma extrémami, černá se objevuje ojediněle, především u pubescentů a vysokoškoláků. Fialová se objevila jen ve dvou dotaznících. Barvami, jež se v odpovědích respondentů nevyskytují vůbec, jsou šedá³⁰, hnědá, stříbrná nebo zlatá.

Když výsledky zjednodušíme na barvu, kterou daná skupina volila nejčteněji, zjistíme, že *mládí* je zelené, červené a žluté vždy podle dvou skupin a podle jedné skupiny žlutooranžové. Zelená a žlutá³¹ jsou pravděpodobně výsledkem představy jarní přírody (trávy, pampelišek, kuřátek atd.). Červená — barva života, zdraví, lásky, radosti a agresivity — se nakonec přece jenom potvrzuje také jako barva *mládí*, přestože v korpusu jsme pro tento předpoklad nenašli oporu. O oranžové Schillingovi (1999, s. 74) říkají, že je „tou nejhovornější, nejsdílnější, aktivně nejkomunikativnější, zkrátka nejplodnější barvou. Obsahuje světelnou sílu, teplo a světlost, a vyzařuje tedy jako slunce radost,

³⁰ Vaňková (s. 200, 2005) nachází v šedé barvě prototyp nebarevnosti, konotující smutek, nudu, nezajímavost, jednotvárnost a nevýraznost.

lehkost a chuť do života.“ Není proto divu, že barvu, jež „se týká družnosti, společnosti, hovoru, výměny účastenství, součinnosti, vztahů, ale i slunce, tepla a smyslnosti“ (tamtéž, s. 75) volili právě lidé ve věku mezi dvanácti a devatenácti lety, kteří si *mládí* se všemi těmito charakteristikami právě prožívají, a nejstarší respondenti, kterým se po tom všem stýská.

Napříč věkovým spektrem se objevuje odpověď *pastelové barvy*. Schillingovi tvrdí, že „veškeré pastelové barvy mají něco společného s vitalitou – v přeneseném, duchovním, snivém a zjemnělém smyslu. Jedná se o smysl pro slabé a jemné stránky života, pro něžnost, citlivost, schopnost vnímání“ (tamtéž, s. 107). Pastelové barvy tedy korespondují s tolikrát vzpomínanými pocity *lásky*, ale nikoliv té vášnivé červené *lásky*, ale spíše něžné mladické zamilovanosti a lásky mateřské.

Proměny konotace *lásky* v závislosti na věku respondentů jsou zajímavé – žáky druhého stupně nenapadá vůbec, studentům gymnázií a vysokých škol přichází na mysl často, u třicátníků kulminuje, zatímco starším dvěma skupinám už zase pouto mezi *láskou* a *mládím* nepřipadá tak pevné. Asociace pocitů jsou mírně věkově proměnlivé, stálíci je jen *radost*.

Na závěr našeho zkoumání barev můžeme konstatovat, že sice o *mládí* mluvíme jako o zeleném a růžovém, jak to ukazují slovníky a korpus, ale přemýšlíme o něm i v dalších výrazně teplých barvách, především žluté, oranžové a červené.

3.5.4 Otázka č. 4 „Co můžete říct o člověku, který je *mladý*?“

Reakce na tuto otázku jsou opět mírně poznamenány věkem, zkušenostmi a osobními prožitky jednotlivých dotázaných, nicméně se v určitých rysech shodují, a proto je lze rozdělit na několik tematických okruhů napříč věkovými skupinami.

Velká část respondentů zmiňovala výrazy, které se objevovaly rovněž v mnoha odpovědích na ostatní dotazníkové otázky: *radost, bezstarostnost, svobodu, zdraví a krásu: Je svěží, zdravý, šikovný a hezký* (13); *Užívá si života* (13); *Je volný, plný nadějí a energie* (17); *Užívá si života, je plný ideálů* (18); *Usmívá se* (19); *Je vitální a svěží* (19); *Nemá vrásky* (20); *Je radostný, nadšený a plný síly* (21); *Je energický, pohyblivý, nespoutaný, zpravidla pohlednější* (29); *Je optimistický a bezstarostný* (38); *Nemá starosti, je veselý*

³¹ Zelená a žlutá jsou ve spojitosti s *mládím* naplněny velmi pozitivním nábojem, bez negativních konotací „proměny k horšímu“ (viz Vaňková, s. 207, 2005).

a nemá zodpovědnost (47); Je plný optimismu, elánu, dobře naladěný, kypící silou (59); Je veselý, pohyblivý, radostný (73).

Mnozí si vzpomněli spíše na to, že být *mladý* má i své negativní stránky: *Často je tupý (15); Je nezkušený, přelétavý, nerozhodný a naivní (19); Dělá věci, nad kterými se nerozmýšlí, co s nimi způsobí (24); Je nezkušený, nezajištěný (64); Je sobecký a kritický, protože mu chybí vlastní zážitky a prožitky pro srovnání a pochopení druhého. Většinou si myslí, že už všechno ví, to je ale omyl. Teprve tvrdým životem bude pomalu dozrávat (72).*

Pro mnohé je *mladý* člověk na začátku své životní cesty: *Má celý život před sebou, dokáže si užívat každý den (13); Mladý člověk má ještě hodně před sebou a málo za sebou (15); Má život před sebou, je bez závazků, plný snů a tužeb (19); Má vše před sebou a může se rozhodnout, jak s životem naloží, jak ho prožije (20); Stojí na počátku života (32); Je nezkušený, ale má život před sebou (49); Má ještě možnost volby (54); Má před sebou krásný život (76).* Z těchto odpovědí je zřejmé, že respondenti považují za klíčové charakteristiky *mladého* člověka především volnost a možnost volby.

Někteří si všímají, že *mládí* člověka souvisí také s vnějšími faktory a jeho životní situací: *Studuje, není ženatý nebo vdaná, má hodně kamarádů (13); Je svobodný, věkem pod čtyřicet (17).* Jiní naopak zastávají názor, že *mládí* souvisí s vnitřním světem člověka: *Můžu říct, že je to například dítě, teenager, ale i padesátiletá paní, záleží, na kolik se cítí (13); Může to být jakkoliv starý člověk – je důležité, jak se cítí (16); Nejkrásnější je mládí ducha, když už mládí nejsme (59) – všimněme si, že mládí fyzické a psychické jsou v této odpovědi explicitně vyjádřeny jako dvě kontrastní charakteristiky; Je to člověk, který má aktuální pohled na dění kolem sebe (politika, kultura) – bez ohledu na svůj věk (64).*

Někteří později narození respondenti na tuto otázku odpověděli opatrně či vyhýbavě: *Cokoliv (19); O povaze to nic nevypovídá (23); Každý je jiný (24); Záleží na osobnosti (25), jeden respondent dokonce prokazatelně nepravdivým výrokem: Mladí lidé nejsou odlišní od starších ničím než věkem (22).* Je zajímavé, že jsou to pouze *mladí* respondenti, kdo vyjadřují názor, že chování a prožívání člověka je na věku nezávislé.

U respondentů v Kristových letech a dříve narozených tato otázka nejednou vyvolala emotivní reakce: *Závidím mu (33), Má se nejlíp (38), Ten se má (61).*

3.5.5 Otázka č. 5 „Odkdy dokdy si myslíte, že je člověk *mladý*? Je *mládí* něčím ohraničeno?“

Z odpovědí na tuto otázku chceme vyvodit, zda v populaci převažuje pohled na *mládí* jako na stav mysli, stav těla nebo stáří těla. Zároveň nás zajímá, jestli se členové daných věkových skupin sami zahrnují mezi *mladé*, resp. v jakém věku se mezi ně řadit přestávají.

Osmina žáků druhého stupně určila jako začátek *mládí* narození, tj. považuje dětství za část *mládí*. Některé z těchto dětí mají dosažení plnoletosti za jeho konec, tj. ztotožňují dětství a neplnoletost s *mládím*. Další třetina vidí jako mezníky konce dětství a začátku *mládí* vstup na druhý stupeň, získání občanského průkazu nebo oslavu osmnáctin. Z šesti žáků, kteří určovali horní věkovou hranici *mládí* jinou než plnoletost, jedna polovina zvolila třicátiny, druhá čtyřicátiny, tedy ve všech případech se jednalo o kulatiny, pravděpodobně inspirované věkem jejich rodičů. Sedmnáct žáků vyjadřuje názor, že *mladý* je ten, kdo se tak cítí (*Člověk může být mladý kdykoliv, neboť záleží, na kolik se cítí; Mladý člověk je člověk, který se cítí mladý; Člověk v padesáti se může chovat jak puberták, ale je to jenom obyčejnej chlap; I sedmdesátiletý člověk se může cítit mladý; Mládí si člověk může udělat*). Z uvedeného vyplývá, že z této skupiny respondentů se za *mladé* považuje minimálně 23% a maximálně 80%.

Mezi gymnazisty se rovněž menšinově vyskytuje názor, že se *mládí* počíná narozením (nebo dokonce *splynutím vajíčka a spermie*), přechodem na druhý stupeň nebo zletilostí, plnoletost už ovšem nikdo nezmiňuje, takže se zřejmě všichni cítí být právě *mladí*. Šestnáct respondentů, neboli 80% dotázaných, vidí hranice *mládí* jedine v lidské mysli a způsobu života (*Mládí je ohraničeno vnímáním světa a určujícími hodnotami; Tak dlouho, jak si připadá mladý; Mládí je ohraničeno pouze způsobem myšlení; Dokud se cítí být životaplný; Člověk je mladý, dokud se na to cítí a stále svůj život naplňuje*). Tento názor zastávají bez výjimky všichni chlapci, dívky k podobným výrokům často přidávají odhady hraničního věku, které jsou kupodivu shodné jako u mladších respondentů (*15–30, někdy může být ohraničeno sňatkem, kdy si oba manželé řeknou, že je konec mládí a začíná pořádný život; Já osobně vnímám mládí asi do 30, ale cítit se mladým může člověk i v 50*).

Věková skupina vysokoškoláků je statisticky identická s gymnazisty, i zde 80% lidí uvedlo jako nejdůležitější kritérium vnitřní pocit, který nadřazují skutečnému věku, ačkoliv jej nezřídka uvádějí (*12–30, ohraničeno naší psychikou; Jak se kdo cítí, ale asi 15–30; Mládí je ohraničeno tím, jak se člověk cítí a jak žije*). K překročení hranice *mládí* této skupině respondentů už nestačí sňatek (*Založením rodiny člověk překračuje tu pomyslnou hranici; Od narození do chvíle, kdy už nemá vůli zkoušet nové věci; Od*

narození do chvíle, kdy jeho život začne fungovat na základě zvyku, stereotypu; Od doby, kdy už není „malej“, do doby, dokud nepřestane „bojovat“).

Nastavená tendence pokračuje i v odpovědích respondentů do pětatřiceti let. Ačkoliv dotazovaní neznali naše dělení věkových skupin a nikomu z nich nebylo ještě pětatřicet roků, jsou to právě jejich dotazníky, kde se poprvé objevuje názor nebo obava, že oslavou pětatřicátých narozenin končí *mládí* (*Od narození až dokud se na to cítí, cca 35 let; Do 35; Tak dlouho, jak se jeho tělo cítí, zhruba 18–35*).

V dotaznících následující věkové skupiny zase už nikdo neztotožňuje počátek *mládí* s počátkem samotného života a jeho konec se posouvá o dekádu, což o pisatelích vypovídá, že se ještě necítí *staří* nebo nechtějí být za *staré* považováni.

Padesátiny jako horní hranice *mládí* opět mizí z odpovědí respondentů do pětašedesáti let, kteří se už *mladí* necítí, zůstávají třicátiny a čtyřicátiny. Psychické limity *mládí* uvádí jen 50% dotázaných.

Nejstarší respondenti ve svých odpovědích slučují názory předcházejících dvou skupin, tj. *mládí* pro nikoho z nich nezačíná narozením a končí dlouho před padesátkou. Duševní *mládí* nadřazuje fyzickému 75% z nich (*Mladý je ten, kdo plánuje a je zapojen do hry. Jakmile rezignuje, je starý v jakémkoliv věku*).

Závěr by byl zřejmý i bez čísel, nicméně podotkněme, že 64% dotázaných v těchto sedmi věkových skupinách považuje *mládí* především za stav mysli. Představa hranic *mládí* se člověku mění s každým životním zlomem nebo jubileem.

3.5.6 Otázka č. 6 „Jak *mládí* ohodnotíte na škále velmi pozitivní – pozitivní – neutrální – negativní – velmi negativní a proč?“

Mládí jako období života hodnotí polovina žáků druhého stupně jako „velmi pozitivní“ (*Zažije se nejvíc věcí, které dokáží člověka ohřát; Určitě velmi pozitivní, protože když člověk udělá jako malé dítě chybu, tak to za něj spraví rodiče; Velmi pozitivní, protože člověk ještě není zodpovědný za to, co dělá, je hodný, milý a je zábava; V mládí toho nejvíc prožijete*) nebo „pozitivní“ (*Je to věk, ve kterém poznáváme vše kolem nás*). Čtyři žáci jsou ve svém hodnocení střízlivější a volí pojem „neutrální“ (*Neutrální, protože mládí má své světlé a temné stránky; Neutrální – podle toho, jak se k tomu lidi postaví*), někdy bohužel na základě nepříjemných zkušeností s dospělými i vrstevníky (*Furt na mě někdo řve, pak je zas hodnej, to je strašný; Nejsou tu lidi, jaký by se ke mně hezky chovali*). Jako „negativní“ *mládí* označují jen dva žáci, ostatní neodpověděli nebo nepochopili otázku.

U gymnazistů se nevyskytuje jiná odpověď než „velmi pozitivní“ (*Nejhezčí fáze života; Člověk je sice tupý, ale ještě má naději; Škola je lepší než práce a nevržou klouby; Člověk je ještě pln ideálů a nezkažen společností; Člověk má téměř neomezené možnosti; Máme pořád ještě šanci a čas svůj život naplnit smysluplně, staří mnohdy mohou už jen zaplakat nad promarněným životem*) a „pozitivní“ (*Má své výhody a nevýhody, ale převažují výhody; Nemáme starosti a jen se seznamujeme s tím, co bude; Mládí je doba utváření vzpomínek*), přičemž druhá z uvedených odpovědí tvoří většinu.

Podobně i polovina vysokoškoláků hodnotí *mládí* jako „pozitivní“ (*Převažuje radost, bezstarostnost a hlavně všechno je „poprvé“; Mládí je velká příležitost, často ale promarněná; Člověk zkouší nové věci, ale ne vždy jsou to dobré věci; Krásné vzpomínky v nás zůstávají napořád a ty špatné nás posilní*), třetina jako „velmi pozitivní“ (*Minimální zodpovědnost; Člověk si užívá života, nemusí se vázat, může si dělat, co chce*) a ani šestina zbývajících nevolí horšího hodnocení než „neutrální“ (*Každý věk má pro a proti; Je to normální součást života jako ostatní fáze – každý jím musí projít a taky je opustit*).

Reakce respondentů do pětaticeti let se od předešlých liší otočením poměru mezi odpověďmi „neutrální“ a „velmi pozitivní“, nejčastější je i nadále odpověď „pozitivní“, k níž pisatelé často přidávají jako zdůvodnění své vlastní pozitivní zkušenosti.

Ve věkové skupině do padesáti let dochází opět ke zvratu a odpověď „neutrální“ se objevuje jen jedinkrát (*Zachoval bych neutrální pozici – závidím mu sice onen optimismus a bezstarostnost, ale ve skutečnosti vím, že mladého člověka všechno teprv čeká – VŠECHNO*), převažují odpovědi „pozitivní“ a „velmi pozitivní“, uvádějící beze změny jako důvody bezstarostnost, svobodu, čas a možnosti k rozvoji osobního potenciálu.

Poměr odpovědí předposlední věkové skupiny je sice identický, avšak k tradičním důvodům, proč je *mládí* „pozitivní“ nebo „velmi pozitivní“, se přidávají pragmatické důvody (*Mládí je upřednostňováno v práci; Mladí dokáží řešit problémy s nadhledem*).

Nejstarší respondenti jsou jedinou skupinou, kde je „velmi pozitivní“ nejčastější odpovědí, i když často bez vysvětlení (*Být mladý to je štěstí a radost*).

Výsledky můžeme shrnout tak, že 52% všech dotázaných hodnotí *mládí* jako „pozitivní“, 23% jako „velmi pozitivní“, 12% jako „neutrální“ a jen dva respondenti z nejmladší věkové skupiny jako „negativní“. Velká část respondentů nebyla schopna se oprostít od vlastních zkušeností a vzpomínek a odpovídat v obecné rovině.

3.5.7 Otázka č. 7 „Znáte nějaké české frazémy (např. přísloví) o *mládí*?”

Přestože přísloví patří do učiva druhého stupně, více než polovina žáků nevěděla, jak na tuto otázku odpovědět. Ostatní naopak projevují dobrou znalost českých přísloví – čtyři žáci si vzpomněli na frazém *mladost – radost*, jednotlivci potom na *lepší mladé osení, nežli stará tráva, lepší mladé tele, nežli stará kráva; co se v mládí naučíš, ve stáří jako když najdeš; mladí ležáci, staří žebráci a mladý může, starý musí*. V jednom případě se dále vyskytla aktualizace *mladost – starost* a frazém *nebud' zvědavá, budeš brzo stará*.

Počet respondentů, kteří se k této otázce nevyjádřili, nijak dramaticky neklesá ani ve skupině gymnazistů. Několik studentů odpovídá opět *mladost – radost* a *co se v mládí naučíš, ve stáří jako když najdeš* a jejich aktualizacemi *mladost – starost* a *co se v mládí naučíš, později (ve stáří) zapomeneš*, dále *mládí se má držet stáří; i v mladé hlavě se někdy starý rozum skrývá; mladí ležáci, staří žebráci* a idiomy *vypadá jako stará mladá; hřeje ho mládí a mládí vpřed*.

U vysokoškoláků je nejznámějším příslovím *co se v mládí naučíš, ve stáří jako když najdeš*, neboť je odpovědí více než dvou třetin dotázaných, a *proutek se musí ohýbat, dokud je mladý* jako odpověď pětiny z nich. Tito respondenti se očividně v *mládí* naučili čerpat informace z Internetu, a tak mnozí z nich využili stránek <http://citaty.kukulich.net/temata/mladi-a-stari>, aby kolonka nezůstala prázdná. Za české frazémy vydávají přísloví a citáty: *učení v mládí je rytím do kamene, učení ve stáří je psáním do písku* (čínské přísloví); *v mládí ženy milujeme, ve stáří jim rozumíme* (finské přísloví); *mládí nekoupíš, stáří neprodáš* (ruské přísloví); *mládí žije z nadějí, stáří ze vzpomínek* (francouzské přísloví); *kdyby mladí věděli a kdyby staří mohli* (Ondras); *mládí se má chránit, stáří ctít* (německé přísloví).

Respondenti do pětatřiceti let rovněž odpovídají nejčastěji *co se v mládí naučíš, ve stáří jako když najdeš* a *mladí ležáci, staří žebráci*. Mnozí si vzpomněli na *mládí vpřed; mládí má zelenou* a *starý mladý*.

Následující věkové skupině se kromě všech výše zmíněných frazémů vybavuje *mládí pryč a do důchodu daleko* a veškeré jeho vulgárnější varianty.

Nejstarší dvě věkové skupiny už do seznamu frazémů přinášejí jen málo nového (*mládí není zásluha*), a tudíž ani nepotvrzují předpoklad, že starší lidé budou znát více přísloví než dorůstající generace. V jejich odpovědích se opět nejčastěji setkáváme s příslovím *co se v mládí naučíš, ve stáří jako když najdeš*; ostatní frazémy jsou zmíněny vždy nejvýše dvěma respondenty.

Stejně jako u všech předchozích otázek i zde se ukazuje, že odpovědi jsou determinovány nejen znalostmi respondenta, ale také jeho věkem a zkušenostmi, např. žáci a gymnazisté uvádějí *mladost – starost*, aby vyjádřili svůj nesouhlas s tím, že *mládí* přináší jen radosti, jak praví přísloví *mladost – radost; mládí pryč a do důchodu daleko* uvádějí jen respondenti mezi šestatřiceti a šedesáti lety, ani mladší, ani důchodci.

Unifikované odpovědi nenaplnily naše očekávání, že různorodost původu respondentů bude zdrojem různorodých frazémů.

3.5.8 Otázka č. 8 „Jaký si myslíte, že je postoj naší společnosti k *mládí*?“

Výsledky výzkumu ukazují, že tato otázka není formulována natolik jednoznačně, aby nepřipouštěla dvojí interpretaci. Někteří chápou *mládí* konkrétně jako ‚mladé lidi‘, jiní abstraktně jako ‚první období života‘ a s ním spojený stav těla. Z mnohých odpovědí není možné vyčíst, jak slovo *mládí* respondent pochopil (*Různý; Dobrý; Řekla bych, že pozitivní*).

Respondenti prvních dvou skupin bez výjimky chápou *mládí* jako ‚mladé lidi‘, tj. sebe, a reagují tedy podle toho, jak se sami ve společnosti cítí. Jedni mají výhrady: *Mladý člověk nemá žádnou autoritu* (13); *Nějací lidé nedokáží pochopit ty lidi, kteří se potřebují něčím lišit, např. punkery. Když se jim to líbí, tak jim to nechte* (13); *Mladí lidé prý jen škodí pověsti národa a dělají nerozumné věci* (15); *U nás převládá názor, že mládí se rovná výtržnictví, fetování, hlasitá hudba, nezodpovědnost* (17); *Starší lidé nedokáží pochopit dnešní mládež, zřejmě důsledkem doby* (18), druzí jsou spokojeni: *Podle mě dávají na ně větší ohled než na starší* (13); *Postoj je spíš tolerantní* (13).

Téměř polovina vysokoškoláků se shoduje, že společnost vychází *mladým* lidem vstříc (*Mladí lidé mají spoustu výhod; Celkem pozitivní – má hodně možností, jako vzdělání, kroužky, kluby, kina, ubytování*), někteří vidí klady i zápory (*Je zároveň podceňováno – málo úsilí vynakládáno na rozvíjení talentů mladých lidí, ale i přeceňováno – v profesní sféře, na úkor zkušeností starších*), ostatní si vzpomínají na negativní zkušenosti (*Část ji ztrácuje, část ignoruje; Starší je rádi poučují; Společnost je často nechápe; Staří kritizují mladé, když je nepustí sednout v MHD, neuvědomují si, že na tom mohou být zdravotně i hůř*). Tři respondenti se shodují na tom, že jsou *mladým* lidem záviděny výhody, které s sebou *mládí* přináší (*Závist; Najdou se tu závistivci, kteří mladým nepřejí a pořád je kritizují*). Dvě dotázané ve své odpovědi použily klišé (*Společnost se snaží brát mladé lidi jako „naši budoucnost“; Mládí je nadějí lidstva, naší budoucností*). V této skupině se

poprvé vyskytuje odlišné chápání *mláďí* (*Mláďí je dnes velmi ceněná vlastnost. Mnoho lidí se snaží zůstat mladistvými jak vzhledem, tak i chováním, např. české stárnoucí hvězdy, které se nesmyslně snaží čelit svému věku; Určitě pozitivní. Každý by byl rád mladý*).

V následující věkové skupině sílí vedle názorů, že společnost *mladé* podporuje, preferuje nebo naopak kritizuje, také názor, že je ignoruje (*Neutrální, nikdo se tím nezabývá; Dnes si nikdo nikoho nevšímá, ani mladých, ani starých, taková je dnešní společnost; Mláďí společnost nezajímá – důležité jsou jen materiální hodnoty*).

Podobně reaguje i třetina respondentů do padesáti let (*Nerespektuje je; Přehlíživý; Mírně přezíravý pro malé životní zkušenosti; Společnost na mladé klade vysoké nároky a někdy je k nim lhostejná; Myslím, že velmi kritický, ale neoprávněně*), ostatní zdůrazňují výhody dnešních *mladých* (*Dobry – dává možnost získat zkušenosti v zahraničí; Dobry – umožňuje vzdělání, podporuje kariéru mladých, dělá programy pro studující*).

Mezi názory nejstarších dvou skupin respondentů panuje rovnováha – jedna část společnost a sebe jako její nejvyzrálejší členy kritizuje: *Málo finančně šetrný* (50); *Co svět světem stojí, starí dí: „Ach, to je dneska mládež“* (59); *Společnost by se měla zaměřit na bydlení pro mladé rodiny, aby ubylo rozvodů* (61); *Špatný, protože se nedostanou na školy a pak nemají uplatnění a zaměstnání, nemají praxi, protože je nikam nevezmou* (63); *Kritický ze strany starších* (64); *Měl by být lepší – umožnit všem vzdělání s menšími náklady. Pro společnost není problém dát narkomanům injekční stříkačky, ale je problém dotovat učební pomůcky* (72), druhá část je přesvědčena o tom, že společnost *mladé* zvýhodňuje: *Nikdy nebyl lepší* (62); *Společnost mladé zvýhodňuje – odívání, zaměstnání, možnosti* (64); *V řadě zaměstnání dávají přednost jen mladým a starší odepisují, chybí úcta ke stáří a zkušenostem* (68); *Jsme až příliš tolerantní vůči některým radikálním skupinám, jako jsou neonacisté* (76).

Tato část ankety sice nepřinesla odpověď na otázku, jaký je postoj společnosti k *mláďí* jako stavu těla a vlastnosti ducha, ale na druhé straně je z ní zřejmé, že v populaci převládají dva protikladné názory na postoj společnosti k *mladým* lidem, zhruba stejně početně zastoupené, a to nehlédě na věk dotazovaného. V závislosti na stáří se nicméně mění důvody, proč si respondenti myslí, že postoj společnosti k *mláďí* je negativní. Zatímco respondenti, kteří jsou součástí *mladé* generace, kritizují starší generace spíše za nepochopení *mladých* a nedůvěru v jejich schopnosti, starší respondenty trápí více ignorace ze strany společnosti a nedostatečná péče o jejich sociální zabezpečení, tedy to, co si sami *mladí* neuvědomují.

Na odpovědích respondentů je opět vidět, že *mládí* jako období lidského života je jen těžko časově, resp. věkově vymezitelné – zatímco někdo mluví o učebních pomůckách pro děti do školy, jiný zmiňuje bydlení pro nově založené rodiny, tedy lidi o dvě nebo tři dekády starší.

III. Výzkum konceptu *mládí* v dalších evropských jazycích

0. Volba jazyků

Pro cizojazyčnou část našeho výzkumu konceptu *mládí* jsme se rozhodli využít angličtinu, němčinu a španělštinu. Vedle ryze praktických důvodů určitého stupně znalosti těchto jazyků stojí i důvody výzkumné, neboť předpokládáme, že každý z těchto jazyků přinese do naší práce trochu odlišný úhel pohledu na daný pojem. Je sice pravda, že angličtina i němčina patří shodně mezi západní germánské jazyky, což je teoreticky zárukou mnoha podobností, ale národy jejich mluvčích jsou si geograficky i kulturně vzdáleny, v čemž spatřujeme potenciál zajímavých rozdílů. Odlišná situace panuje mezi západoslovanskou češtinou a němčinou, tedy mezi diametrálně odlišnými jazyky dvou národů, které jsou však následkem geografické blízkosti a historických okolností v dlouhodobém těsném kontaktu, a proto jsou v jejich případě očekávatelné určité podobnosti v nazírání na skutečnost. Jako kontrast k těmto třem provázaným jazykům volíme španělštinu, západorománský jazyk kulturně i geograficky vzdáleného národa, jazyk, který doposud nikdy neměl na češtinu vliv srovnatelný s němčinou nebo angličtinou.

1. *Mládí* podle cizojazyčných slovníků a korpusů

1.1 Etymologie sledovaných lexémů

Anglický výraz *young* i německé slovo *jung* odvozují svůj původ od pragermánského slova **jungas*. *Joven*, španělský ekvivalent slova *mladý*, je potomkem latinského slova *juvenis*. Všechna tři slova, stejně jako již zmiňovaný praslovanský výraz *junъ*, pocházejí z praindoevropského základu **yeu-*, který nese význam ‚životní síla, mladistvá vitalita‘.

Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico (J. Corominas, 1980) odhaluje, že v dnešním smyslu slova *mladý* bylo až do 16. století používáno slovo *mozo*, které je

dnes používáno jako adjektivum s významy *svobodný*, *mladý* nebo jako substantivum o významech *mladík*, *sluha*, *číšník*, *svobodný mládenec* a *sukničkář*. *Joven* se objevuje v poezii od 15. a v próze od 17. století, ale tehdy ještě pouze v pasážích pojednávajících o zvířatech (např. v Cervantesově románu *Důmyslný rytíř don Quijote de la Mancha*). Ve spojitosti s člověkem je tedy tento výraz používán relativně nedlouho, pouhá tři století. *A Comprehensive Etymological Dictionary of the English Language* (E. Klein, 1971) zase jako zajímavost uvádí, že v angličtině je slovo *young* užíváno také ve významu ‚potomstvo, mladá zvířata‘ teprve od konce 15. století.

1.2 Ekvivalenty slov *mladý* a *mládí* ve výkladových slovnících

Výkladový slovník angličtiny *The Oxford English Dictionary* (1933) pod heslem *mladý* (*young*) uvádí významy ‚žijící poměrně krátký čas; jsoucí v počátečním období života nebo vzrůstu‘ (*that has lived a relatively short time; that is in the early stage of life or growth*), ‚náležející mladé osobě, osobám nebo mládí‘ (*belonging or pertaining to a young person or persons, or to youth*), ‚mající znaky mladých osob nebo mládí; mladistvý tělesným stavem nebo duševním založením‘ (*having the characteristics of young persons, or of youth; youthful in bodily condition or mental disposition*), ‚takový, jenž nově nebo nedávno započal nějakou činnost, nebo mající jeho vlastnosti; nově nebo nedávno zasvěcený, nezkušený nebo mající málo zkušeností, nevycvičený‘ (*that has newly or not long since entered upon some course of action, or having the character of such a one; newly or recently initiated, inexperienced, or having a little experience, unpractised*), ‚o věci, konkrétní nebo abstraktní: jsoucí v počáteční fázi; nedávno započatý, vytvořený, uvedený do užívání‘ (*of a thing, concrete or abstract, that is in its early stage; lately begun, formed, introduced or brought into use*), ‚malý, drobný, miniaturní, nedorostlý‘ (*small, diminutive, miniature, not full-sized*), ‚mládě, mladá zvířata kolektivně ve vztahu k rodiči‘ (*a young one, young animals collectively in relation to the parent*) a ‚u názvů zemí a jejich obyvatel, v pojmenováních politických stran složených zejména z mladých lidí‘ (*with the names of countries or their inhabitants, in the designations of political parties chiefly composed of young men*).

Stejný slovník uvádí k substantivu *mládí* (*youth*) významy ‚skutečnost nebo stav bytí mladý‘ (*the fact or state of being young*), ‚doba, kdy je jedinec mladý, první část nebo období života; přesněji období od puberty po dosažení plného vzrůstu, mezi dětstvím a dospělostí‘ (*the time when one is young, the early part or period of life; more*

specifically the period from puberty till the attainment of full growth, between childhood and adult age), ‚vlastnost nebo stav charakteristický pro mladé, např. mladistvá svěžest nebo síla, mladická neukázněnost, pošetilost nebo nerozvážnost, mladistvý vzhled‘ (*a quality or condition characteristic of the young, eg. youthful freshness or vigour, youthful wantonness, folly, or rashness, youthful appearance or aspect*), ‚mladí lidé nebo zvířata kolektivně‘ (*young people or creatures collectively*), ‚mladá osoba ve věku mezi jinoštvím a dospělostí‘ (*a young person between boyhood and mature age*).

Duden *Deutsches Universalwörterbuch* (1989) definuje adjektivum *jung* (mladý) jako ‚nemající ještě vysoký věk; nacházející se ještě ve vývoji nebo právě na konci vývoje‘ (*noch kein hohes Lebensalter habend; sich noch in der Entwicklung oder gerade am Ende der Entwicklung befindend*), ‚vzhled, chování, působení, šarm, vnitřní stav člověka, který ještě není ve středním nebo vyšším věku‘ (*das Aussehen, Auftreten, die Wirkung, Ausstrahlung, die innere Verfassung eines noch nicht im mittleren oder höheren Lebensalter stehenden Menschen besitzend*), ‚nedlouho existující; nedávno událý‘ (*noch nicht lange, sondern erst seit kurzem vorhanden, bestehend; noch nicht lange zurückliegend*). Německý výkladový slovník s českými ekvivalenty (1993) k těmto významům dodává navíc ‚teprve nedávno ženatý nebo vdaná‘ (*erst seit kurzer Zeit verheiratetes*).

Výraz *mládí* (*Jugend*) je prvně jmenovaným slovníkem popsán jako ‚doba, kdy je člověk mladý; období života mladého člověka‘ (*Zeit des Jungseins; Lebensabschnitt eines jungen Menschen*), ‚období vývoje, první fáze růstu živočicha od narození do plného vyvinutí‘ (*Entwicklungszeit, erste Wachstumsphase eines Lebewesens von der Entstehung, Geburt an bis zur vollen Entwicklung*), ‚stav mladistvé svěžesti a síly‘ (*Zustand des Jungseins; jugendliche Frische, Kraft*), ‚skupina mladých lidí‘ (*Gesamtheit junger Menschen; die junge Leute*).

Španělský výkladový slovník *Gran diccionario de la lengua española* (1996) vymezuje užití pojmu *mladý* (*joven*) takto: ‚aplikuje se na osobu, jež se nachází v období mládí‘ (*se aplica a la persona que está en la juventud*). Dále toto adjektivum znamená ‚existující krátký čas‘ (*que no data de mucho tiempo*) a ‚uchováající si vlastnosti mládí‘ (*que conserva características de la juventud*). Substantivum *mládí* (*juventud*) je definováno podrobněji: ‚období nebo fáze života mezi pubertou a zralostí‘ (*edad o etapa de la vida entre la pubertad y la madurez*), ‚vlastnost nebo stav mladé osoby‘ (*estado o condición de la persona joven*), ‚skupina mladých, nebo celá věková skupina mladých‘ (*conjunto de*

jovenes, o la totalidad de los jovenes), ‚období předcházející dospělému věku zvířat a tvorbě prvních plodů rostlin‘ (*período anterior a la edad adulta en los animales y a la producción de los primeros frutos en los vegetales*), ‚první fáze vývoje nebo růstu nějaké věci, např. nebeského tělesa‘ (*primera etapa del proceso o desarrollo de una cosa; de un astro*), ‚vitalita, fyzická nebo duševní síla; např. ohromuje mě mládí tvé babičky‘ (*vitalidad, energía física o anímica; me asombra la juventud de tu abuela*).

Vidíme, že v hrubých obrysech jsou si slovníkové definice daných ekvivalentů velmi podobné. Při bližším pohledu se nám ale vyjeví některé rysy, které odrážejí odlišná nazírání na *mládí* v jednotlivých jazycích. Anglická definice např. implikuje, že v jistých kontextech mohou být slova *mladý* (*young*) a *nezkušený* (*inexperienced*) vzájemně zaměněna. Zatímco výklad *Příručního slovníku jazyka českého* (1938) zdůrazňuje jako význačné vlastnosti *mládí* bujnost nebo svěžest, tedy vlastnosti, jež jsou chápány velmi pozitivně, pro rodilé mluvčí angličtiny je důležitou charakteristikou *mladých* právě jejich nezkušenost, přechodný stav myslí, jenž je chápán jako něco spíše negativního.

Ptáme-li se, jak je přibližně *starý* takový *mladý* člověk, v českých výkladových slovnících odpověď nenalezneme. V anglickém nebo španělském slovníku najdeme odpověď, že takový člověk už není dítě, je při nejmenším adolescent. Horní hranice *mládí* nicméně zůstává zastřena. Anglický výraz *mature age* znamená v první řadě zralost a potom také dospělost, ale v souvislosti s lidskou bytostí je značný rozdíl v tom, jestli je osoba dospělá, nebo zralá (např. dospělé ženě je nejméně osmnáct let, zralé ženě je alespoň čtyřicet let). Španělský výraz *madurez* znamená rovněž spíše zralost než dospělost, čímž se nám představa horní hranice *mládí* usazuje někde okolo čtyřicátého roku života. Německý slovník naproti tomu konec období *mládí* vymezuje primárně jako konec vývoje nebo vývinu jedince, ale co se vzhledu a prožívání týče, posunuje hranici k začátku středního věku.

1.3 Ekvivalenty slov *mladý* a *mládí* v synonymických slovnících

Otázku věkového vymezení *mládí* ve vybraných jazycích nám dále pomohou zodpovědět synonyma sledovaných lexémů. *Webster's New Dictionary of Synonyms* (1968) nabízí k substantivu *mládí* (*youth*) pouze výrazy *adolescence* (*adolescence*) a *puberta* (*puberty, pubescence*), k substantivizovanému adjektivu *mládí*, resp. *mladí* (*the young*) uvádí *potomstvo* (*offspring, progeny, descendant, posterity*) a k adjektivu

mladistvý (youthful) potom *děťinský* či *nezralý* (juvenilie), *infantilní* (puerile), *chlapecký* (boyish), *panenský* (virginal, maiden).

Ve *Velkém slovníku německých synonym* (2007) nalezneme u slova *mládí* (Jugend) synonyma, jež vycházejí z představy ohraničeného období života, jako *mladý věk* (Jugendalter), *doba mládí* (Jugendzeit), *léta mládí* (Jugendjahre), výrazy specifikující *mládí* jako období růstu a zrání, tj. *vývin* (Entwicklungsjahre), *doba růstu* (Wachstumsjahre, Reifezeit), metaforické výrazy založené na připodobnění lidského života k ročním obdobím, tj. *jaro života* (Lebensfrühling, Frühling des Lebens), *léta jara* (Frühlingsjahre) a v neposlední řadě vyjádření *doba bouře a vzdoru* (Sturm-und-Drang-Zeit³²), složeninu odvozenou od německého kulturního směru druhé poloviny 18. století. Adjektivum *mladý* (jung) slovník navrhuje nahradit slovy *svěží* nebo *čerstvý* (frisch), *nezralý* (unfertig, unreif), *nezkušený* (unerfahren) a *zelený* (grün). Barvy se objevují i v synonymech slova *mladík* (Jüngling), dokonce ve spojení s ptactvem, které jsme sledovali rovněž v češtině, např. *neopeřenec*, resp. *žlutý zobák* (Gelbschnabel) nebo *zelený datel* (Grünspecht).

Španělština disponuje obdobnými výrazy jako angličtina a němčina, *Diccionario de uso del español* (1984) navíc široce rozvádí synonymní výrazivo právě ke slovu *mladík* (joven), odstiňující emocionální a stylistické rozdíly v jeho užití. Vedle knižních a neutrálních výrazů najdeme mnohá expresivní a pejorativní slova, jež zachycují určité rysy charakteristické pro jedince dané věkové skupiny. Slova první množiny vyzdvihují ve svém významu nějaký fyzický aspekt, např. *holobrádek* (imberbe, barbilampiño), *bujný mladík* (lozano), *usmrkánek* (mocos). Druhou množinu tvoří slova týkající se psychiky a chování *mladého* člověka, např. *mladý naiva* (pipiolo), *mladý drzoun* (fresco). Do třetí můžeme zařadit slova vystihující jeho rodinný stav, např. *svobodný mladík* (mozo), *kluk na ženění* (mozalbete, casadero) a v poslední množině jsou metaforické výrazy vycházející z chápání *mládí* jako *jara života* (primavera) nebo *květu života* (flor de la vida), např. *růžové poupě*, *proutek*, *výhonek* (pimpollo), *ptáče*, *kuře* (pollo).

³² Sturm und Drang (česky Bouře a vzdor) bylo německé preromantické literární hnutí, působící v letech 1767–1785. Sturm und Drang získalo své jméno podle stejnojmenné hry Friedricha Maxmiliána Klingera. Na rozdíl od tehdejších trendů racionalismu a osvícenství, které vyzdvihovaly rozum, přišlo Sturm und Drang s návratem k emocím. Ve svých dílech autoři kladli velký důraz na cit a fantazii, což nutně vedlo ke zdůrazňování tvůrčí i osobní svobody a nadřazenosti osobnosti nad pravidly a autoritami.

Nahlédnutí do slovníků přineslo poznání, že všechny tři jazyky kladou ohnisko *mládí* do období puberty, prototypický *mladý* člověk ještě nedosáhl plnoletosti, případně nevstoupil do manželského svazku.

1.4 *Mládí* v cizojazyčné frazeologii

Porovnáním jinojazyčných frazeologických slovníků, příruček a jiných zdrojů se pokusíme vymezit, co z představ o *mládí* je zakořeněno obecně v evropské kultuře a co je naopak specificky národní, resp. české.

Při mapování anglické frazeologie vycházíme z *Anglicko-českého frazeologického slovníku* (2007) M. Bočánkové a M. Kaliny, *The Oxford Dictionary of English Proverbs* (1970), *The Penguin Dictionary of English Idioms* (1986) a publikace *Anglická a česká přísloví* (2006) A. Tomina. Kniha *Jak se to řekne jinde* (2007) J. Bachmannové a V. Suksova nám odhaluje množství mezinárodních přísloví, která používají jak mluvčí angličtiny, tak češtiny a němčiny. V případě němčiny dále čerpáme z knihy *Nejznámější německá přísloví a jejich české protějšky* (1996) a z německých webových stránek www.zitate-online.de/sprichworten. Španělská přísloví pocházejí z *Diccionario de refranes, dichos y proverbios* (2006) a z internetového zdroje www.refranero.webcindario.com.

Shromážděné frazémy, z nichž naprostou většinu tvoří přísloví, můžeme rozdělit do obdobných tematických skupin, jaké jsme vytvořili pro česká přísloví. Nejpočetnější skupinu anglických frazémů tvoří přísloví, jež *mladému* člověku s určitými charakteristikami předpovídají jistou budoucnost nebo vývoj, varují ho nebo mu radí, např. *mladý svatoušek, starý ďábel* (*young saint, old devil*); *mladý ležák, starý žebrák* (*a young idler, and old beggar*); *líné mládí, bídné stáří* (*a lazy youth, a lousy age*); *vědění v mládí je moudrost ve stáří* (*knowledge in youth is wisdom in age*); *co se v mládí naučíš, ve stáří jako když najdeš* (*what youth is used to, age remembers; who so learnt young forgets not when he is old*); *ve stáří platíme za hříchy mládí* (*we pay when we are old for the misdeeds of our youth*). Prísloví s podobnými poselstvími najdeme jak v němčině, např. *mladý cvik, starý zvyk* (*jung gewohnt, alt getan*); *kázeň v mládí přináší ovoce ve stáří* (*Jugend und Zucht bringt im Alter reiche Frucht*); *nečinnost v mládí, práce ve stáří* (*Müßiggang in der Jugend, Arbeit im Alter*); *šetření v mládí, hojnost ve stáří* (*Jugend*

schont, Alter lohnt); *kdo se chce ve stáří ohřát, musí si v mládí postavit pec* (*wer sich im Alter krmen will, muss sich in der Jugend einen Ofen bauen*); *mladý anděl, starý čert* (*jung ein Engel, alt ein Teufel*), tak ve španělštině, např. *kdo v mládí nepracuje, spává ve stáří na seně* (*el que de joven no trabaja, de viejo duerme en la paja*); *v mládí zahálka, ve stáří lopota* (*a juventud ociosa, vejez trabajosa*); *v mládí se učíme, ve stáří chápeme* (*en la juventud aprendemos, en la vejez entendemos*). Různé varianty i doslovné překlady přísloví *mladí ležáci, staří žebráci* a *co se v mládí naučíš, ve stáří jako když najdeš* znají nejen všechny sledované, ale i mnohé další evropské jazyky.

Tematicky blízká je druhá skupina přísloví, jež kladou *mládí* do kontrastu se *stářím* nebo popisují vztah mezi *mladými* a *starými* lidmi, např. *mladí tuší ve starých blázny, staří jsou si bláznovstvím mladých jistí* (*young men think old men fools, and old men know young men to be so*); *mladí a stáří se nikdy neshodnou* (*youth and age will never agree*); *mladí hledí dopředu, stáří nazpět* (*youth looks forward and age backward*); *jak ten starý bučí, tak se mladý učí* (*the young pig grunts like the old sow; die jungen Frösche lernen von den alten das Quaken*); *mladí je opojení bez vína, stáří víno bez opojení* (*Jugend sei Rausch ohne Wein, Alter Wein ohne Rausch*).

Ve třetí skupině jsou přísloví, která *mládí* přisuzují určité atributy, jako nezkušenost a nerozvážnost, např. *zkušenost přichází s věkem* (*experience comes with age*); *mladý lékař plní hřbitov* (*young physician fattens the churchyard*); *mladý šerif by měl mít starého koně* (*young trooper should have an old horse*); *mladí a moudrost nesedí na stejné židli* (*jung und weise sitzen nicht auf einen Stuhle*); *za zkušenost se platí mládím* (*la experiencia se paga con juventud*); *mladý zná pravidla, starý výjimky* (*el joven conoce las reglas y el viejo las excepciones*); *mladý obhájce, prohraný proces* (*abogado joven, pleito perdido*). Dalšími hojně připisovanými vlastnostmi jsou energie, síla, zdraví a krása, např. *mladí a bílý papír snesou všechno* (*youth and white paper take any impression*); *mladý může devětkrát umírat, ale nezemře* (*ein junger Mann kann neunmal verderben und doch nicht sterben*); *mladá krev šetří otop* (*junges Blut spart dein Glut*); *není ošklivých mladíc, ani krásných stařen* (*no hay joven fea, ni vieja hermosa*).

Do čtvrté skupiny, jež se dotýká jak *mládí*, tak *stáří*, jsme zařadili přísloví, která vystihují zákonitosti stárnutí a umírání nebo mluví o nevyzpytatelnosti nemoci a smrti, např. *staroba – choroba* (*old age is sickness of itself*); *starý muž je postel plná kostí* (*an old man is a bed full of bones*); *šediny – hrobové květiny* (*grey hairs are death's blossoms*); *smrt se neřídí kalendářem* (*death keeps no calendar*); *mladý může, starý musí*

(*young men may die, old men must; of young men die many, of old men escape not any; der Junge kann sterben, der Alte muss sterben; el joven puede morir, pero el viejo no puede vivir*); *nikdo není tak starý, aby nechtěl žít ještě rok, nikdo není tak mladý, aby nemohl dnes zemřít (keiner so alt, der nicht noch ein Jahr leben will, und keiner so jung, der nicht heute sterben kann)*; *není ctností v mládí, ani zdraví ve stáří (ni virtud en la juventud, ni en la vejez salud)*; *mladý se krmí, aby žil, starý aby zemřel (el joven se hincha para vivir, y el viejo para morir)*; *mládí je zápal a síla, stáří třas a zima (juventud, calor y brío, vejez, tembladera y frío)*.

Pátou tematickou skupinou jsou přísloví, jež vyjadřují mladickou potřebu se vybouřit, resp. radu, aby si *mladí* lidé užili života co nejvíce, dokud nemají příliš starostí, např. *ať se mládí vydovádí (youth will have its fun; die Jugend muss sich austoben)*; *divoké mládí, ctné stáří (wild in der Jugend bringt im Alter Tugend)*. Španělská přísloví dokonce varují před tím, že pokud si člověk dost neužije za mlada, bude si vše vynahrazovat při druhé mize, např. *mladé ranní ptáče, starý flamendr (joven madrugador, viejo transnochador)*; *mladý kůň, co neběhá, drží závod v sobě (caballo que de joven no corre, dentro lleva la carrera)*.

The Penguin Dictionary of English Idioms (1986) nám odhaluje další anglické frazémy, které v jazyce zachycují představu spojitosti mezi *mládím*, nezkušeností, jarní přírodou, zelenou a žlutou barvou. Frazém *zelené stáří (a green old age)* znamená tělesnou a duševní vitalitu navzdory pokročilému věku, *být zelený jako tráva (to be as green as grass)* značí nezkušenost a mladickou naivitu, *není žádné jarní kuřátko (she's no spring chicken)*, další příklad připodobnění lidského života k ptačímu, se užívá pro stárnoucí ženy, které se snaží svým chováním a vzhledem předstírat *mládí*.

Dosud jsme se zabírali především shodami mezi všemi čtyřmi národními frazeologiemi a vidíme, že obraz *mládí* se v příslovích jednotlivých jazyků nijak výrazně neliší a pro mnohá přísloví jsme schopni nalézt jejich jinojazyčné protějšky.

Překvapivé je ale zjištění, že ani česká, ani anglická nebo německá přísloví *mládí* nespojují s láskou. Taková přísloví najdeme pouze ve španělštině, a sice *není duben bez květů, ani mládí bez lásky (ni abril sin flores, ni juventud sin amores)* a *není soboty bez slunce, ani dívanky bez lásky (ni sábado sin sol, ni mocita sin amor)*. Tato přísloví pohlízejí na lásku jako na průvodní jev *mládí*. Ve španělštině existuje ještě jiné přísloví, které naopak *mládí* nebo *omlazování* rodiny chápe jako důsledek lásky, a sice *kam vejde láska, tam je dítě a pes (el perro y el niño, donde ven cariño)*.

Od počátku našeho výzkumu se nám jako nejproblematictější a nejspornější jeví věkové vymezení *mládí* coby období života a je to opět španělština, která svým příslovím *čtyřicítka je stáří mládí a padesátka mládí stáří* (*cuarenta es la vejez de la juventud y cincuenta es la juventud de la vejez*) nabízí odpověď.

1.5 *Mládí* podle cizojazyčných korpusů

Korpusy zvolených jazyků jsou v porovnání s Českým národním korpusem výrazně hůře dostupné, a proto se bohužel musíme spokojit s omezeným vzorkem výskytů sledovaných lexémů. Z tohoto důvodu si zde nemůžeme stanovit jako cíl sestavení obdobných sémantických okruhů jako v případě češtiny, ale pouze odhalení nejčtetnějších kolokací nebo jazykových specifik v užívání oněch slov.

Anglický jazykový materiál jsme získali z The Collins Wordbank Online English Corpus³³ (pro oba lexémy celkem 150 výskytů), Collins COBUILD Dictionary Wordbank (celkem 2000 výskytů) a British National Corpus³⁴ (celkem 100 výskytů). Všechny tyto zdroje shodně ukazují, že nejběžnější kolokací slova *mladý* (*young*) v angličtině je syntagma *mladí lidé* (*young people*). Prvních sto pozic v žebříčku nejfrekventovanějších kolokací lexému *young* tvoří většinou nejružnější substantiva označující lidskou bytost či skupinu lidských bytostí³⁵, tj. *muž* (*man*), *děti* (*children*), *žena* (*woman*), *dívka* (*girl*), *dáma* (*lady*), *osoba* (*person*), *dospělý* (*adult*), *chlapec* (*boy*), *pár* (*couple*), *matka* (*mother*), *manželka* (*wife*), *hoch* (*lad*), *rodina* (*family*), *nemluvně* (*baby*) atd. Nejčastěji spojovanými adjektivy se slovem *young* jsou taková, která vyjadřují pozitivní hodnocení vzhledu člověka, např. *atraktivní* (*attractive*), *krásný* (*beautiful*), *pohledný* (*handsome*). Ve druhé stovce frekventovaných kolokací se už objevují rostliny, např. *mladý strom* (*young tree*), *mladé listy salátu* (*young lettuce leaves*), *mladá plodina* (*young crop*), dále produkty z rostlin, např. *mladá červená vína* (*young red wines*), plody rostlin, např. *mladá jablka* (*young apples*) nebo části přírodního světa, např. *čerstvý mladý vzduch* (*fresh young air*), ale zvířata stále ještě velmi ojediněle. Lexém *youth* je podle žebříčku kolokací mnohem

³³ The Collins Wordbank Online English Coprus (<http://www.collins.co.uk>) tvoří 56 milionů slov ze současných britských i amerických knih, médií a mluvených projevů.

³⁴ British National Corpus (<http://www.natcorp.ox.ac.uk>) je tvořen souborem 100 milionů slov ze zdrojů současného psaného i mluveného jazyka.

³⁵ Posloupnost výčtu substantiv odpovídá jejich pořadí v žebříčku.

častěji používán jako adjektivum, jež do češtiny přeložíme spíše jako *pro mladé* nebo *mladých*, než jako substantiva *mládí* nebo *mladík*. První příčky kolokací sdílejí rys pojmenování skupiny *mladých*, produktu *pro mladé* nebo produktu samotných *mladých*, např. *klub mladých* (*youth club*), *tým mladých* (*youth team*), *společnost mladých* (*youth community*), *asociace mladých* (*youth association*), *hnutí mladých* (*youth movement*), *liga mladých* (*youth league*), *hostel pro mladé* (*youth hostel*), *tanec mladých* (*youth dance*), *kultura mladých* (*youth culture*).

Nejvýraznějším rozdílem oproti češtině se jeví kolokace, kde my v souvislosti s nemluvnětem nebo dítětem užijeme adjektivum *malý*³⁶, zatímco mluvčí angličtiny právě adjektivum *mladý*, tedy *mladé nemluvně* (*young baby*) a *mladé dítě* (*young child*). Výskyty prokazují, že ani v rámci období dětství, jež je výrazně kratší než další období lidského života, toto adjektivum neznačí konkrétní věk člověka a je chápáno jako relativní pojem, např. *Malé děti pod pět let jsou přirozeně aktivní* (*Young children under five years old are naturally active*), *Začněte, dokud je vaše dítě malé, ještě než se naučí chodit* (*Start when your child is young, even before learning to walk*), *Když jsou děti ještě malé, mezi šesti a osmi lety, je nejlepší vyhnout se diskusím o tom, co budou mít ten den na sobě* (*When children are still young, between six and eight years old, it is best to avoid discussions about what they will wear today*).

Uvedený vzorek výskytů podává dostatek důkazů o tom, že mluvčí angličtiny *mládí* a *mladým* lidem připisují shodné charakteristiky jako mluvčí češtiny, tj. krásu, nezkušenost, např. *Rozhodl se pro neobvyklou směs mládí a zkušenosti* (*He has opted for an unusual blend of youth and experience*), průbojnost, např. *přirozená průbojnost mládí* (*natural assertiveness of youth*), nerozumnost, např. *Ó, ty pošetilosti mládí!* (*Oh, the follies of youth!*), vzdor nebo naopak nevinnost, např. *Občanská válka zničila nevinnost jeho mládí* (*The civil war had destroyed the innocence of his youth*).

Zdrojem německého jazykového materiálu, přesněji řečeno všech 500 výskytů slov *jung* a *Jugend*, je Das Digitale Wörterbuch der deutschen Sprache des 20. Jahrhunderts³⁷. I zde jsme se zaměřili na prvních sto nejpoužívanějších kolokací slova *mladý* (*jung*) a výsledek je nápadně podobný situaci u dříve zkoumaných jazyků, pouze pořadí

³⁶ Při stupňování nicméně použijeme komparativ a superlativ od adjektiva *mladý*, tedy *mladší* a *nejmladší* *dítě*, pokud nemluvíme o vzrůstu dítěte, ale o jeho věku.

³⁷ Das Digitale Wörterbuch der deutschen Sprache des 20. Jahrhunderts (<http://www.dwds.de>) tvoří 100 milionů slov z textů psané a mluvené němčiny 20. století.

substantiv se nepatrně liší. Na první pozici je *muž/člověk* (*Mann*), po něm *dívka* (*Mädchen*) a teprve na třetím místě *lidé* (*Leute*). Již v první dvacítkě jsou pozitivně hodnotící adjektiva, jako *krásný* (*hübsch*), např. *dva tak krásní mladí lidé* (*zwei so hübsche junge Menschen*) nebo *pěkný* (*schön*), např. *Jak krásná byla ta dívka!* (*Wie schön das junge Mädchen war!*), se značnou převahou užívaná při popisu ženského vzhledu. Z adjektiv, jež se na prvních pozicích v anglických korpusech nevyskytují, jmenujme *štíhlý* (*schlank*) a *elegantní* (*elegant*).

V němčině rovněž najdeme adjektivum *mladý* v kolokaci s dítětem (*jung Kind*), ale mnohem častěji se jedná o jeho komparativ nebo superlativ, např. *nejmladší dítě* (*das jüngste Kind*), což je přirozené i v češtině. Neobvyklá nám mohou připadat spojení *nejmladší* (ve smyslu *nejnovější* nebo *nedávná*) *konfrontace s Irákem* (*die jüngste Konfrontation mit dem Irak*) nebo *v nejmladších dnech* (*in den jüngsten Tagen*).

Corpus del Español³⁸ nám poskytl 200 výskytů sledovaných španělských lexémů, a to z celkem 40 textů napsaných ve 20. století. Soustředíme-li se na to, jací jsou *mladí* lidé v očích španělských produktorů textů, shledáme, že jsou krásní, veselí, odvážní, silní, zdraví, svěží a hlavně zamilovaní, např. *květ jejího mládí a krásy* (*la flor de su juventud y hermosura*), *krásný pohled je na nádherného mladíka* (*la bella vista es en el hermoso joven*), *rozzuřená ruka španělského mladíka, silného a odvážného* (*el brazo airado de un joven español, fuerte y animoso*), *lidé mladí a zdraví* (*la gente joven y lozana*), *Bůh ti dal zdraví a ty si užíváš své mládí více než všichni* (*Dios te ha dado la salud y tu gozes la juventud más que todos*), *veselé mládí* (*la alegre juventud*), *dovádivé mládí, nikoliv bez smíchu* (*la traviesa juventud, no sin risa*), *mladík je vždy ve spárech Amora* (*un joven siempre está en los rumbos de Cupido*), *byl to půvabný a houževnatý mladík, úspěšnější v lásce než ve zbrani* (*era un joven gallardo y animoso, más en amor que en armas venturoso*).

Mluví-li se o smrti *mladého* člověka, je vždy tragická, krutá a nespravedlivá, např. *tak krutá smrt v mladém věku* (*tan cruda muerte en joven edad*), *smutná smrt hezkého mladíka* (*la triste muerte de bello joven*).

2. Mládí na základě dotazníkového průzkumu

³⁸ Corpus del Español (<http://www.corpusdelespanol.org>) vytvořil Mark Davies z Brigham Young University. Korpus tvoří 100 milionů slov z psaných textů od 13. do 20. století, ovšem při vyhledávání je možné si století zvolit.

2.1 Charakteristika zahraničních respondentů

Pro náš trojjazyčný dotazníkový průzkum se nám podařilo získat spolupráci celkem 50 respondentů z pěti zemí světa. Z technických důvodů nebylo možné vytvořit tak reprezentativní průřez věkovým spektrem populace jako v případě českých respondentů, přesto jsou v každé jazykové skupině zastoupeny nejméně dvě generace rodilých mluvčích. Na rozdíl od vyhodnocování údajů získaných od českých respondentů budeme tedy postupovat podle jazykových, nikoliv věkových skupin.

První jazykovou skupinu tvoří 15 rodilých mluvčích angličtiny ve věku od 27 do 68 let. Dvě třetiny z nich uvedly jako svou vlast Velkou Británii, čtyři respondenti Spojené státy americké a jedna respondentka Irsko. Všichni respondenti mají alespoň střední vzdělání, osm z nich dosáhlo vysokoškolského vzdělání. Zastoupení obou pohlaví je vyvážené (8 mužů a 7 žen).

Ve druhé jazykové skupině nalezneme 15 rodilých mluvčích němčiny ve věku od 16 do 53 let. Všichni se narodili a žijí v Německu, ale o to různorodější je tato skupina podle faktoru dosaženého vzdělání. Dvě osoby mají výuční list, další dvě ukončené střední vzdělání, sedm studentů se chystá ukončit gymnaziální vzdělání a čtyři osoby dosáhly univerzitního titulu. Rovněž tato skupina je vyvážená co se týče zastoupení obou pohlaví (7 mužů a 8 žen).

Nejpočetněji je reprezentována jazyková skupina rodilých mluvčích španělštiny, a to 20 respondenty (11 muži a 9 ženami) ve věku od 19 do 56 let. Vzhledem k jazykové pestrosti na území Španělska, které všichni dotázaní uvedli jako zemi svého původu, jsme museli dbát na to, aby vybraní respondenti považovali za svůj mateřský jazyk španělštinu, a nikoliv katalánštinu, baskičtinu nebo galicijštinu. Tato jazyková skupina je význačná vysokou vzdělaností; 17 dotázaných dosáhlo ukončeného vysokoškolského vzdělání a zbylí respondenti mají střední vzdělání.

2.2 Popis dotazníků a zpracování získaných údajů

Všichni zahraniční respondenti jsou dospělí, a proto jsme se rozhodli využít překlady dotazníku, který jsme sestavili pro průzkum mezi českými rodilými mluvčími staršími 12 let. Z důvodu snadného a hodnověrného srovnání s odpověďmi českých respondentů jsme museli zachovat všechny otázky a jejich přesné znění. Na druhé straně jsme ale chtěli předejít nesnázím, jež přineslo formulování některých otázek v českém dotazníku, a tak

jsme se v kontaktu s každým respondentem nejprve ujistili, že zná význam použitých termínů.

Při vyhodnocování získaných údajů budeme postupovat po jednotlivých otázkách, v jejichž rámci vždy porovnáme odpovědi všech tří jazykových skupin. Pro úplnost dodejme znění otázek v jednotlivých jazycích.

1. Make one to three sentences using the word *youth* or *young*.

Bilden Sie einen bis drei Sätze mit dem Wort *Jugend* oder *jung*.

Construya de una a tres frases utilizando la palabra *joven* o *juventud*.

2. Can you think of any synonyms of the word *youth*?

Welche Synonyma fallen Ihnen zum Begriff *Jugend* ein?

¿Sabe algún sinónimo y / o sinónimos de la palabra *juventud*?

3. Which colours and feelings do you associate with *youth*?

Welche Farb- bzw. Gefühlsempfindungen haben Sie beim Wort *Jugend*?

¿Qué colores y sensaciones asocia usted con la palabra *juventud*?

4. What can you say about a *young* person?

Was können Sie über einen Menschen sagen, der *jung* ist?

¿Qué puede decir sobre una persona *joven*?

5. Can you think of any age (or other) limits of *youth*?

Von wann bis wann ist ein Mensch Ihrer Meinung nach *jung*?

Ist *Jugend* begrenzt?

Para usted, ¿cuál es el límite de edad (o algún otro) hasta donde llega la *juventud*?

6. How would you evaluate *youth*: very positive – positive – neutral – negative – very negative? Why?

Wie bewerten Sie *Jugend*: sehr positiv – positiv – neutral – negativ – sehr negativ?
Warum?

¿Cómo calificaría *juventud*: muy positiva – positiva – neutral – negativa – muy negativa? ¿Por qué?

7. Do you know any English proverbs or idioms about *youth*?

Kennen Sie irgendwelche deutschen Sprichwörter oder redewendungen zum Begriff *Jugend*?

¿Conoce algún refrán o frase relacionados con *juventud*?

8. What do you think is the attitude of your society to *youth* and *the young*?

Welche Haltung hat Ihrer Meinung nach die heutige Gesellschaft zu *Jugend* bzw. *jungen Menschen*?

Welche Haltung hat Ihrer Meinung nach die heutige Gesellschaft zu *Jugend* bzw. *jungen Menschen*?

2.2.1 Úkol č. 1

Anglicky mluvící respondenti do svých vět promítají, podobně jako tomu bylo u českých respondentů, několikrát pohled na *mláďí* a *mladé*. Dotázaní starší 40 let často vzpomínají na dobu svého *mláďí*, jejich souvětí začínají shodně adverbiální větou časovou

Když jsem byl mladý,... a popisují nějaký nevratný stav nebo činnost, např. *Když jsem byl mladý, měl jsem více energie* (*When I was young I had more energy*), *Když jsem byla mladá, nosívala jsem stuhu ve vlasech a tančívala po pokoji na Peer Gynt*³⁹ (*When I was young I used to wear a ribbon in my hair and dance around the room to Peer Gynt*).

Všichni svými větami vyjadřují nějaké hodnocení *mládí* a *mladých* lidí, ať už pozitivní, např. *Mladí lidé mají vzrušující nápady* (*Young people have exciting ideas*), *Mládí je ve Spojených státech ztotožňováno s krásou* (*Youth is equated with beauty in the United States*), *Bylo by úžasné zůstat navždy mladý* (*It would be blissfully exciting to be eternally young*), negativní, např. *Mladí si nevšímají starých* (*Young people don't notice old people*), *Dnešní mládí nemá k ničemu úctu* (*The youth of today have no respect for anything*), či soucitný, např. *Dnešní mládí jsou novinami nesprávně prezentováni* (*The youth of today are misrepresented in the press*), *Lituji dnešní mládež pro ten tlak, který na ně společnost vyvíjí* (*I feel sorry for the youth of today with all the pressure society puts on them*).

Zatímco anglicky mluvící skupina se o *mládí* vyjadřuje střízlivě, s vědomím toho dobrého i toho zlého, co s sebou toto období lidského života přináší, odpovědi německých respondentů jsou o poznání optimističtější, plné pozitivního náboje, a to bez rozdílu věku pisatelů. Několikrát se objevila klišé *Mládí je naše budoucnost* (*Die Jugend ist die Zukunft von morgen*) nebo *V mládí je naděje lidstva* (*In der Jugend liegt die Hoffnung der Menschen*). Ostatní odpovědi období *mládí* přisuzují krásu, dobro a vysokou hodnotu, např. *Mládí je nejkrásnější čas* (*Die Jugend ist die schönste Zeit*), *Mládí je dar k nezaplacení* (*Jung sein ist ein unbezahlbares Gut*), *Mládí je drahocenné* (*Die Jugend ist kostbar*), pomíjivost, např. *Člověk je jen jednou mladý* (*Man ist nur einmal jung*), svobodu, bezstarostnost, možnost volby a jistá privilegia, např. *Mladí mají všechny dveře otevřené* (*Junge Menschen haben alle Türen offen*).

Obdobně pozitivní náhled na *mladé* a *mládí* do svých odpovědí vtělují i rodilí mluvčí španělštiny. Nejčastěji hovoří o kráse, jedinečnosti a neopakovatelnosti tohoto období, např. *La juventud es una de las mejores etapas de la vida* (*Mládí je jedna z nejlepších etap života*), *Mládí je nejkrásnější a nejvíc vzrušující doba lidského života* (*La juventud es la*

³⁹ Peer Gynt je veršované drama napsané norským spisovatelem Henrikem Ibsenem v roce 1867. Scénickou hudbu ke hře složil na Ibsenovu žádost norský skladatel Edvard Grieg.

epoca más bonita y excitante de la vida de una persona), *Mládí je nádherné* (*La juventud es magnífica*). *Mladým* lidem připisují energii, odvahu a sílu, např. *Mladí lidé mají spoustu energie* (*La gente joven tiene una energia especial*). V odpovědích této skupiny se poprvé opakovaně objevuje chápání *mládí* jako stavu mysli, např. *Cítím se mladý duší* (*Me siento joven de espíritu*), *Mládí nespočívá v tvém věku, ale v tvé mysli* (*La juventud no está en tu edad, está en tu mente*).

Všichni respondenti, a to bez rozdílu věku a národnosti, se ve svých odpovědích vyjadřují pouze o člověku a na rozdíl od českých informantů zcela opomíjejí *mládí* zvířat, rostlin, neživé přírody apod.

2.2.2 Otázka č. 2

Reakce anglické jazykové skupiny ukazují, že angličtina nabízí množství běžně používaných synonym ke slovům *mládí* a *mladík* (oboje *youth*). Nejčastěji se ve výčtech synonym označujících období lidského života objevují slova s významem *dospívání* (*adolescence, puberty, teenage, juvenescence*), *nedospělost* (*minority, immaturity*), *jinošství* (*boyhood, girlhood*) a *dětství* (*childhood, infancy*). Spíše výjimečně se potom objevují výrazy *útlý věk* (*tender age*) nebo *klackovská léta* (*awkward age*). Z výrazů označujících lidskou bytost jsou nejčastěji vzpomínána slova *náctiletý* (*teenager, teen*), *mládenec* (*youngster, stripling*) nebo *děcko* (*kid*). Pouze v jednom případě se objevuje v řadě synonym i spojení *mladý muž* (*young man*), tedy osoba již dospělá. Z uvedeného vyplývá, že rodilí mluvčí angličtiny považují za prototypického nositele *mládí* dítě nebo osobu nedospělou.

Němečtí respondenti nacházeli synonymní vyjádření s o poznání většími obtížemi. Opakovaně uvádějí slovo *dorost* (*Heranwachsende*) a *dospívání* (*Entwicklungsjahre, Reifejahre*), spíše ojediněle se v jejich odpovědích objevují slova *dětství* (*Kindereheit, Kindheit*), *klukovská léta* (*Flegeljahre*) a víceslovné opisy, např. *začátek života* (*Beginn der Lebens*). Tyto odpovědi rovněž svědčí o nazírání na *mládí* jako na část života před dospěním.

Španělé taktéž odpovídají jednotně výrazem *dospívání* (*adolescencia, pubertad*). Respondenti mladší třiceti let často uvádějí obrazný výraz *jaro* (*primavera*) a ti starší padesáti let zase nacházejí synonyma slova *mladík* v podobě metaforických výrazů *holobrádek* (*imberbe*), *neopeřenec*, *kuře* (*pollo*), *usmrkánek* (*mocoso*), které odkazují

k nejranější fázi života a stejně jako v češtině jsou založeny na přírodních zákonitostech živočišného vývoje.

2.2.3 Otázka č. 3

Rodilým mluvčím angličtiny přišla na mysl ve spojitosti s *mládím* nejčastěji zelená (v sedmi případech) a žlutá barva (v pěti případech), což odpovídá představám Čechů. Tito respondenti ale v porovnání se shodnými věkovými skupinami Čechů častěji uvádějí modrou barvu a naopak méně často červenou a oranžovou (obě jen ve dvou případech). Z příjemných pocitů si vybavují *svobodu* (*freedom*), *veselost* (*hilarity, fun*), *nadšení* (*enthusiasm*), *optimismus* (*optimism*) a *energii* (*energy*). V jejich odpovědích překvapivě téměř chybí pocit bezstarostnosti. Jako nepříjemné nebo negativní pocity zmiňují *strach* (*fear*), *zmatenost* (*confusion*), *revoltu* (*rebellion, unruliness*) a *hněv* (*anger*).

V představách většiny oslovených Němců je *mládí* především *nebesky modré* (*himmelblau*), dále červené (v pěti případech), žluté (ve čtyřech případech), zelené (ve třech případech) nebo *zářící všemi barvami duhy* (*alle Farben des Regenbogens*). K pocitům, které zmiňují anglicky mluvící, tyto respondenti přidávají *zvědavost* (*neugierig*), *přátelství* (*Freundschaft*) a *lásku* (*Liebe*).

Španělé nejčastěji považují za barvu *mládí* červenou, která podle nich nejlépe vystihuje pocity *mladých* jako *vzdor* (*rebeldía*), *bláznovství* (*locura*), *vzrušení* (*excitación*), *sílu* (*fuerza*), *energii* (*energía*), ale kupodivu ani ve spojení s *mládím*, ani s červenou barvou si nijak často nevybavují lásku. Rovněž silné jsou asociace modré a žluté, např. *modrá jako svoboda* (*azul como la libertad*), *žlutá, barva slunce, radosti a nadšení* (*el amarillo, el color del sol, de la alegría y del júbilo*) a mezi zmíněnými barvami najdeme také zelenou, oranžovou a bílou.

Repertoár barev, které se vybavují zahraničním respondentům, je v podstatě totožný s barvami asociovanými Čechy, ačkoliv jejich preference jsou u jednotlivých národů odlišné (viz graf 9). Naprostá shoda panuje pouze u barev, které se v odpovědích

dotázaných neobjevují nikdy, tj. hnědá, šedá, stříbrná, zlatá, smetanová apod., nebo se objevují jen zcela ojediněle, tj. fialová.

2.2.4 Otázka č. 4

Z anglické jazykové skupiny se několik osob shodlo na tom, že o *mladých* lidech se obecně dá říct snad jen to, že *jsou nezkušení* (*Young people are inexperienced and lack qualifications*) a *mají celý život před sebou* (*They have their whole lives in front of them*). Někteří v jejich nezkušenosti a nedospělosti spatřují zranitelnost nebo potřebu ochrany a vedení ke správným rozhodnutím. Poprvé se zde objevují názory, že *mladí lidé si neváží svého mládí* (*Young people don't generally appreciate their youth*), zatím *postrádají cynismus* (*They lack cynicism*) a definice *mladého* člověka jako *někoho, kdo je buď kvůli svému vzhledu, nebo chování považován za mladistvého* (*A young person is someone who is, either through appearance or behaviour, considered to have youthful attributes*).

Němci se v porovnání s předchozí skupinou daleko více soustřeďují na psychické a fyzické charakteristiky *mladého* člověka. Na nezkušenost pohlížejí jako na žádoucí nezátíženost, a tudíž předpoklad psychické flexibility a otevřenosti k novým věcem, např. *Co se myšlení týče, je flexibilní, a proto není příliš svázaný zvyklostmi, ale na rozdíl od dospělých může méně těžit ze svých zkušeností* (*Er ist flexibler, was seine Denkstrukturen anbetrifft und daher nicht sehr an Gewohnheiten gebunden, handelt aber weniger aus Erfahrung, wie es Erwachsene tun können*). Zdůrazňují jeho bezstarostnost, veselost, vitalitu, chuť nebo nutnost se učit a vzdělávat, např. *Je zpravidla bezstarostný, flexibilní, fit a veselý* (*Er ist meistens unbeschwert, flexibel, fit und fröhlich*); *Musí se ještě hodně učit a pracovat na sobě* (*Er muss noch viel lernen und sich bilden*).

Nutnost sebevzdělávání s *mládím* hojně spojují i španělští respondenti, např. *Mladý člověk má celý život na to, aby se učil* (*Una persona joven tiene todo el tiempo del mundo para aprender*), ale na rozdíl od předchozích dvou skupin vyvažují tuto charakteristiku zmínkami o příznačné touze *mladých* po zábavě a vychutnávání si života, např. *Snaží se vychutnat si každý moment bez starostí o to, co přijde* (*Intenta disfrutar de cada momento sin preocuparse mucho por lo que vendrá*); *Užívá si všechno, co může* (*Disfruta todo lo que pueda*). Podobně jako mluvčí češtiny, angličtiny a němčiny Španělé spatřují prototypického *mladého* člověka na začátku jeho životní cesty, např. *Je to člověk, co má*

celý život před sebou a spoustu plánů k realizování (*Es una persona con toda la vida por delante y muchos proyectos a realizar*). Odpovědi respondentů potvrdily, že ve španělštině se pod adjektivem *joven* skrývají dva rovnocenné významy, např. *Je to osoba útlého věku, stejně jako osoba, která se nezávisle na věku cítí silná, plná energie a vůle dělat nejrůznější věci* (*Es aquella persona de poca edad, y es aquella persona, que independiente de la edad, se siente fuerte, con energía y ánimos para hacer las cosas*).

2.2.5 Otázka č. 5

V otázce věkových hranic *mládí* můžeme mezi anglicky mluvícími respondenty vydělit tři názorové skupiny. Jedni považují dětství za období předcházející samotnému *mládí*, jehož konec kladou někam mezi pětadvacátý a třicátý rok života, kdy člověk nasbíral již dostatek zkušeností, aby mohl plnohodnotně fungovat ve společnosti, např. *14-25; Typickou hranicí se zdá být věk okolo pětadvacítky* (*Mid-twenties appears to be a typical boundary*).

Druzí dětství chápou jako podmnožinu *mládí*, které končí dosažením plnoletosti v osmnácti nebo jednadvaceti letech, např. *Ve Spojených státech mládí končí v 18, kdy začíná dospělost* (*In the U.S., youth ends at 18 years, when adulthood begins*).

Třetí zřejmě dokonce dětství s *mládím* ztotožňují, a proto jeho horní hranici vidí ve fyzickém dospění, a nikoliv v dosažení oficiální plnoletosti.

Objevil se zde i názor, že *mládí* končí momentem, kdy společnost člověku dá břímě zodpovědnosti za sebe samého a za ostatní; viz *Myslím, že věk 16 let představuje konec mládí, protože v tomto věku člověku končí povinná školní docházka, je zodpovědný za svou obživu a také je to věk, kdy může legálně vstoupit do armády a bojovat za vlast* (*I think the age of 16 represents the end of one's youth. This is because at this age one is no longer required to be in full time education and is responsible for earning his/her own money. It is also the age at which one can legally join the army and fight for the country*).

Němečtí respondenti se na tuto otázku zdráhali odpovědět nějakým přesným věkovým vymezením a naprostá většina z nich hovoří o psychickém *mládí*, jež přetrvává nezávisle na fyzickém stárnutí, např. *Ne, myslím, že mládí není ohraničené; Vývoj je u každého jiný; Vnitřně může člověk zůstat mladý až do pozdního věku* (*Nein, ich finde Jugend ist nicht begrenzt. Die Entwicklung ist von Mensch zu Mensch verschieden. Und in seinem Innern kann man auch bis ins hohe Alter noch jung bleiben*).

Nejednou se v této skupině objevují úvahy o relativitě tohoto abstraktního pojmu, např. *Záleží na úhlu pohledu: šedesátník označí čtyřicátníka za mladého, stejně jako čtyřicátník dvacetiletého. Obráceně ale pětiletý nikdy za mladého neoznačí čtyřicátníka (Das hängt von der Perspektive ab: Ein Sechzigjähriger wird einen Vierzigjährigen ebenso als jung bezeichnen, wie der Vierzigjährige es hinsichtlich eines Zwanzigjährigen tut. Umgekehrt wird ein Fünfjähriger einen Vierzigjährigen niemals als jung bezeichnen).*

Španělé na tuto otázku odpovídají ze všech jazykových skupin nejjednodušji. Více než polovina z nich chápe založení rodiny jako konec bezstarostného *mládí*, přičemž tento zlomový okamžik kladou do 35. roku života. Ostatní se shodují na tom, že rozhodující je stav naší mysli, vůle nevzdat se svých snů a plánů, schopnost nadchnout se pro nové věci, ale také společnost, v níž jedinec žije; např. *Když přestaneme snít, přestáváme být mladí (Cuando mentalmente dejamos de ilusionarnos, dejamos de ser joven), Mládí končí v okamžiku, kdy se člověk už necítí mladý (La juventud acaba cuando uno ya no se siente joven), Věk je v lidské mysli (La edad está en la mente).*

2.2.6 Otázka č. 6

Reakce respondentů na úkol, v němž měli zhodnotit *mládí* jako období lidského života na škále od hodnocení „velmi pozitivní“ až po hodnocení „velmi negativní“, přinesly dvě zajímavá poznání. Žádný z oněch pěti desítek dotázaných nesáhl po hodnocení „negativní“ nebo „velmi negativní“, přičemž jednotlivé jazykové skupiny jsou ve svých odpovědích natolik homogenní, že s určitým stupněm generalizace lze shrnout, že v očích anglicky a německy mluvících je *mládí* něco neutrálního nebo pozitivního, zatímco pro Španěly jde o koncept „velmi pozitivní“.

Mluvčí angličtiny a němčiny ve čtrnácti případech hodnotí *mládí* jako „neutrální“, tedy období, jež není ani lepší, ani horší než jakékoliv jiné období života; např. *Je to normální fáze života, kterou si každý projdeme, pokud máme štěstí (It's a normal phase of life we all pass through, if we're lucky), Záleží to na jedinci, já jsem měla hezké mládí, ale spousta lidí se má v mládí strašně (It depends on the person, mine was nice but a great number of people have a terrible time in their youth), Neutrální, každý věk má svůj půvab (Neutral, jedes Alter hat seine Reize).*

Ve španělské jazykové skupině oproti tomu najdeme hodnocení „neutrální“ pouze v jediném dotazníku, a to ještě doprovobené smírným vysvětlením *Záleží na tom, jak se ten čas zužitkuje (Depende de como se aproveche el tiempo).* Ostatní respondenti svá

hodnocení „velmi pozitivní“ (ve třinácti případech) a „pozitivní“ (v šesti případech) doprovází komentáři popisujícími *mládí* jako čas svobody, zábavy, objevování světa, fyzické síly a pohybu, např. *Cítit se mladý pro mě znamená mít chuť žít a užívat si* (*Sentirse joven, para mí es sentirse con ganas de vivir y disfrutar*), *Je to doba energie a pohybu* (*Es una época de energía y movimiento*), *Je to věk, kdy objevuješ spoustu věcí a skoro všechno je nové* (*Es la edad en la que descubres más cosas y casi todo es nuevo*).

2.2.7 Otázka č. 7

Přestože angličtina skrývá množství frazémů týkajících se *mládí* a *stáří*, její rodilí mluvčí si vzpomněli jen na několik z nich, což může svědčit o ústupu jejich používání v dnešním jazyce. V odpovědích informantů se objevují výhradně frazémy větné, a to opakovaně *jsi jen tak mladý, jak se cítíš* (*you are only as young as you feel*); *kdyby mladí věděli, kdyby staří mohli* (*if only youth knew, if only age could*); *mládím je plýtváno na mladé* (*youth is wasted on the young*) a *jen ti dobří umírají mladí* (*only the good die young*), dále přísloví *vědění v mládí je moudrost ve stáří* (*knowledge in youth is wisdom in age*) a *mladý jsi jen jednou* (*you are only young once*).

Z úctyhodné řady německých frazémů o *mládí* si oslovení mluvčí vzpomněli na tato přísloví: *největším štěstím je zestárnout a přitom zůstat mladý* (*jung zu bleiben und alt zu werden ist das höchste Gut*); *mládí a ztracený čas se nikdy nevrátí* (*Jugend und verlorene Zeit kommt nicht wieder in Ewigkeit*); *proutek se má ohýbat, dokud je mladý* (*einen Baum soll man biegen, solange er jung ist*); *mladá krev má odvahu* (*junges Blut hat Mut*) a *co se nenaučí Honzík, Honza už nikdy nedožene* (*was Hänschen nicht lernt, lernt Hans nimmer mehr*).

Z odpovědí Španělů je zřejmé, že nejpoužívanějším frazémem s touto tematikou je *mládí – božský poklad* (*juventud, divino tesoro*), neboť jej zmínila celá polovina dotázaných. V obecném povědomí se dále drží frazémy *duben bez květů je jako mládí bez lásky* (*abril sin flores, juventud sin amores*); *kdo v mládí nepracuje, spává ve stáří na seně* (*el que de joven no trabaja, de viejo duerme en la paja*); *mládí žije z nadějí, stáří ze vzpomínek* (*la juventud vive de la esperanza, la vejez del recuerdo*) a *mladý zná pravidla a starý výjimky* (*el joven conoce las reglas y el viejo las excepciones*).

2.2.8 Otázka č. 8

Co se týče názoru na postoj anglicky mluvících společností k *mládí* a *mladým* lidem, panuje mezi oslovenými informanty spíše skepse, neboť většina z nich věří, že jsou *mladí* podceňováni, očerňováni a zatracováni. Britové spatřují problém především v tom, jak jsou *mladí* lidé prezentováni v médiích a jak jednotlivé, spíše ojedinělé případy výtržnictví *mladistvých* ovlivňují veřejné mínění o celé věkové skupině, např. *Média se soustředí jen na špatné chování a kriminalitu mladých a vláda v tom média podporuje, aby získala hlasy voličů* (*The media are focusing upon the bad behaviour and criminality of a minority, and the government are pandering to the media to influence the public in order to win votes*), *Myslím, že současný postoj k mladým ve Velké Británii je celkem negativní. Je na ně pohlíženo jako na výtržníky a zločince* (*I think the current attitude towards the youth of the UK today is quite negative. They are seen as troublemakers and gangsters*). Starší respondenti s nadhledem konstatují, že v tomto ohledu se společnost nijak nezměnila, např. *Obvykle negativní, ale tak tomu bylo v dějinách vždycky* (*Generally negative, but that's always been the case in history*). Američané popisují sice pozitivní postoj své společnosti k *mládí*, ale zase si stěžují na trend nezdravě přehnaného kultu *mládí*, např. *Naše společnost je mládím psychoticky posedlá* (*Our society is psychotically obsessed with youth*).

Z oslovených Němců jen tři věří v příznivý postoj společnosti k *mladým*. Sedm informantů vidí obraz *mladých* ve společnosti velmi nelichotivě a rovněž jim vadí to, že jsou na základě působení médií spojováni s kriminalitou a výtržnictvím. Zbylí dotázaní zmiňují jak aspekty, v nichž starší generace nebo veřejné mínění *mladým* křivdí, tak oblasti, v nichž je *mládí* upřednostňováno.

Několik španělských respondentů, zvláště těch později narozených, také hovoří o přirozené tendenci starší generace *mladým* křivdit a považovat jejich individuální poklesky za všeobecnou úroveň jejich chování. Dále je společnosti vyčítána její přílišná pasivita vůči *mladým* lidem, neschopnost připravit jim příznivé podmínky k zajištění si vlastního bydlení a založení rodiny, např. *Dnes je pro mladé moc těžké mít svůj vlastní život, především co se týče jejich základního práva na vlastní bydlení* (*Hoy en día la juventud lo tiene muy difícil para hacer su propia vida, como por ejemplo tener el derecho básico de la vivienda*). Na druhé straně ani Španělé nemohli opomenout posedlost *mladistvým* vzhledem, např. *Každý na světě se chce udržet mladý a cítit se mladý, ale jen na povrchu, fyzicky* (*Todo el mundo quiere mantenerse joven y sentirse joven, pero solo de una forma superficial, física*).

ZÁVĚR

Rigorózní práce vychází ze tří hlavních informačních zdrojů, které nám posloužily k tomu, abychom zjistili, jak *mládí* vnímají, chápou a hodnotí rodilí mluvčí čtyř evropských jazyků. Ve slovnících, korpusech a odpovědích respondentů jsme sledovali, v jakých významech, metaforách a barvách o *mládí* přemýšlejí, co v nich představa *mládí* vyvolává a jaký k tomuto konceptu mají vztah.

Výkladové slovníky češtiny uvádějí jako první a základní význam slova *mladý* „jsoucí v prvním období svého života nebo vzrůstu“, a za prototypické nositele *mládí* tedy považují vše živé — člověka, živočichy a rostliny. Synonymické slovníky ukázaly, že významy slov *mládí* a *dětství* se částečně překrývají, takže je možné *mládí* chápat podle kontextu buď jako hyperonymum *dětství*, nebo jako jeho synonymum. Prototypický *mladý* člověk podle všech čtyř jazyků ještě nedosáhl plnoletosti. Výkladové slovníky těchto jazyků také uvádějí sekundární význam pojmu *mládí* jako stav těla nebo mysli navozující zdání mladšího věku, než je skutečný.

České frazeologické slovníky odhalily, že o lidském *mládí* hovoříme metaforicky jako o *mládí* ptáka nebo jako o nezralé rostlině, jež *mládí* v našem chápání dává zelenou barvu. Česká přísloví *mládí* charakterizují jako období radosti, růstu, zdraví, energie, pohyblivosti a učenlivosti na jedné straně, na druhé potom jako dobu nezkušenosti a nerozumu. Některá přísloví (např. *mladí ležáci*, *staří žebráci* nebo *co se v mládí naučíš, ve stáří jako když najdeš*) existují v mnoha jazykových mutacích, kondenzují obecně lidskou moudrost a jsou zřejmě evropského původu. Vedle takových frazémů jsme narazili na přísloví čistě národní. Překvapením byla např. ojedinělost španělských přísloví v usouvztažení *mládí* a lásky.

Některá česká přísloví (*mladost výší*, *starost hrbí*), stejně jako posunky znakové řeči neslyšících, vycházejí z naší tělesné zkušenosti s orientací v prostoru. Fyzické *mládí* je

růst těla vzhůru, čemuž odpovídá orientační metafora MLADÝ JE NAHOŘE (resp. MLÁDÍ JE SMĚR NAHORU). Fyzické *stárnutí* naopak přináší zmenšování těla a zdravotní problémy nutící člověka ulehnout, což lze vyjádřit metaforou STARÝ JE DOLE (resp. STÁRNUTÍ JE SMĚR DOLŮ). V souladu s Lakoffem a Johnsonem (2002) můžeme říct, že fyzické MLÁDÍ JE DOBRÉ, zatímco fyzické STÁŘÍ JE ŠPATNÉ. Obecně tato opozice ale neplatí, neboť nezkušenost a nerozum nejsou hodnoceny kladně, zatímco psychickému *stáří* připisované vlastnosti jako zkušenost, moudrost a rozvaha ano. Na rozdíl od opozice konceptů *štěstí*, *zdraví* a *života*, na něž metaforicky nahlížíme jako na dobré, a *smutku*, *nemoci* a *smrti*, jež chápeme jako špatné (viz kap. 1.4), není ani *mládí*, ani *stáří* chápáno jako výhradně dobré nebo špatné. Vysokou pozici *mládí* ve svém hodnotovém žebříčku vyjadřují svými příslovími Němci a především Španělé, kteří říkají *mládí – božský poklad (juventud, divino tesoro)*.

Česká konceptualizace *mládí* se částečně kryje s konceptualizací *času* a *života*, neboť *mládí* je obdobím *života*, a tak je můžeme popsat shodnými metaforami MLÁDÍ JE ZÁSOBA a MLÁDÍ JE CENNÉ ZBOŽÍ a analogickými metaforami MLÁDÍ JE POHYBUJÍCÍ SE BYTOST a MLÁDÍ JE ZAČÁTEK CESTY. Naše chápání tohoto konceptu je ovšem specifické ontologickými metaforami, jež vedle korpusu hojně ilustrují i české básně, a to MLÁDÍ JE JARNÍ PŘÍRODA a MLÁDÍ JE OHĚŇ.

Korpusové texty vybraných jazyků ukázaly, že lidské *mládí* chápeme trojím základním způsobem, a to jako nejasně ohraničené období, jako stav těla a jako stav mysli. Tato chápání *mládí* spojuje představa krásy – krásné je období *mládí*, krásní jsou *mladí* lidé a krásné je cítit se *mladý*.

Abstraktně chápané *mládí* je předmětem adorace a představuje těžko definovatelnou sílu, živel podobný bouři. Abstraktní *mládí* je vnímatelné multisenzuálně, přičemž je prototypicky voňavé, sladké, horké a zářící. České barvy *mládí* – růžová a zelená – vycházejí z konotací dětské pleti a jarní přírody a ukazují na děti a pučící rostliny jako na prototypické nositele *mládí*.

Obraz *mládí* nám pomohl dotvořit průzkum mezi 185 českými a 50 zahraničními respondenty.

Předškolní děti svými kresbami a komentáři prokázaly, že si uvědomují fyzické i psychické rozdíly mezi *mladým* a *starým* člověkem. Zatímco *mládí* chápou jako veselé období, *stáří* vidí jako smutné období.

Děti mladšího školního věku vedle pocitů štěstí a radosti zmiňují též starosti a nesnáze tohoto období, čili nechápou *mládí* jako jednoznačně pozitivní. Třetina dětí považuje *dětství* za část *mládí*, pro třetinu je *mládí* doba rané dospělosti a zbylá třetina za *mládí* považuje stav mysli.

Odpovědi respondentů starších 12 let prokázaly, že obraz *mládí*, jenž se nám v mysli vytváří do konce mladšího školního věku, bude ve svých základních obrysech shodný po zbytek života (a rovněž zastoupení jeho variant v populaci bude pořád obdobné). Těmito základními obrysy, určitou prototypickou představou, jsou konotace radosti, bezstarostnosti, volnosti, pohybu, fyzického zdraví a krásy. Vidění *mládí* skrze tyto konotace se nějakým způsobem promítlo do většiny odpovědí všech věkových skupin. Jako věkově proměnlivé, ale přesto hojně sdílené se ukázaly konotace lásky, energie, odvahy, síly, vzdoru, vnitřního zmatku, nevinnosti, nerozumu, nezkušenosti a starostí.

Vztah k *mládí* mají tři čtvrtiny českých respondentů kladný (resp. 23% z nich je hodnotí jako „velmi pozitivní“ a 52% jako „pozitivní“) a čtvrtina neutrální, což podporuje náš závěr učiněný na základě výzkumu slovníků, že *mládí* nelze považovat za bezvýhradně pozitivní koncept. Zároveň je z těchto výsledků zřejmé, že poměr lidí v populaci, kteří mají k *mládí* velmi kladný, kladný a neutrální vztah, se v závislosti na věku výrazně nemění. Osobní prožitky mají na hodnocení *mládí* vliv, ale procentuální zastoupení jednotlivých postojů není výrazněji poznamenáno tím, jestli si daná věková skupina toto období teprve prožije, právě si je prožívá nebo už je má za sebou. Podobná je situace i v případě anglických a německých respondentů. Odchylku od průměru tvoří odpovědi španělských respondentů, kteří mají k *mládí* výrazně pozitivnější vztah.

Výsledky zkoumání barevnosti *mládí* prošly zajímavým vývojem. K zelené a růžové, jež podle slovníků a korpusu jako Češi *mládí* přisuzujeme, přidali školáci modrou, žlutou⁴⁰ a oranžovou. Starší respondenti rovněž hledali barvy pestré, veselé a zářící a za takové považují zelenou, červenou, žlutou a oranžovou. Jedinou barvou, která je jak výsledkem zkoumání textů, tak i odpovědí všech skupin českých respondentů, je tedy zelená. Anglické a německé frazémy mluví o *mládí* v jarních barvách, zelené a žluté, a jaro je ve všech sledovaných jazycích užíváno jako metafora *mládí*. Stejně barvy se vyskytovaly i v mnohých odpovědích zahraničních respondentů. Výjimku opět tvoří preference španělských respondentů, kteří nejčastěji za barvu *mládí* označovali červenou. Důvodem

⁴⁰ Žlutá se svými pozitivními konotacemi jarní přírody je barvou *mládí*, zatímco žlutá konotující nemoc, sešlost a změny k horšímu je vedle šedé jednou ze dvou hlavních barev *stáří* (viz kap. II. 2.3).

může být to, že vegetace a klima ve Španělsku je poněkud jiného charakteru než v Čechách, Německu nebo Anglii. Zatímco v těchto třech zemích jaro přináší svěží zelenou a žlutou barvu a změny ročních období mají dopad jak na člověka, tak na přírodu, převážně jehličnaté lesy ve Španělsku jsou vždy zelené a počasí je po většinu roku slunečné, a tak lidé vidí neustále okolo sebe zelenou, modrou a žlutou. S *mládím* ale Španělé spojují energii, lásku, vášň, tanec nebo možná také typické červené víno, tj. pojmy konotující červenou barvu.

Otázka hranic *mládí* je překvapivě předmětem největšího názorového nesouladu a zároveň největší shody mezi respondenty. Jako časový úsek začíná *mládí* narozením, a tudíž se částečně kryje s *dětstvím*, jen podle názoru českých předškoláků a desetiny respondentů starších sedmi let. Názory na spodní i horní hranici *mládí* jsou determinovány věkem a s ním spojeným pocitem, nicméně 60% všech dotázaných Čechů starších 7 let spatřuje limity *mládí* především v naší mysli.

Výzkum českých slovníků, korpusů a analýza dětských kreseb nás vedou k závěru, že prototypickými nositeli *mládí* jsou děti a zvířecí mláďata. Na základě předpokladu, že rozhodující je pocit samotných rodilých mluvčích češtiny, jsme z odpovědí respondentů vyvozovali, zda se cítí být *mladí*. Jediné dvě věkové skupiny respondentů, kteří se bez výjimky považují za *mladé*, jsou gymnazisté a vysokoškoláci, tedy lidé ve věku od 16 do 26 let. Ostatní věkové skupiny, dokonce i samy děti, jsou názorově velmi nejednotné.

Cizojazyčný výzkum ukázal, že několikeré chápání dolní hranice *mládí* a nespočet možností v určení horní hranice *mládí* je jednoduše nevyhnutelný průvodní jev konceptualizace tohoto abstraktního pojmu a je na národní identitě mluvčího téměř nezávislý. Přesto mezi vybranými jazyky můžeme vysledovat celkem jednotnou tendenci španělštiny a jejích rodilých mluvčích stanovovat horní limit *mládí* mezi 30. a 40. rokem života, což je minimálně o dekádu více než u zbylých třech jazyků. Převažující stanovisko nazírání na *mládí* jako na stav mysli existující nezávisle na reálném věku s českými mluvčími sdílají Němci a Španělé.

Viděli jsme, že vedle souboru univerzálních představ o *mládí* existují ještě národně specifické konotace, které závisí jednak na naturelu jednotlivých národů a jednak na prostředí, v němž žijí.

SUMMARY

The present thesis derives information from three main sources which helped us analyse how native speakers of four European languages perceive, understand and evaluate *youth*. We used dictionaries, corpuses and a questionnaire research to study the meanings, metaphors, colours, images and emotions speakers connect with *youth*.

According to the dictionaries, the prototypical bearers of *youth* are creatures and plants. The dictionaries of synonyms prove that the meaning of the word *youth* partially overlaps with the meaning of the word *childhood*, and thus, depending on the context, we can understand *youth* either as a hyperonym of *childhood*, or as its synonym. In all the four languages a prototypical *young* person has not come of age and there is a secondary meaning of the word *youth* as a state of the body and mind creating an illusion of a younger age.

Czech phraseology shows that we speak about human *youth* using metaphors of birds' *youth* and unripe plants which gives our image of *youth* green colour. Czech proverbs characterise *youth* as a period of joy, growth, health, energy, mobility and learning on the one hand, and inexperience and unwiseness on the other hand. Some proverbs (*a young idler, an old beggar* or *who so learnt young forgets not when he is old*) exist in many languages, express general human wisdom and are probably of European origin. Apart from such proverbs we have encountered some purely national proverbs. Surprisingly only Spanish proverbs spot the connection between *youth* and love.

Some Czech proverbs as well as signs of the Czech sign language are based on human physical experience with space orientation. Physical *youth* is growing upwards which expresses the orientational metaphor YOUNG IS UP. Ageing on the contrary brings diminution of the body and health problems which force an old person to lie down and we

can express that by a metaphor OLD IS DOWN. In accordance with Lakoff and Johnson (2002) we can say that physical YOUTH IS GOOD while physical OLD AGE IS BAD. However, we cannot generalise this opposition because inexperience and unwisdom are not valued while experience and wisdom as typical attributes of old age are highly valued. Neither *youth* nor old age is considered entirely good or bad. *Youth* is highly valued by Germans and above all by Spaniards who say *youth* – *divine treasure* (*juventud, divino tesoro*).

The conceptualisation of *youth* partially overlaps with the conceptualisation of *time* and *life* and thus it can be described using the same and analogical metaphors. However, in Czech there are specific ontological metaphors YOUTH IS SPRING NATURE and YOUTH IS FIRE.

The corpuses show that we understand human *youth* in three different ways, i.e. as a vaguely defined time period, a state of the body and a state of mind while a common feature of all these meanings is the idea of beauty – *youth* as a time period is beautiful, *young* people are beautiful and it is beautiful to feel *young*. Abstract *youth* is adored and represents an element similar to a storm. It is perceived by all the senses and it is scented, sweet, hot and radiating. Czech corpus texts show that the colours of *youth*, pink and green, result from the connotations of *young* skin and spring nature.

The research among 185 Czech and 50 foreign respondents helped us complete the picture of *youth*.

The drawings and comments of the pre-school children proved that they are fully aware of both the physical and mental differences between a *young* person and an old person and they see *youth* as a happy period while old age as a sad period.

The primary school children mention also worries and troubles of this period, and therefore we can conclude they do not perceive *youth* as a completely happy period. One third of the children consider *childhood* a part of *youth*, one third see *youth* as early adulthood, and one third understand *youth* as a state of mind.

The answers of the respondents older than 12 proved that the picture of *youth* which we create in our mind until this age will stay the same for the rest of our life. The prototypical picture of *youth* includes the connotations of joy, abandon, freedom, motion, physical health and beauty. These connotations are somehow reflected in the majority of the answers of all the age groups. Other connotations, such as love, energy, courage, power,

defiance, mental confusion, innocence, foolishness, inexperience or worries, are also common but appear to be dependent on age.

Three quarters of the Czech respondents answered that their attitude to *youth* is positive and the remaining one quarter expressed a neutral attitude which supports our earlier conclusion that *youth* cannot be considered an unconditionally positive concept. The proportion of people with a very positive, positive and neutral attitude to *youth* does not change markedly with age. Personal experience influences the evaluation of *youth* but the proportion of the attitudes is not affected by the fact whether the age group has already gone through the period or not. The answers of the English and German respondents led us to the same conclusion, only the Spaniards' attitude to *youth* is distinctly more positive.

Searching for the colours of *youth* developed in an interesting way. The children added blue, yellow and orange to green and pink, two colours Czech people attribute to *youth* according to the dictionaries and corpuses. The older Czech respondents also mentioned cheerful colours, such as green, red, yellow and orange but the only colour universally attributed to *youth* is green. English and German idioms and proverbs speak about *youth* in spring colours, green and yellow, and in all the studied languages spring is used as a metaphor of *youth*. The same colours appeared in the answers of all the foreign respondents, the only exception represent the Spaniards who see *youth* as predominantly red. The reason might be that the vegetation in Spain is very different from the vegetation and climate in The Czech Republic, Germany or England. While in these three countries spring brings fresh green and yellow and the changing seasons impact on both people and the nature, the coniferous forests in Spain are always green and the weather is sunny for most of the year, so people continuously see green, blue and yellow. What Spaniards associate with *youth* is energy, love, passion, dance or even red wine, i.e. things widely connoted with red colour.

The question of the limits of *youth* caused the greatest disagreement among the respondents. *Youth* as a time period begins with birth only according to Czech pre-school children and 10% of the other respondents. However, 60% of the Czech respondents older than 7 see the limits of *youth* mainly in our mind.

Our research based on the Czech dictionaries, corpuses and drawing analysis shows that the prototypical bearers of *youth* are children and young ones. Supposing that the most important is the feeling of a person, we tried to deduce from their answers whether the respondents feel *young* or not. The only two age groups which consider themselves *young*

are high school and university students, i.e. people between 16 and 26 years of age. There is a great opinion discrepancy among the other groups.

The research in the foreign languages proved that the variety of understanding the limits of *youth* is simply an inevitable side effect of the abstract noun conceptualisation. Even though it seems to be almost independent of the nationality of a speaker, there is a strong tendency of the Spanish respondents to determine the upper limit of *youth* between 30 and 40 years of age, i.e. at least a decade more than all the other respondents. *Youth* as a state of mind independent of the real age is a view that Czech speakers share with Germans and Spaniards.

We have seen that apart from the universal picture of *youth* there are some nationally specific connotations which depend on the nature of a certain nation and the environment the nation lives in.

ODBORNÁ LITERATURA

ARISTOTELES: *Poetika*. Praha: Gryf, 1993.

BACHMANNOVÁ, J. a kol.: *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Lidové noviny, 2002.

BACHMANNOVÁ, J. – SUKSOV, V.: *Jak se to řekne jinde (česká přísloví a jejich jinojazyčné protějšky)*. Praha: Universum, 2007.

BEČKA, J. V.: *Slovník synonym a frazeologismů*. Praha: Novinář, 1979.

BITTNEROVÁ, D. – SCHINDLER, F.: *Česká přísloví. Soudobý stav konce 20. století*. Praha: Karolinum, 2003.

BOČÁNKOVÁ, M. – KALINA, M.: *Anglicko-český frazeologický slovník*. Praha: Ekopress, 2007.

CLARKOVÁ, E. V.: *The Lexicon in Acquisition*. Cambridge: CUP, 1993.

COROMINAS, J. – PASCUAL, J. A.: *Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico*. Madrid: Gredos, 1980.

ČERMÁK, F.: *Jazyk a jazykověda*. Praha: Academia, 2001.

ČERMÁK, F. a kol.: *Slovník české frazeologie a idiomatiky. Výrazy slovesné*. Praha: Academia, 1994.

ČERVENÁ, V. a kol.: *Slovník české frazeologie a idiomatiky. Výrazy neslovesné*. Praha: Academia, 1988.

DAVIDOVÁ, R.: *Kresba jako nástroj poznání dítěte*. Praha: Portál, 2001.

Deutsches Universalwörterbuch. Mannheim: Duden, 1989.

ENDLER, W.: *Nejznámější německá přísloví a jejich české protějšky*. Praha: Erika, 1991.

- FILIPEC, J. a kol.: *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Praha: Academia, 1978. 1994, 2003).
- GABRIELOVÁ, D. – PAUR, J. – ZEMAN, J.: *Slovník znakové řeči*, Praha: Horizont, 1988.
- GADAMER, G. H.: *Člověk a řeč*. Praha: OIKOYMENH, 1999.
- Gran diccionario de la lengua española*. Barcelona: Larouse, 1996.
- GULLAND, D. M. – HOWELL, D. H.: *The Penguin Dictionary of English Idioms*. Harmondsworth: Penguin Books, 1986.
- HALLER, J.: *Český slovník věcný a synonymický I*. Praha: SPN, 1969.
- HALLER, J.: *Český slovník věcný a synonymický II*. Praha: SPN, 1974.
- HAVRÁNEK, B. a kol.: *Slovník spisovného jazyka českého*. Praha: Academia, 1989.
- HOLUB, J. – KOPEČNÝ, F.: *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha: SPN, 1952.
- HOLUB, J. – LYER, S.: *Stručný etymologický slovník jazyka českého*. Praha: SPN, 1967.
- HORSKÝ, M.: *Koncept času v českých a ruských příslovích*. Diplomová práce. UK PedF, 2007.
- HORSKÝ, M.: *Koncept času v českých a ruských příslovích*. Rigorózní práce. UK PedF, 2009.
- CHRZ, V.: *Metafory v politice*. Praha: Psychologický ústav Akademie věd České republiky, 1999.
- IGLHAUT, B.: *Velký slovník německých synonym*. Brno: Computer Press, 2007.
- JANDA, L.: *Kognitivní lingvistika* in *Čítanka textů z kognitivní lingvistiky*. Praha: Univerzita Karlova, 2004, s. 9–41.
- JENÍK, T.: *Jazyková tabu*. Diplomová práce. UP FF, 2003.
- JUNCENDA, L.: *Diccionario de refranes, dichos y proverbios*. Madrid, 2006.
- JUNGSMANN, J.: *Slovník česko-německý*. Praha: Academia, 1990.
- KLEIN, E.: *A Comprehensive Etymological Dictionary of the English Language*. Amsterdam: Elsevier Publishing Company, 1971.
- KLUGE, F.: *Etymologisches Wörterbuch der Deutschen Sprache*. Berlin: de Gruyter, 1967.
- LAKOFF, G. – JOHNSON, M.: *Metafory, kterými žijeme*. Brno: HOST, 2002.
- LAKOFF, G.: *Ženy, oheň a nebezpečné věci. Co kategorie vypovídají o naší mysli*. Praha: Triáda, 2006.
- MACHEK, V.: *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha: Academia, 1968.

- MACHEK, V.: *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha: LN, 1997.
- MARŠÁLOVÁ, L.: *Psycholingvistická analýza vývinu lexiky (Asociačné štruktúry v subjektívnom slovníku)*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1982.
- MLČÁK, Z.: *Diagnostické využití dětské kresby v práci učitele*. Ostrava: Scholaforum, 1996.
- MOLINER, M.: *Diccionario de uso del español*. Madrid, 1984.
- Německý výkladový slovník s českými ekvivalenty*. Praha: Mladá fronta, 1993.
- PAIVIO, A.: *Imagery and Verbal Processes*. New York: Holt, 1971.
- PALA, K. – VŠIANSKÝ, J.: *Český slovník synonymický*. Praha: LN, 2000.
- PROFOUS, A.: *Místní jména v Čechách*. Praha: Academia, 1951.
- Příruční slovník jazyka českého*. Praha: SPN, 1935–1957.
- REJSEK, J.: *Český etymologický slovník*. LEDA, 2001.
- RŮŽIČKOVÁ, M.: *Učíme se českou znakovou řeč: společná učebnice pro děti předškolního věku a jejich rodiče*. Praha: Septima, 1997.
- SALZMANN, Z.: *Jazyk, kultura a společnost. Úvod do lingvistické antropologie*. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku Akademie věd České republiky, 1997.
- SCHILLINGOVÁ, I. – SCHILLING, G.: *Symbolická řeč barev. Základní kniha o barvách*. Olomouc: Fontána, 1999.
- SCHWARZOVÁ, M.: *Úvod do kognitivní lingvistiky*. Praha: Dauphin, 2009.
- The Oxford English Dictionary*. Oxford: Clarendon Press, 1933.
- TOMIN, A.: *Anglická a česká přísloví*. Sokolov: Fornica, 2006.
- UŽDIL, J.: *Čáry, klikyháky, paňáci a auta. Výtvarný projev a psychický život dítěte*. Praha: SPN, 1974.
- VAŇKOVÁ, I. a kol.: *Co na srdci, to na jazyku*. Praha: Karolinum, 2005.
- VAŇKOVÁ, I.: *Člověk a jazykový obraz (přirozeného) světa*. SaS, 60, 1999, s. 283–291.
- VAŇKOVÁ, I.: *Kognitivně-kulturní inspirace z Polska*. SaS, 60, 1999, s. 214–224.
- VAŇKOVÁ, I.: *Lingvistika mysli a těla*. Vesmír, 81, 2002, s. 627–629.
- VAŇKOVÁ, I.: *Nádoba plná řeči*. Praha: Karolinum, 2007.
- VAŇKOVÁ, I.: *Obraz světa v mateřském jazyce in Obraz světa v jazyce: sborník příspěvků, které zazněly v jazykovědné sekci XXVII. ročníku česko-polské meziniverzitní konference*. Praha: Univerzita Karlova, 2001.
- VYGOTSKIJ, L. S.: *Myšlení a řeč*. Praha: SPN, 1976.
- WILSON, F. P.: *The Oxford Dictionary of English Proverbs*.

Oxford: OUP, 1970.

ZAORÁLEK, J.: *Lidová rčení*. Praha: Academia, 2000.

ZAVADIL, B.: *Vývoj španělského jazyka I*. Praha: Karolinum, 1998.

PRAMENY

A. POEZIE

Březinová, M.: *Člověk člověku*. Olomouc: Votobia, 2007.

Čech, S.: *Sebrané spisy Svatopluka Čecha, díl 2*. Praha: F. Topič, 1899.

Dědeček, J.: *Měsíc nad sídlištěm*. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1987.

Hájek, J.: *Suť*. Praha: Agite/Fra, 2007.

Halas, F.: *Mladé ženy. Staré ženy*. Praha: Nibiru, 2002.

Hiršal, J.: *Začátky a konce*. Příbram: Knihovna Jana Drdy, 2005.

Kainar, J.: *Nikdy nejsem sám*. Praha: Práce, 1982.

Kryl, K.: *Texty písní*. Praha: Torst, 1998.

Křivánek, V.: *Krajina s torzy*. Praha: Václav Horák – CNC, 2001.

Nezval, V.: *Básník v množném čísle*. Praha: Československý spisovatel, 1986.

Seifert, J.: *Šel malíř chudě do světa. Výbor z veršů k obrázkům Mikuláše Alše*. Praha: SNDK, 1961.

Seifert, J.: *Třeba vám nesu růže*. Praha: Mladá fronta, 1999.

Sova, A.: *Za člověkem*. Praha: Dr. Ot. Štorch – Marien, 1930.

Škvor, J.: *Mladý čas*. České Budějovice: Společenské knihtiskárny, 1941.

Vrchlický, J.: *Intimní lyrika*. Praha: LN, 2000.

Weiner, R.: *Básně*. Praha: Torst, 1997.

Wolker, J.: *Básně*. Praha: Československý spisovatel, 1961.

Wolker, J.: *Mladistvé práce veršem*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1954.

B. KORPUSY A INTERNETOVÉ ZDROJE

British National Corpus. www.natcorp.ox.ac.uk

Český národní korpus - SYN2000. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2000.

Dostupný z WWW: www.korpus.cz.

Český národní korpus - SYN2005. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2005.

Dostupný z WWW: www.korpus.cz.

Das Digitale Wörterbuch der deutschen Sprache des 20. Jh. www.dwds.de

Corpus del español. www.corpusdelespanol.org

The Collins Wordbank Online English Corpus. www.collins.co.uk

www.etymonline.com

PŘÍLOHY: a) obrázky

Obr. 3

Obr. 4

Obr. 5

Obr. 6

Obr. 7

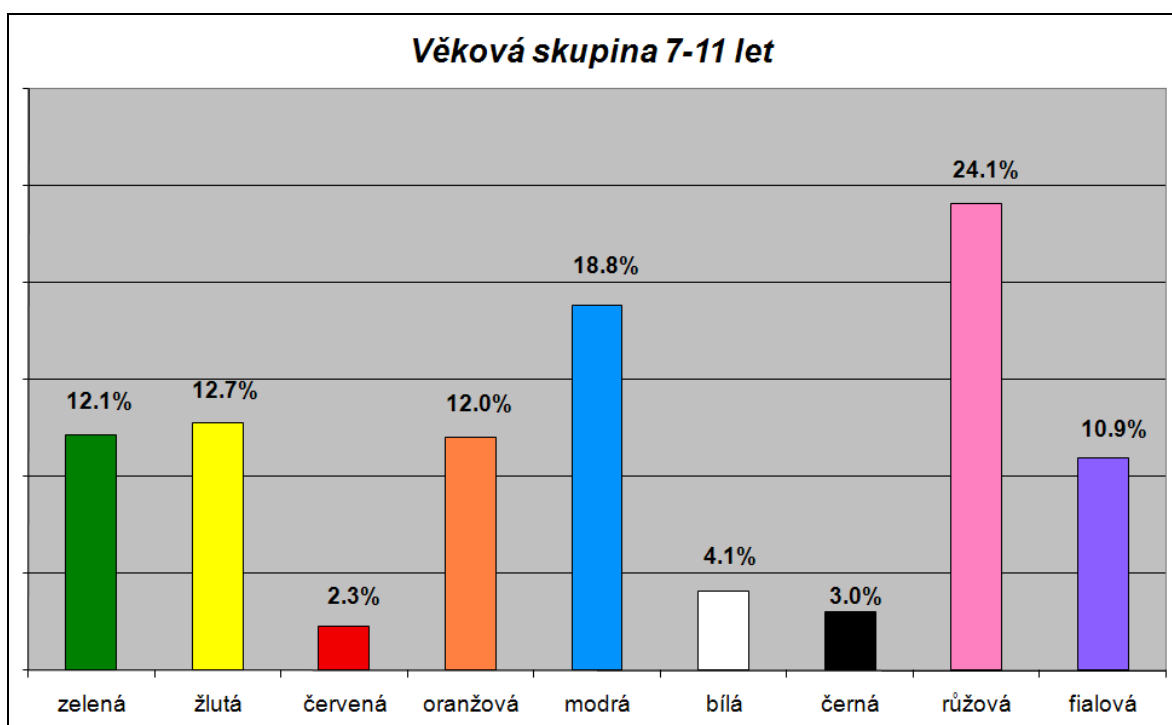

Obr. 8

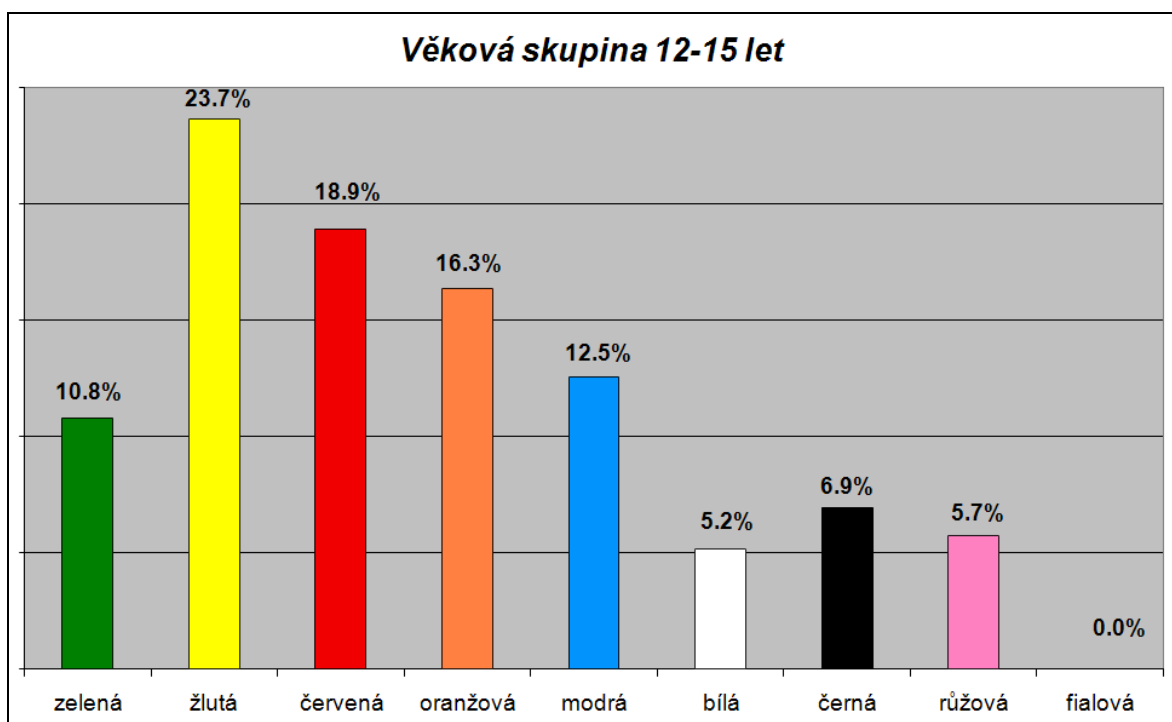

Obr.9

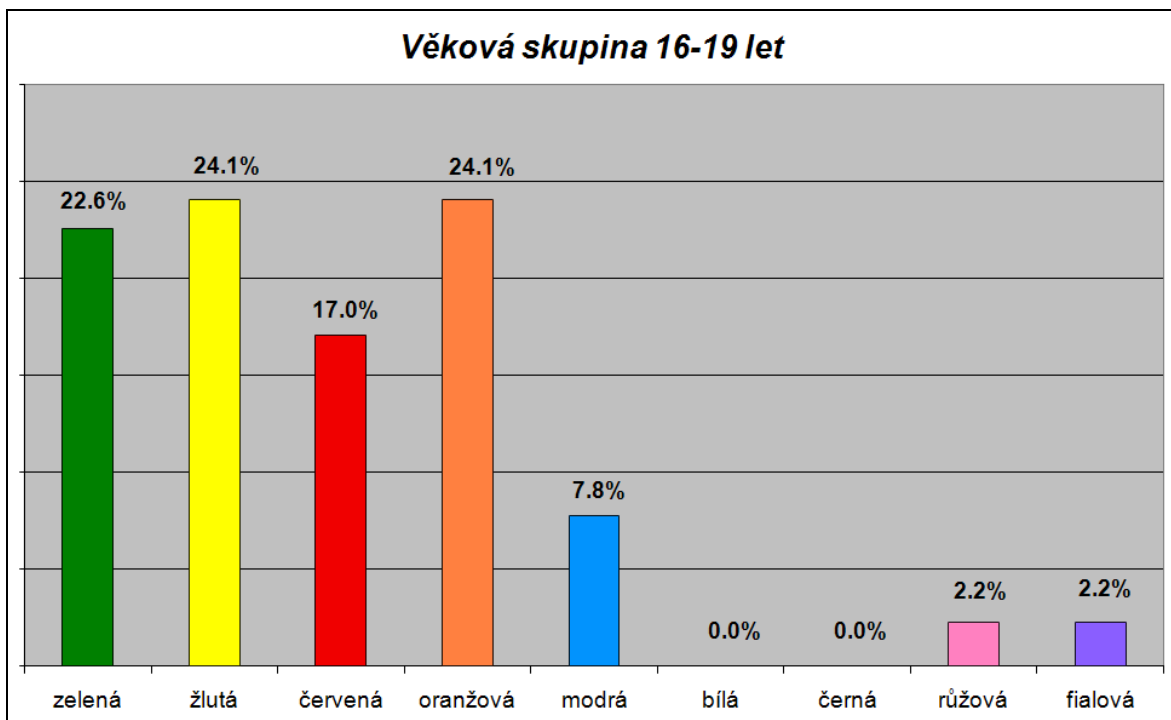
b) grafy

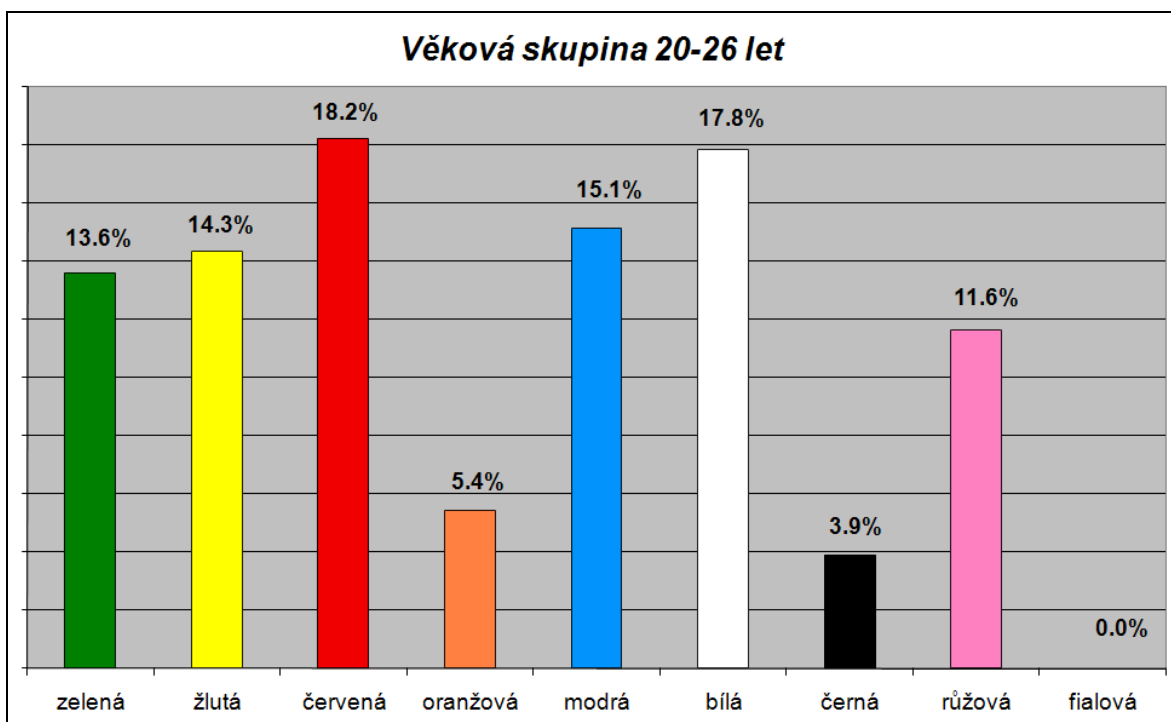
Graf 1

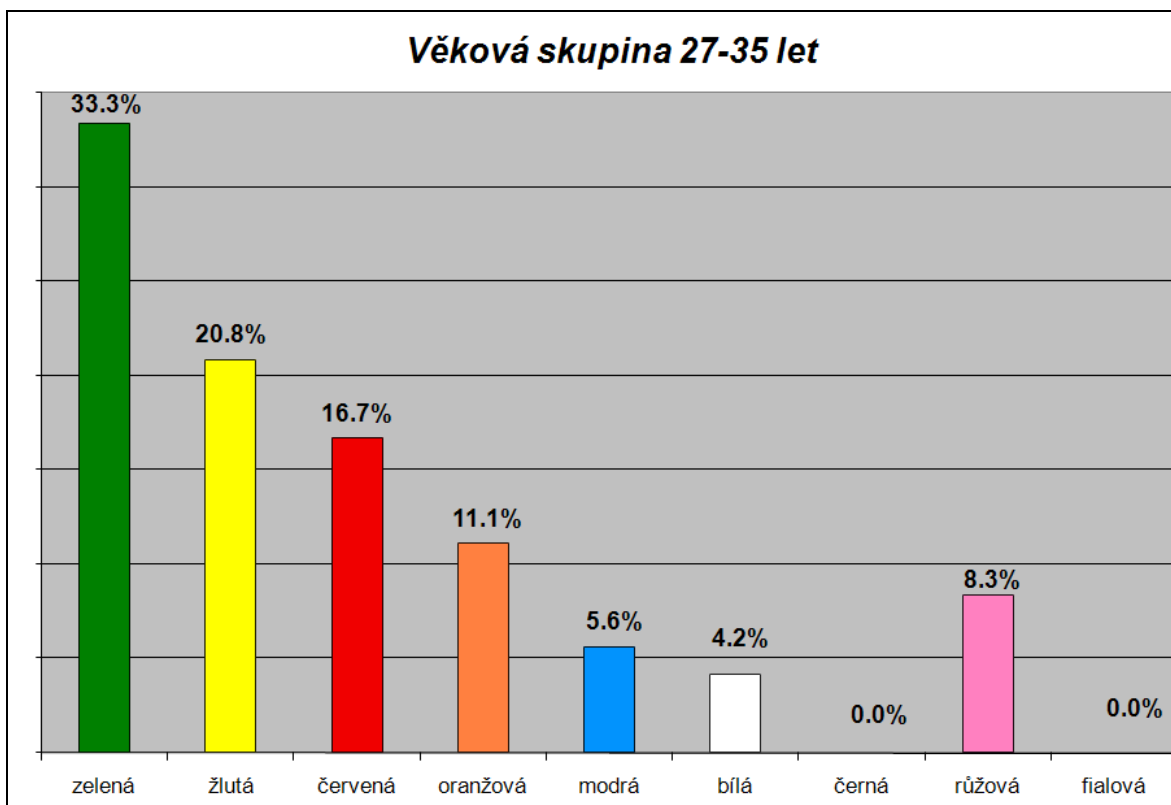
Graf 2

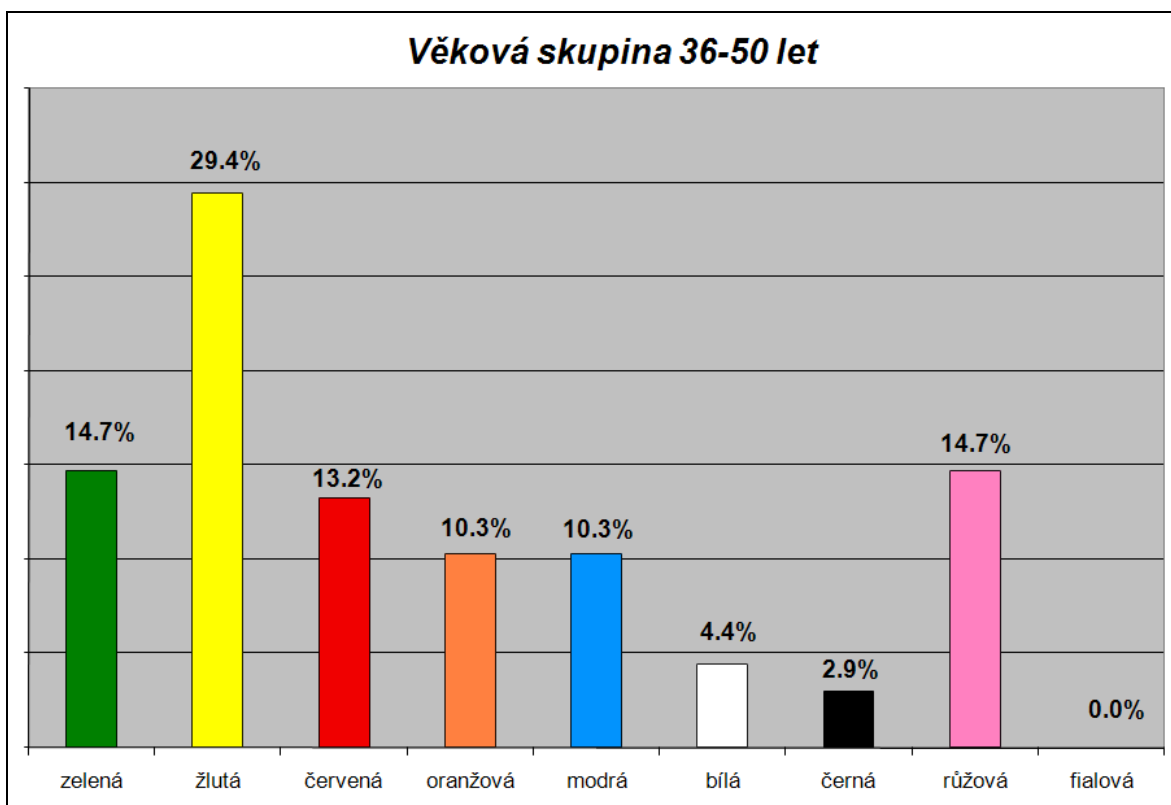
Graf 3

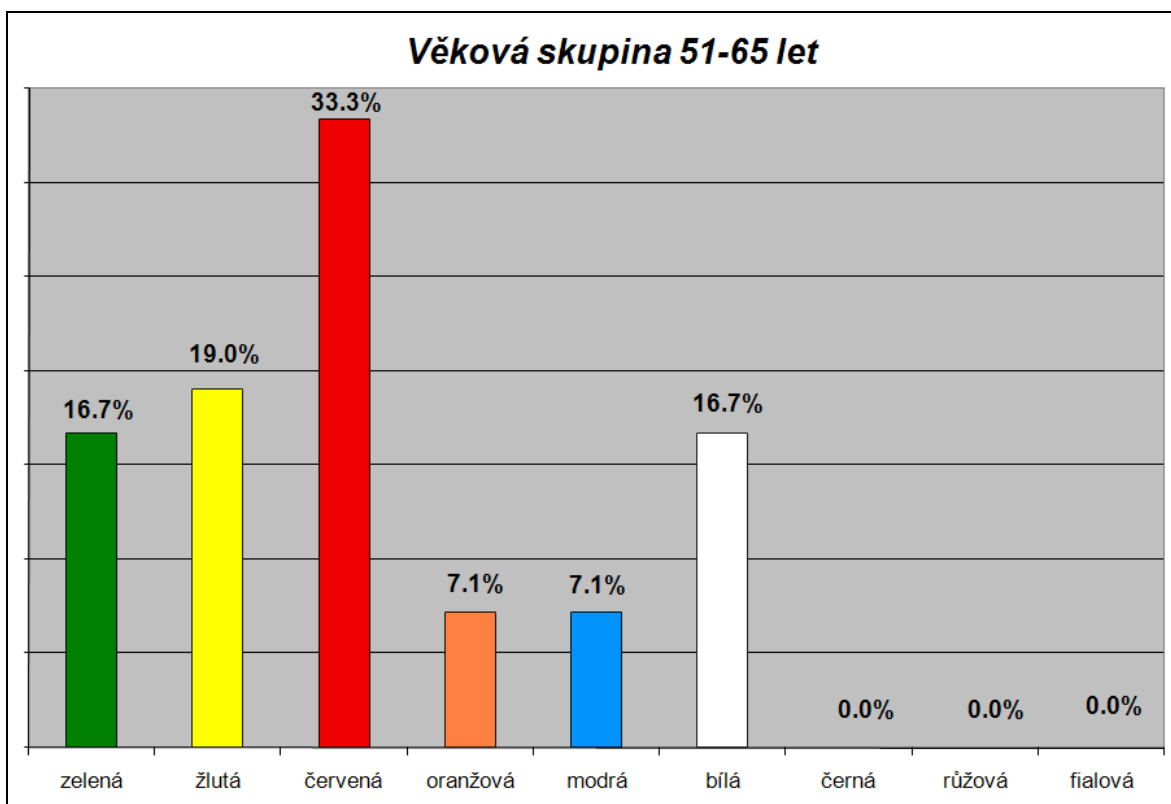
Graf 4

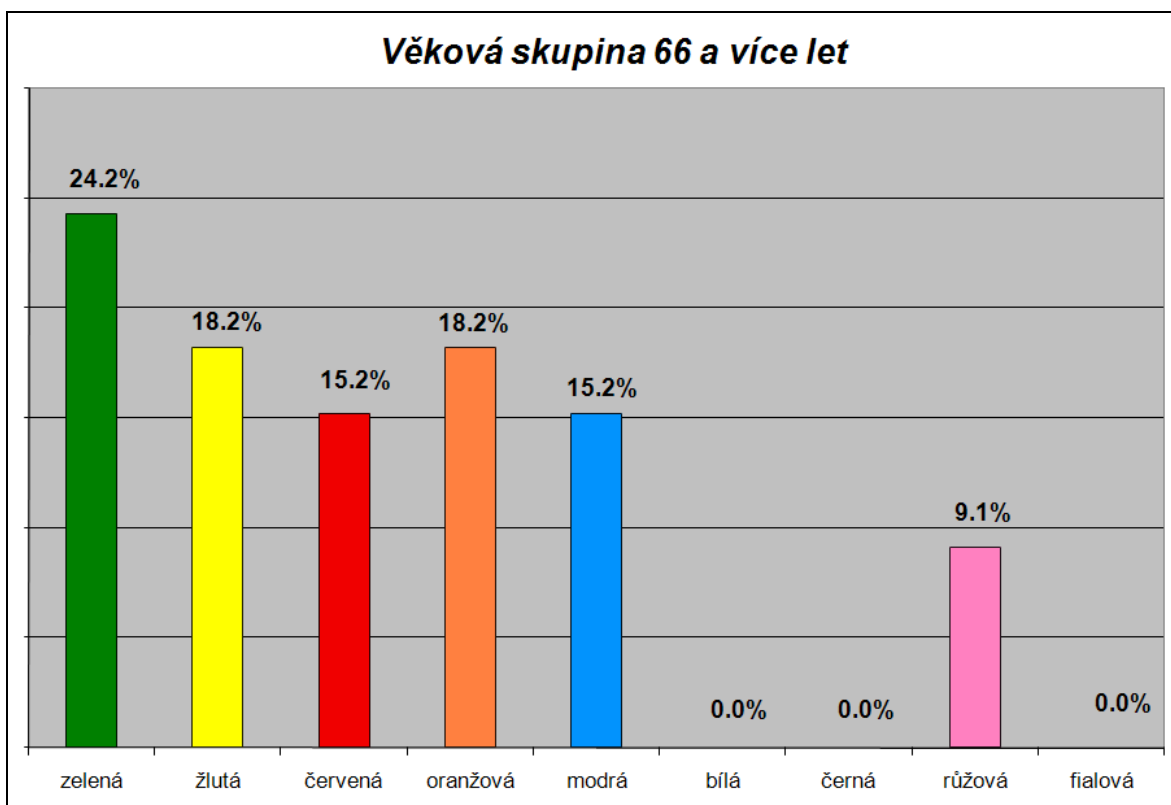
Graf 5

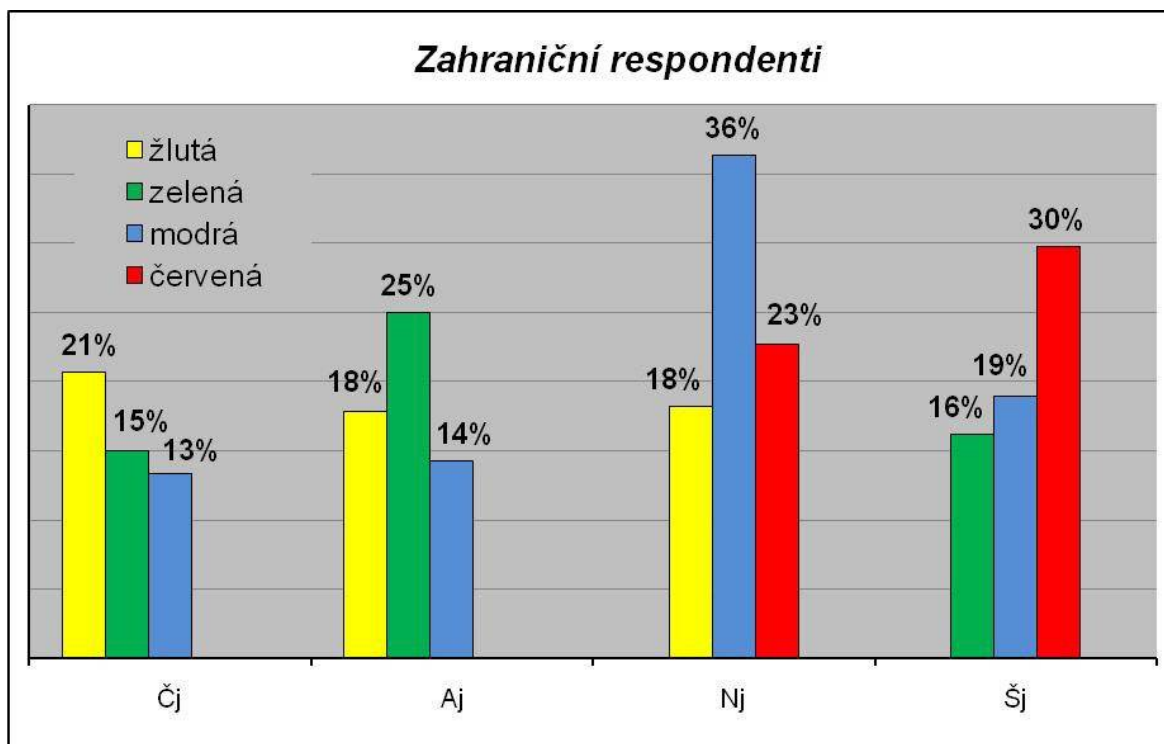
Graf 6

Graf 7

Graf 8

Graf 9

c) dotazníky

Moje křestní jméno je Anička a je mi 8 let.

1) Co si myslíš, že je MLÁDÍ?

Část života plná kde je tisíce překážek.

2) Když se řekne slovo MLÁDÍ, jaké barvy si představíš a proč?

modrou		šlutá		oranžová	
nebe		slunce		křídka	

3) Odkdy dokdy si myslíš, že je člověk MLADÝ?

Od 6 let. Do 30 let.

V životě je hlavní, než aby byl mladý ale aby si život člověk užíval.

Moje křestní jméno je IVAN a je mi 9 let.

1) Co si myslíš, že je MLÁDÍ?

*MLádí je když jsem veselý nejsem často nemocný a
jsem veselý a hlubší.*

2) Když se řekne slovo MLÁDÍ, jaké barvy si představíš a proč?

*Mě se představuje zelená jako tráva to je počátek
mládí.*

3) Odkdy dokdy si myslíš, že je člověk MLADÝ?

Je záleží jak kdo chce být mladý.

Andrea Vašíčková

Vzdělání: Škola - ráž 7. třídy

nebo mladý. ^{žila}
V mládí jsem byl v Litomyšli. Mladí má bývali velmi vstřícní.
Mladí žijí tak. Já jsem se věc. Myslím, že to je zrovna tak. Mladí.

2) Jaka su sinonimna slova mlad i nasapadnu: mladol, nasapadnu, mladol, nasapadnu, mladol, nasapadnu

3) Jaké asociace barev a pocitů ve vás slovo *mládež* vyvolává?
 slunce, květiny, kozy, jaké to je standardem, černejší, chlapec, ať, práce v mládí, že jsme nejvíce poznali svou sílu

4) Co můžete říct o člověku, který je mladý?
 Nemá vlastní věci, nemá žádné zkušenosti v životě. Je hodně ovládaný.

5) Odkdy dokdy si myslite, ze je clovek mladý? Je mladý nechim onimaneho.
Podle toho ze se ma k a b' N, m' c' h' n' m' d' r' a' m' i' e' n' o' . . .

negativní a proč?
negativní post. bym. - což j. se negativě vzt. k obě. děla. a. člověka
obě. a.

.....

.....

.....

.....

.....

8) Jaký si myslíte, že je postoj naší společnosti k mladí?
Podle mě do velké míry na nás věbní ohled nás má závažný.

Tento dotazník je anonymní. Uvedené údaje poslouží pro diplomový lingvistický výzkum.
Děkuji za jeho vyplnění.

Andrea Vašíčková

Věk: 13 let

Pohlaví: ŽENA

Místo narození a národnost: Praha ČR

Vzdělání: gymnázium 7. třídy

1) Vytvořte tři až pět smysluplných slovních spojení nebo vět, v nichž použijete slova *mládí* nebo *mladý*.

*Mládí je to nejlepší ze života!
mladý člověk je plný energie a musí ji dobře využít.
Člověk je tak mladý, jak se cítí.*

2) Jaká synonyma slova *mládí* vás napadnou? Zapište první tři.

3) Jaké asociace barev a pocitů ve vás slovo *mládí* vyvolává?

*Mládí je jako prázdná stránka nebo jako člověk a tím připomíná
"mládí" spíše světlé, jasné, veselí a lepší barvy.*

4) Co můžete říct o člověku, který je *mladý*?

Je plný energie, má spoustu nájmů a má smysl pro humor!

5) Odkdy dokdy si myslíte, že je člověk *mladý*? Je *mládí* něčím ohraničeno?

*Podle mě mládí nemám ohraničeno. Stejně tak se nemůžu přesně určit, odkdy do kdy
je člověk mladý. Nejčastěji ale od narození do asi tak 40 let. V mládí ale člověk roste
a objevuje různé věci. Stejně člověk je tak mladý, jak se cítí.*

6) Jak *mládí* ohodnotíte na škále velmi pozitivní – pozitivní – neutrální – negativní – velmi negativní a proč?

*Velmi pozitivní! Určitě proloží, když člověk udělá jako malé dítě
chybu, tak to na něj apraxi (často) natáhne a dáva si na takové věci pozor, aby toho
vonn chybu (a třeba honit!) neudělal v dospělosti!*

7) Znáte nějaké české frazémy (např. přísloví) o *mládí*?

Yndm. je mam. kůže: Člověk je tak mladý, jak se cítí!

8) Jaký si myslíte, že je postoj naší společnosti k *mládí*?

Určitě dobrý!

Tento dotazník je anonymní. Uvedené údaje poslouží pro diplomový lingvistický výzkum.
Děkuji za jeho vyplnění.

Andrea Vašíčková

Věk: 19

Pohlaví: MUŽ

Místo narození a národnost: PRAHA, ČECH

Vzdělání: STŘEDOŠKOLNÍ

1) Vytvořte tři až pět smysluplných slovních spojení nebo vět, v nichž použijete slova *mládí* nebo *mladý*.

..... jsem mladý
..... mladý je skanda
..... mladý je trojité

2) Jaká synonyma slova *mládí* vás napadnou? Zapište první tři.

..... bláznivost, svoboda, dětství

3) Jaké asociace barev a pocitů ve vás slovo *mládí* vyvolává?

..... žlutá
..... radost

4) Co můžete říct o člověku, který je *mladý*?

..... Není starý. Je nevyspělý.

5) Odkdy dokdy si myslíte, že je člověk *mladý*? Je *mládí* něčím ohraničeno?

..... od narození, dokud si to myslí. / Není. Jen stářím.

6) Jak *mládí* ohodnotíte na škále velmi pozitivní – pozitivní – neutrální – negativní – velmi negativní a proč?

..... Škola je lepší než práce a nezrání hlavy

7) Znáte nějaké české frazémy (např. přísloví) o *mládí*?

..... Mladí ležáci, starí žebrači

8) Jaký si myslíte, že je postoj naší společnosti k *mládí*?

..... Pozitivní

Tento dotazník je anonymní. Uvedené údaje poslouží pro diplomový lingvistický výzkum. Děkuji za jeho vyplnění.

Andrea Vašíčková

Věk: 19

Pohlaví: žena

Místo narození a národnost: Děčín, ČR

Vzdělání: střední

1) Vytvořte tři až pět smysluplných slovních spojení nebo vět, v nichž použijete slova *mláďi* nebo *mladý*.

mláďi v tahu, mladý blažen, bezstarostné mláďi

2) Jaká synonyma slova *mláďi* vás napadnou? Zapište první tři.

čerstvost, svěžest, rozpuť

3) Jaké asociace barev a pocitů ve vás slovo *mláďi* vyvolává?

lehkost, radost, zelená, smátelnost

4) Co můžete říct o člověku, který je *mladý*?

malý život před sebou, bez závků, plný smů a tužeb, plný energie

5) Odkdy dokdy si myslíte, že je člověk *mladý*? Je *mláďi* něčím ohraničeno?

je tak mláďi, starý, jak se cítí

6) Jak *mláďi* ohodnotíte na škále velmi pozitivní – pozitivní – neutrální – negativní – velmi negativní a proč?

mláďi jako období života a čas svůj život naplnit smysleplně, starý mnohdy mohou už jen záplatat nad promarněným životem

7) Znáte nějaké české frazémy (např. přísloví) o *mláďi*?

Kypěda jak stará mláďa

Hej, hej mláďi

Mláďi upřed

8) Jaký si myslíte, že je postoj naší společnosti k *mláďi*?

klidný, ostatně jako le nemu

Tento dotazník je anonymní. Uvedené údaje poslouží pro diplomový lingvistický výzkum.
Děkuji za jeho vyplnění.

Andrea Vašíčková

Věk: 20

Pohlaví: ŽENA

Místo narození a národnost: MARIÁNSKÉ LÁZNĚ, ČESKÁ REPUBLIKA

Vzdělání: STŘEDOSKOLSKÉ

1) Vytvořte tři až pět smysluplných slovních spojení nebo vět, v nichž použijete slova *mláď* nebo *mladý*.

mezi námi: nejen mladý člověk dělá chyby.
jsem mladá žena; nikdy jsem se neprobudila po vyhlídce
v mládí: Mladí mladých nemají žádnou chuť

2) Jaká synonyma slova *mláď* vás napadnou? Zapište první tři.

hamony, jaro života, přátelství

3) Jaké asociace barev a pocitů ve vás slovo *mláď* vyvolává?

hybnosti, veselí, barvy, pohoda, veselí, z moudra
mámosti, vlastní volba, vlastní myšlenky, povolení

4) Co můžete říct o člověku, který je *mladý*?

ma se před sebou, velmi se může sám rozhodnout,
jako o životě máti, jak ho prožije

5) Odkdy dokdy si myslíte, že je člověk *mladý*? Je *mláď* něčím ohraničeno?

Člověk je mladý, jak se cítí, 60 letá mladá, odvážná
mladá mladá, jako na mladá, ohraničeno není
věkem, možná chvilu - ke 30 letům (do 30-39 let)

6) Jak *mláď* ohodnotíte na škále velmi pozitivní – pozitivní – neutrální – negativní – velmi negativní a proč?

Potenciál mládí člověk, co povinnosti zodpovědně (žít, dovést...),
nemá mít žádné problémy či starosti. Tím si jen mládí.

7) Znáte nějaké české frazémy (např. přísloví) o *mláď*?

Co se v mládí, moudrosti, ve mládí jako s duží majetku.
Mladý, mladý, jako voda
Mladý, mladý
Mladý, mladý k lehkýmplodě

8) Jaký si myslíte, že je postoj naší společnosti k *mláď*?

Stejně jako se mládí. Vše od prvního života, kterou si lidé spočítají
(projevy). Mladí je pro mnoho, to mládí, to mládí, to mládí
mnoho člověk k tomu jako, což v mládí nedosáhne...

Tento dotazník je anonymní. Uvedené údaje poslouží pro diplomový lingvistický výzkum.
Děkuji za jeho vyplnění.

Andrea Vašíčková

Věk: 24

Pohlaví: MUŽ

Místo narození a národnost: PRAHA, ČESKÁ

Vzdělání: STUOVNÍK VJ

1) Vytvořte tři až pět smysluplných slovních spojení nebo vět, v nichž použijete slova *mláďi* nebo *mladý*.

MLADÍ VPŘED! MLADÝ MUŽ NĚPŘÍPĚDNĚ.
MLADÍ NĚM TU ZÁMĚR - (PĚKNĚ)

2) Jaká synonyma slova *mláďi* vás napadnou? Zapište první tři.

DETIV, CHLAPEČTÍ, VINOŠTÍ

3) Jaké asociace barev a pocitů ve vás slovo *mláďi* vyvolává?

ŽELTÁ, PŘEŽIT

4) Co můžete říct o člověku, který je *mladý*?

JE NEZKUSENÝ, MÁ SVÉ CÍLE, PŘEDSTAVY, IDEALY,
JE PŘEZÍRANÝ

5) Odkdy dokdy si myslíte, že je člověk *mladý*? Je *mláďi* něčím ohraničeno?

ZÁČET NA TOM, JESTLI SE ČLOVĚK MLADÝ CHYBÍ

6) Jak *mláďi* ohodnotíte na škále velmi pozitivní – pozitivní – neutrální – negativní – velmi negativní a proč?

NEUTRÁLNÍ - MLADÝ MÁ SVÉ NEVÝHODY

7) Znáte nějaké české frazémy (např. přísloví) o *mláďi*?

MLADOST - RADOST

8) Jaký si myslíte, že je postoj naší společnosti k *mláďi*?

OBECH KLADNÝ, STARŠÍ GENERACE POKLÍŽE NA MLADST
MŮŽE OBOJÍ S POKROSEKEM

Tento dotazník je anonymní. Uvedené údaje poslouží pro diplomový lingvistický výzkum.
Děkuji za jeho vyplnění.

Andrea Vašíčková

Věk: 31

Pohlaví: muž

Místo narození a národnost: Praha - česká

Vzdělání: VŠ

1) Vytvořte tři až pět smysluplných slovních spojení nebo vět, v nichž použijete slova *mládí* nebo *mladý*.

*mladí nemí přísliba. Tdnešai doba je
v mode „mladý“ vzhled. Mládí vpuď!*

2) Jaká synonyma slova *mládí* vás napadnou? Zapište první tři.

detství, adolescence, puberta

3) Jaké asociace barev a pocitů ve vás slovo *mládí* vyvolává?

*žlutá, železná, oranžová - intenzivní pocity romantiky
ideálů a první lásky*

4) Co můžete říct o člověku, který je *mladý*?

*je to člověk, který se má mít diva, má výma oáma, není
faktěn předsudky a vlastními životními zkušenostmi.*

5) Odkdy dokdy si myslíte, že je člověk *mladý*? Je *mládí* něčím ohraničeno?

*mladí ale málo májou, začíná s koncem detství - tedy v
momentě, kdy je člověk již vchopen se o sebe starat sám - tedy nepotřebuje
háždodemi pět) rodiče (10-15 rok) - končí v momentě, kdy člověk již nevyhledává
nové zkušenosti
a zapírá*

6) Jak *mládí* ohodnotíte na škále velmi pozitivní - pozitivní - neutrální - negativní - velmi negativní a proč?

*velmi pozitivní - je to období, které formuje
činnost člověka, utváří jeho názory, člověk je velmi
vímající, ne prožívá naplno a není omezen (bát) předsudky*

7) Znáte nějaké české frazémy (např. přísloví) o *mládí*?

*Každý je kd mládý, jak se cítí
co je v mládí, to se stává, to se stává jako když myslíš
mladí vpuď
co je v mládí naučíš, to ne stává zapomeneš*

8) Jaký si myslíte, že je postoj naší společnosti k *mládí*?

*Na jedné straně je přezívaná postoj, který mládí
připisuje gloriifikaci, na druhé straně se zapomíná na to,
že mládí revolta a hledání vlastní identity k mládí patří -
každá generace mládí hledá vlastní obdobi prokripí.*

Tento dotazník je anonymní. Uvedené údaje poslouží pro diplomový lingvistický výzkum.
Děkuji za jeho vyplnění.

Andrea Vašíčková

Věk: 32 LET

Pohlaví: ŽENA

Místo narození a národnost: PÍSEK, ČESKA

Vzdělání: VS

1) Vytvořte tři až pět smysluplných slovních spojení nebo vět, v nichž použijete slova *mládí* nebo *mladý*.

MLADÝ ČLOVĚK V ROZPUKU MLADÍ, MLADÁ LÁSKA, MLADÍ MA
ZELENOU, MLADÝM JE TREBA DAT PŘEDNOST

2) Jaká synonyma slova *mládí* vás napadnou? Zapište první tři.

MLADÝ VĚK, RANNA DOŠPĚLOST

3) Jaké asociace barev a pocitů ve vás slovo *mládí* vyvolává?

ZELENÁ, ORANŽOVÁ, ŽLUTÁ, ČERNÁ, PROKLIVOST, BUJAROST, LÁSKA, NEPOSLEŠNOST,
REVOLTA

4) Co můžete říct o člověku, který je *mladý*?

STOJÍ NA POČÁTKU ŽIVOTA, MÁ VŠECHNO PŘED SEBOU, BYLA ČASTO NEUVAŽLIVÝ,
ČASTO SE VZPÍRA A ODMÍTÁ RESPEKTOVAT AUTORITU, STALE JEŠTĚ HLEDÁ, SAM SEBE

5) Odkdy dokdy si myslíte, že je člověk *mladý*? Je *mládí* něčím ohraničeno?

FYZIOLOGICKY: OBDOBÍ 18 - 30 LET, PSYCHOLOGICKY NENÍ OHRANIČENO - KAŽDÁ LIDI
ZŮSTÁVA DUSEVNE MLADÝCH I VE STARÍ

6) Jak *mládí* ohodnotíte na škále velmi pozitivní – pozitivní – neutrální – negativní – velmi negativní a proč?

POZITIVNÍ - ČLOVEK MÁ VŠECHNO PŘED SEBOU, NIC HO NEVAŽE A NETÍŽÍ HO
ŽADNÉ ZÁVAZKY

7) Znáte nějaké české frazémy (např. přísloví) o *mládí*?

8) Jaký si myslíte, že je postoj naší společnosti k *mládí*?

POZITIVNÍ, SPÍŠE TOLERANTNÍ A VŠTRČNÝ, TOLERANCE MÁ VŠAK SVÉ
MEZE

Tento dotazník je anonymní. Uvedené údaje poslouží pro diplomový lingvistický výzkum.
Děkuji za jeho vyplnění.

Andrea Vašíčková

Věk: 38

Pohlaví: MUŽ

Místo narození a národnost: NYMBURK, ČESKÁ

Vzdělání: VŠ

1) Vytvořte tři až pět smysluplných slovních spojení nebo vět, v nichž použijete slova *mláďi* nebo *mladý*.

pohádka..mláďi..mladé..vino...a noc je..ještě..mladá..mladé..Buky.....

2) Jaká synonyma slova *mláďi* vás napadnou? Zapište první tři.

nezkušenost, nezkušenost, entuziasmus.....

3) Jaké asociace barev a pocitů ve vás slovo *mláďi* vyvolává?

teplo, úsměv, sytě..žlutá, oranžová, světle..zelená.....

4) Co můžete říct o člověku, který je *mladý*?

bývá..mu..vlastní..nezdolný..optimismus..a..záviděníhodná..bezstarostnost.....

5) Odkdy dokdy si myslíte, že je člověk *mladý*? Je *mláďi* něčím ohraničeno?

věková..hranice..neexistuje..můj..švagr..je..stále dítětem..i..ve svých 46-ti...letech..a..můj..bratr?...Přesný..opaku..Ač..stař..35..roků, přemýšlí..jako..důchodce....

6) Jak *mláďi* ohodnotíte na škále velmi pozitivní – pozitivní – neutrální – negativní – velmi negativní a proč?

zachoval..bych..NEUTRÁLNÍ pozici...závidím..mu..sice..onen..optimismus..a..bezstarostnost ale..ve..skutečnosti..můj..že..mladého..člověka..všechno..teprve..čeká..VŠECHNO:-)

7) Znáte nějaké české frazémy (např. přísloví) o *mláďi*?

..mláďi..v..předeli..do..důchodu..daleko..(ehm....).....

8) Jaký si myslíte, že je postoj naší společnosti k *mláďi*?

ideál..krásy..a..mladý..je..v..současnosti..mnohem..patrnější, než..za..socialismu, kdy..výsadní..postavení..ve..společnosti..zaujímaly..především..zasloužilé..kádry.....

Tento dotazník je anonymní. Uvedené údaje poslouží pro diplomový lingvistický výzkum.
Děkuji za jeho vyplnění.

Andrea Vašíčková

Věk: 46

Pohlaví: ♀

Místo narození a národnost: ČR, česká

Vzdělání: 15

1) Vytvořte tři až pět smysluplných slovních spojení nebo vět, v nichž použijete slova *mládí* nebo *mladý*.

+ MLADÝ, MUŽE
MLADÍ NEVYBOURĚNÉ, (STARÝ NUSÍ)

2) Jaká synonyma slova *mládí* vás napadnou? Zapište první tři.

ŽA'DINA'

3) Jaké asociace barev a pocitů ve vás slovo *mládí* vyvolává?

ZELENA'

4) Co můžete říct o člověku, který je *mladý*?

MLADÝ, VEKEM → NEZRALÝ, ALE PLNÝ SIL

MLADÝ, DUCHEM → SIL, POMALU, ALE OCHOTA SE DÁLĚ "UCIT" A NEPŘEŽIVAT

5) Odkdy dokdy si myslíte, že je člověk *mladý*? Je *mládí* něčím ohraničeno?

MLADÝ ~~JE~~ DLEŽEJŠÍ NICH, KDYŽ SE TO PUVĚDE

6) Jak *mládí* ohodnotíte na škále velmi pozitivní – pozitivní – neutrální – negativní – velmi negativní a proč?

MA'LO ŽALOSTI, RELATIVNĚ DOBRĚ ŽDRAVÍ, HODINĚ
PŘED SEROU, "TE'DE NEDEŽENÉ' MOŽNOSTI"

7) Znáte nějaké české frazémy (např. přísloví) o *mládí*?

DO DUCHODU DÁLKO A MLADÍ V (PL....) HAJI

MLADÍ MA' ZELENOU

MLADÍ NEVYBOURĚNÉ'

CO SE V MLADÍ NAUCÍŠ, VESTABÍ JAKO KDOŽ NADĚŠ

8) Jaký si myslíte, že je postoj naší společnosti k *mládí*?

NEDOKAŽA PERSONDIT *)

JINAK PO MLADÝCH LIDECH SE NYNÍ POŘADNĚ VÍCE OSOBNÍ ZODPOVĚDNOST,
ŽA VLASTNÍ BUDOUCNOST

*) MUŽE BÝT VÝHODOU PŘI HLEDÁNÍ ŽANĚSTVÁNÍ

Tento dotazník je anonymní. Uvedené údaje poslouží pro diplomový lingvistický výzkum.
Děkuji za jeho vyplnění.

Andrea Vašíčková

Věk: 59

Pohlaví: ŽENA

Místo narození a národnost: MĚLNÍK ČESKÁ

Vzdělání: STŘEDNÍ

1) Vytvořte tři až pět smysluplných slovních spojení nebo vět, v nichž použijete slova *mláď* nebo *mladý*.

MLÁDÍ NEVYBOURENÉ - MLÁDÍ JE NĚCO,
CO MAJÍ JEN MLÁDÍ. V MLÁDÍ KAŽDÝ VĚŘÍ, ŽE
SVĚT ZAČAL JIN, ŽE VŠE JE TU VLASTNĚ KVŮLI NĚMU

2) Jaká synonyma slova *mláď* vás napadnou? Zapište první tři.

PUBERTA, PRVNÍ LASKY, STUDIUM

3) Jaké asociace barev a pocitů ve vás slovo *mláď* vyvolává?

ŽLUTÁ, ZELENÁ, MODRÁ - NEJKRÁSNEJŠÍ -
BEZ STAROSTNOST

4) Co můžete říct o člověku, který je *mladý*?

NEJKRÁSNEJŠÍ MLÁDÍ JE MLÁDÍ DUCHA
TEHDY, KDYŽ UŽ MLÁDÍ NEJSME

5) Odkdy dokdy si myslíte, že je člověk *mladý*? Je *mláď* něčím ohraničeno?

15 AŽ 25 - MUŽE BÝT STARÝ 25 LETÝ MUŽ
A MLADÝ ŠEDEŠÁTNÍK

6) Jak *mláď* ohodnotíte na škále velmi pozitivní - pozitivní - neutrální - negativní - velmi negativní a proč?

ZAČÍNÁ SBÍRAT ZKUŠENOSTI, JE ZRANITELNÝ

7) Znáte nějaké české frazémy (např. přísloví) o *mláď*?

MLADEŽ DNESKA BY MĚLA OBČAS UVAŽIT ŽE BUDE STARŠÍ
ZITRKA; MLÁDÍ LIDÉ TOUŽÍ PO ORIGINALITĚ, PROTO SE
VŠICHNI OBLEKAJÍ STEJNĚ

8) Jaký si myslíte, že je postoj naší společnosti k *mláď*?

CO JE SVĚT SVĚTEM, TAK STARŠÍ DÍ, ACH, TA
MLADEŽ - JINAK SI MYSLIM ŽE DOBRÝ

Tento dotazník je anonymní. Uvedené údaje poslouží pro diplomový lingvistický výzkum.
Děkuji za jeho vyplnění.

Andrea Vašíčková

Věk: 59

Pohlaví: M

Místo narození a národnost: DOMAŽLICE, ČESKA

Vzdělání: VS

1) Vytvořte tři až pět smysluplných slovních spojení nebo vět, v nichž použijete slova *mládí* nebo *mladý*.

MLADÍ V PŘED, MLADÝ SVĚT, MLADÍ ANARCHISTÉ, MLADÝ VÝRŮSTEK, MLADÍ LVI,
SÍLA MLADÍ

2) Jaká synonyma slova *mládí* vás napadnou? Zapište první tři.

NEZRALOST, NOVOST, ČERSTVOST

3) Jaké asociace barev a pocitů ve vás slovo *mládí* vyvolává?

ZELEŇ, ČERVEN, ŽLUT,
TEPLO, BUJAROST, SÍLA, VOLNOST

4) Co můžete říct o člověku, který je *mladý*?

ČITÍ SE TAK I CHOVÁ, JE PLNÝ OPTIMISMU A ELÁNU, DOBRĚ NALADĚNÝ,
KYPÍCÍ SÍLOU

5) Odkdy dokdy si myslíte, že je člověk *mladý*? Je *mládí* něčím ohraničeno?

OD 15. LET →cca 35 LET, OHRANICENO NEJEN VZHLEDEM, ALE
HLAVNĚ NÁZOREM A CHOVÁNÍM

6) Jak *mládí* ohodnotíte na škále velmi pozitivní – pozitivní – neutrální – negativní – velmi negativní a proč?

VELMI POZITIVNÍ – JE JEŠTĚ PLNĚ IDEÁLŮ, NAJADŮ A SÍLY K JEJICH
PROVEDENÍ, NENÍ JEŠTĚ PLNĚ SPATNÝCH ZKUSENOSTÍ

7) Znáte nějaké české frazémy (např. přísloví) o *mládí*?

8) Jaký si myslíte, že je postoj naší společnosti k *mládí*?

PŘEVÁŽNĚ POZITIVNÍ A DÁVA JEDNE MOŽNOSTI

Tento dotazník je anonymní. Uvedené údaje poslouží pro diplomový lingvistický výzkum. Děkuji za jeho vyplnění.

Andrea Vašíčková

Věk: 43

Pohlaví: žena

Místo narození a národnost: Karlovy Vary

Vzdělání: výšší škola v oboru právníka

1) Vytvořte tři až pět smysluplných slovních spojení nebo vět, v nichž použijete slova *mládí* nebo *mladý*.

mládí, před
ad. se mládí, vyrostl
mladá žena, může mít krásné sukno

2) Jaká synonyma slova *mládí* vás napadnou? Zapište první tři.

mladen

3) Jaké asociace barev a pocitů ve vás slovo *mládí* vyvolává?

mla, mladá, zelená

4) Co můžete říct o člověku, který je *mladý*?

je krásný, krásné, krásné, je mladý

5) Odkdy dokdy si myslíte, že je člověk *mladý*? Je *mládí* něčím ohraničeno?

16 - 45 let, ohraničeno mužem, žena
tréba nemoci

6) Jak *mládí* ohodnotíte na škále (velmi pozitivní – pozitivní – neutrální – negativní – velmi negativní) a proč?

prodeje být mladý, je štěstí
a radost

7) Znáte nějaké české frazémy (např. přísloví) o *mládí*?

co je v mládí nauč, v stáří jako
když najdeš

8) Jaký si myslíte, že je postoj naší společnosti k *mládí*?

požehle toho, co si představí - když má dobře!
mladost radost

Tento dotazník je anonymní. Uvedené údaje poslouží pro diplomový lingvistický výzkum.
Děkuji za jeho vyplnění.

Andrea Vašíčková

Věk: 77

Pohlaví: ženské

Místo narození a národnost: Hronov česká

Vzdělání: obchodní škola

1) Vytvořte tři až pět smysluplných slovních spojení nebo vět, v nichž použijete slova *mládí* nebo *mladý*.

..... ráda vzpomínám na své mládí
..... važme si mládí
..... pokud jsme mladi, jde nám vše lépe

2) Jaká synonyma slova *mládí* vás napadnou? Zapište první tři.

..... oktovka, brána, batoh

3) Jaké asociace barev a pocitů ve vás slovo *mládí* vyvolává?

..... zlatá slunce, červená růže, zelená příroda

4) Co můžete říct o člověku, který je *mladý*?

..... Mladý člověk je plný života a má možnost a touhu dosáhnout všeho

5) Odkdy dokdy si myslíte, že je člověk *mladý*? Je *mládí* něčím ohraničeno?

..... Mládí je ohraničeno plnoletostí, pokud je odkázáno na pomoc rodičů.
Od plnoletosti, pokud je zdravý a schopný žít naplno

6) Jak *mládí* ohodnotíte na škále velmi pozitivní – pozitivní – neutrální – negativní – velmi negativní a proč?

..... Mladý člověk je schopný všeho podle toho v jakém prostředí žije – buď dobře nebo špatně

7) Znáte nějaké české frazémy (např. přísloví) o *mládí*?

..... Co se v mládí naučíš, ve starosti jako když najdeš

8) Jaký si myslíte, že je postoj naší společnosti k *mládí*?

..... Těžko ohodnotit, protože někteří mládí se chovají příliš krutě ke svému okolí. Moji rodiče mám mládí na vysoké úrovni takže jsem šťastná

The data from this questionnaire will be used for a linguistic study. Thank you for your participation.

Andrea Vasickova
vandrie46@hotmail.com

Name (optional): Michael Robert Jennings

Age: 27

Nationality: British

Education (optional): PhD. Power Semiconductor Devices

1. Make one to three sentences using the word *youth* or *young*.

I wish I could make a return to my **youth**. It would be blissfully exciting to be eternally young.

2. Can you think of any synonyms of the word *youth*?

Youngster, adolescence

3. Which colours and feelings do you associate with *youth*?

Green and Blue

4. What can you say about a *young* person?

Young people are usually inexperienced, naive and immature and require a good kick up the ass.

5. Can you think of any age (or other) limits of *youth*?

I think the age of 16 represents the end of one's youth. This is because at this age one is no longer required to be in full time education and is responsible for earning his/her own money. It is also the age at which one can legally join the army and fight for the country.

6. How would you evaluate *youth*: very positive – positive – neutral – negative – very negative? Why?

I think that youthhood represents a very positive period in ones life. This is because it is the period in which one's learning capability is at its peak and when

one has his/hers most free time. It is the time that shapes and defines one as an adult.

7. Do you know any English proverbs or idioms about *youth*?

„You are only young once“

8. What do you think is the attitude of your society to *youth* and *the young*?

I think the current attitude towards the youth of the UK today is quite negative. They are seen as troublemakers and gangsters.

Dotazník 17

The data from this questionnaire will be used for a linguistic study. Thank you for your participation.

Andrea Vasickova
vandrie46@hotmail.com

Name (optional): Bernie Higgins

Age: 47

Nationality: British

Education (optional): university

1. Make one to three sentences using the word *youth* or *young*.

She's not in the first flush of youth.

When I was young I loved his books.

The youth of today face more complicated problems than their parents did.

2. Can you think of any synonyms of the word *youth*?

Adolescence, boyhood/girlhood, schoolboy/schoolgirl, childhood, teenage/r, minor/minority, immaturity, kids, striplings, whipper-snapper, tender age, awkward age, juvenile, puberty

3. Which colours and feelings do you associate with *youth*?

Yellow, green, orange, white

Energy, enthusiasm, recklessness, hope, optimism, anxiety, self-absorption, innocence, vulnerability

4. What can you say about a *young* person?

That they have promise; that they have hope; that they are vulnerable; that they need protection and help; that they lack cynicism; that they are the future.

5. Can you think of any age (or other) limits of *youth*?

That one often lacks autonomy in youth; that one can often suffer from the patronising attitudes of older people; that one is lacking in knowledge and experience; that lack of experience/lack of self-confidence can lead to self-absorption

6. How would you evaluate *youth*: very positive – positive – neutral – negative – very negative? Why?

Neutral probably as it is a normal phase of life we all pass through (if we're lucky). Though maybe I also do incline to seeing it more positively as I would praise an older person for having a „youthful“ attitude, implying optimism, hope, energy.

7. Do you know any English proverbs or idioms about *youth*?

An old head on young shoulders
You're as young as you feel
Youth is wasted on the young
Youth's a stuff will not endure
If only youth knew; if only age could

8. What do you think is the attitude of your society to *youth* and *the young*?

I think British society makes both a fetish of youth (too much focus on youthful appearance/ cosmetic surgery etc.) and also demonises it (scary, gun-toting „hoodies“, „binge-drinking“ youth etc.).

Dotazník 18

The data from this questionnaire will be used for a linguistic study. Thank you for your participation.

Andrea Vasickova
vandrie46@hotmail.com

Name (optional): Joseph Gagnon

Age: 44

Nationality: American

Education (optional): Ph.D.

1. Make one to three sentences using the word *youth* or *young*.

Today's youth are filled with a complex combination of hope for the future and disdain for the status quo.

2. Can you think of any synonyms of the word *youth*?

Adolescent, teenager, young, lively

3. Which colours and feelings do you associate with *youth*?

Blue, green, optimism, anger

4. What can you say about a *young* person?

Today, young people are faced with an increased power due to technological advances, while also being stripped of their power by only a few corporations that dictate public policies around the world.

5. Can you think of any age (or other) limits of *youth*?

The only limits of youth are the absence of hope and willingness to challenge the pervasive ideas of the time.

6. How would you evaluate *youth*: very positive – positive – neutral – negative – very negative? Why?

Very positive-although the outlook of youth may not always seem to be moving in a positive direction, the healthy skepticism of youth is critical to the advancement of the human race.

7. Do you know any English proverbs or idioms about *youth*?

You are only as young as you feel.

8. What do you think is the attitude of your society to *youth* and *the young*?

I think, as people age, they often forget the time in their life when they fought against the status quo. As such, older people often do not understand youth and fear them. To understand youth, adults must learn about the issues that younger people face and participate with them, on whatever level, to make the world a better place.

Dotazník 19

Daten aus dieser Umfrage werden zu einer linguistischen Studie benutzt.

Vielen Dank für Ihr Mitwirken!

Andrea Vasickova

vandrie46@hotmail.com

Name (keine Pflicht): /

Alter: 17

Staatsangehörigkeit: Deutsch

Ausbildung (keine Pflicht): Gymnasium

- 1) Bilden Sie einen bis drei Sätze mit dem Wort *Jugend* oder *jung*.
In der Jugend stehen einem alle Wege noch offen, man ist gewissermaßen noch „frei“, hat jedoch auch eine gewisse Unsicherheit in Bezug auf die Zukunft.
- 2) Welche Synonyma fallen Ihnen zum Begriff *Jugend* ein?
- Zeit des Heranwachsens, - Beginn des Lebens
- 3) Welche Farb- bzw. Gefühlsempfindungen haben Sie beim Wort *Jugend*?
blau
- 4) Was können Sie über einen Menschen sagen, der *jung* ist?
Das lässt sich schwer verallgemeinern; jeder Mensch ist anders, ganz gleich wie alt er ist.
- 5) Von wann bis wann ist ein Mensch Ihrer Meinung nach *jung*?
Ist *Jugend* begrenzt? *Jugend* ist sicher nicht unbegrenzt, wichtiger als eine Einteilung von Lebensjahren, ist jedoch das Lebensgefühl, also ob man sich noch *jung* fühlt oder nicht.
- 6) Wie bewerten Sie *Jugend*: sehr positiv – positiv – neutral – negativ – sehr negativ?
Warum?
neutral: *Jung* zu sein hat seine Vor- und Nachteile, meine Meinung noch, überwiegt keiner der Aspekte.
- 7) Kennen Sie irgendwelche deutsche Sprichwörter oder Redewendungen zum Begriff *Jugend*?
Speziell zum Begriff, *Jugend*! nein!
„Man ist so alt, wie man sich fühlt.“

Daten aus dieser Umfrage werden zu einer linguistischen Studie benutzt.

Vielen Dank für Ihr Mitwirken!

Andrea Vasickova
vandrie46@hotmail.com

Name (keine Pflicht):

Alter: 41 Jahre

Staatsangehörigkeit: deutsch

Ausbildung (keine Pflicht): Hochschulstudium

1) Bilden Sie einen bis drei Sätze mit dem Wort *Jugend* oder *jung*.

Schnell fertig ist die Jugend mit dem Wort, das schwer sich handhabt, wie des Messers Schneide.

Jugend ist eine beständige Trunkenheit; sie ist das Fieber der Vernunft.

2) Welche Synonyma fallen Ihnen zum Begriff *Jugend* ein?

Keine.

3) Welche Farb- bzw. Gefühlsempfindungen haben Sie beim Wort *Jugend*?

Spontane Farbempfindungen: gelb, rot, orange. Gefühlsempfindungen: Glück, eine schöne Jugend gehabt zu haben; ein kleines Bedauern, nicht mehr ganz so jung zu sein; andererseits auch ein Gefühl der Zufriedenheit und des Gefühls, zwar nicht mehr jung, aber noch jugendlich zu sein.

4) Was können Sie über einen Menschen sagen, der *jung* ist?

Er ist unbeschwert, macht sich noch keine Sorgen über den so genannten Ernst des Lebens und unterliegt auf seinem Weg des Erwachsenwerdens noch manchen Irrungen und Wirrungen. Er ist begeisterungsfähig und noch offen für Neues.

5) Von wann bis wann ist ein Mensch Ihrer Meinung nach *jung*?

Ist *Jugend* begrenzt?

Das hängt von der Perspektive ab: Ein Sechzig- oder Siebzيجähriger wird einen Vierzigjährigen ebenso als jung bezeichnen, wie der Vierzigjährige es hinsichtlich eines Zwanzigjährigen tut. So gesehen ist Jugend nicht durch ein bestimmtes Lebensalter begrenzt. Umgekehrt wird ein Fünfjähriger einen Fünfzehnjährigen

niemals als jung bezeichnen. Ich tue mich schwer, eine objektive Altersgrenze für die Jugend zu bestimmen.

6) Wie bewerten Sie *Jugend*: sehr positiv – positiv – neutral – negativ – sehr negativ? Warum?

Jugend bewerte ich als sehr positiv, da ich selbst eine glückliche Jugend hatte und mich gut an das Gefühl der Unbeschwertheit erinnere, das mit zunehmendem Lebensalter nachgelassen hat. Andererseits halte ich nichts von einem falsch verstandenen Jugendwahn, der sich nach Äußerlichkeiten richtet. Sehr positiv bewerte ich Jugendlichkeit in jedem Lebensalter, verstanden als Haltung, die es erlaubt, das Leben mit einer gewissen Heiterkeit und Gelassenheit zu meistern und dabei immer wieder für Neues offen zu sein, ohne den Irrungen und Wirrungen der frühen Lebensjahre unterworfen zu sein (Wer will mit Anfang 40 sich noch an jedem Wochenende in ein anderes Mädchen neu verlieben?).

7) Kennen Sie irgendwelche deutsche Sprichwörter oder Redewendungen zum Begriff *Jugend*?

In der Jugend lernt man, im Alter versteht man (Marie von Ebner-Eschenbach, Aphorismen).

Jung sein ist schön, alt sein ist bequem (Marie von Ebner-Eschenbach, Aphorismen).

8) Welche Haltung hat Ihrer Meinung nach die heutige Gesellschaft zu *Jugend* bzw. *jungen Menschen*?

Nach meinem Dafürhalten ist die Haltung ambivalent: Zum einen wird jungen Menschen zu wenig zugetraut (außer es handelt sich um alles Schlechte), und sie werden vielfach zu wenig gefordert. Andererseits wird „die Jugend“ zum Ideal erhoben, was zum Beispiel in der Arbeitswelt dazu führt, dass weniger auf die Erfahrung älterer Menschen als auf die Leistungskraft jüngerer Menschen Wert gelegt wird. Fatal wirkt sich diese Haltung im Bereich der Schul- und Hochschulausbildung aus, wo es mittlerweile nicht immer auf eine gründliche, sondern auf eine schnelle Ausbildung ankommt, damit die Absolventen „jünger“ sind.

Daten aus dieser Umfrage werden zu einer linguistischen Studie benutzt.

Vielen Dank für Ihr Mitwirken!

Andrea Vasickova

vandrie46@hotmail.com

Name (keine Pflicht): /

Alter: 47

Staatsangehörigkeit: Deutsch

Ausbildung (keine Pflicht): Kauffrau

- 1) Bilden Sie einen bis drei Sätze mit dem Wort *Jugend* oder *jung*.

Die Jugend ist die schönste Zeit. Junge Menschen haben alle Türen offen.

- 2) Welche Synonyma fallen Ihnen zum Begriff *Jugend* ein?

Sorglosigkeit, Schönheit, Gesundheit, Frechheit und Mut

- 3) Welche Farb- bzw. Gefühlsempfindungen haben Sie beim Wort *Jugend*?

grün, gelb, himmelblau

- 4) Was können Sie über einen Menschen sagen, der *jung* ist?

Er ist meistens unbeschwert, flexibel, fit und fröhlich.

- 5) Von wann bis wann ist ein Mensch Ihrer Meinung nach *jung*?

Ist *Jugend* begrenzt?

Es ist individuell. Das kommt darauf an, wie man sich fühlt.

- 6) Wie bewerten Sie *Jugend*: sehr positiv – positiv – neutral – negativ – sehr negativ?
Warum?

Positiv: Man hat noch alles vor sich und ahnt oft nicht, was auf einen zukommt.

- 7) Kennen Sie irgendwelche deutsche Sprichwörter oder Redewendungen zum Begriff *Jugend*?

Einen Baum soll man biegen, solange er jung ist. Junges Blut hat Mut.

Los datos derivados de este cuestionario serán utilizados para un estudio lingüístico.
Gracias por su colaboración.

Andrea Vasickova

vandrie46@hotmail.com

Nombre (opcional): *ella del ellan Planas Codina*

Edad: *19 años*

Nacionalidad:

Estudios (opcional): *Cursando: Ingeniería de minas y Ingeniería industrial.*

1) Construya de una a tres frases utilizando la palabra *‘joven’* o *‘juventud’*.

*La juventud es una etapa efímera de la vida.
La gente joven tiene una energía especial.*

2) ¿Sabe algún sinónimo y / o sinónimos de la palabra *‘juventud’*?

3) ¿Qué colores y sensaciones asocia usted con la palabra *‘juventud’*?

Colores: el naranja, el rojo, el amarillo... colores vivos.

Sensaciones: vitalidad, locura, euforia, decisión

4) ¿Qué puede decir sobre una persona *joven*?

Una persona joven se encuentra en una etapa de desarrollo personal, de descubrimiento de la vida adulta, pero aún se encuentra sujeta a la despreocupación infantil.

5) Para usted, ¿cuál es el límite de edad (o algún otro) hasta donde llega la *juventud*?

La juventud llega hasta que las obligaciones y responsabilidades te impiden hacer lo que te apetece hasta el punto de volverte más calmado.

6) ¿Cómo calificaría *juventud*: muy positiva – positiva – neutral – negativa – muy negativa? ¿Por qué?

El muy positiva. Porque es una etapa muy diversa, en la que hay mucho por descubrir y poco que nos limite. Es una época de libertad relativa.

7) ¿Conoce algún refrán o frase relacionados con *juventud*?

8) ¿Cuál cree que es la actitud de nuestra sociedad frente a la *juventud* y al *joven*?

Creo que la juventud está bien considerada. Todo el mundo quiere mantenerse joven y sentirse joven, pero de una forma superficial. Creo que la gente ‘adulta’ quiere tener un aspecto joven pero prefieren llevar la vida que tienen a volver atrás y tener una vida como la de una persona joven. Son conscientes que la juventud te da mucha libertad porque tienes pocas cosas que te haya costado mucho conseguir y temas perder.

Los datos derivados de este cuestionario serán utilizados para un estudio lingüístico.
Gracias por su colaboración.

Andrea Vasickova

vandrie46@hotmail.com

Nombre (opcional): David Saiz

Edad: 33

Nacionalidad: Española

Estudios (opcional): Ingeniería Electrónica / Ingeniería Organización Industrial

1) Construya de una a tres frases utilizando la palabra 'joven' o 'juventud'.

- Yo soy joven y tu también, no?
- La juventud no está en tu edad, está en tu mente
- El joven buscaba su destino... y lo encontró.

2) ¿Sabe algún sinónimo y / o sinónimos de la palabra 'juventud'?

Res no. Juventud para mí tiene demasiados significados, para poder encontrar otra palabra que los englobe.

3) ¿Qué colores y sensaciones asocia usted con la palabra 'juventud'?

Blanco, libertad, locura, aventura, incertidumbre, ilusión, amistad

4) ¿Qué puede decir sobre una persona joven?

Que es el futuro de nuestro país, y de nuestro planeta.

5) Para usted, ¿cuál es el límite de edad (o algún otro) hasta donde llega la juventud?

El límite con el que yo mido la edad, es con la ilusión. Cuando mentalmente dejamos de ilusionarnos, dejamos de ser jóvenes.

6) ¿Cómo calificaría juventud: muy positiva – positiva – neutral – negativa – muy negativa? ¿Por qué? Muy positiva. Sentirse joven, para mí es sentirse con ganas de vivir y disfrutar.

7) ¿Conoce algún refrán o frase relacionados con juventud?

- J.A.S.P → Joven aunque sobradamente preparado.
- Se puede morir joven a los 90... Todo depende de tu mente
- Hay quien muere joven, y hay quien nace viejo

8) ¿Cuál cree que es la actitud de nuestra sociedad frente a la juventud y al joven?

que la gente joven es gente irresponsable a la que no se le pueden confiar tareas de relevancia, que además la acompañan de falta de experiencia. Que solo piensan en salir de fiesta, y tener sexo seguro cuantas más veces mejor.

Los datos derivados de este cuestionario serán utilizados para un estudio lingüístico.
Gracias por su colaboración.

Andrea Vasickova

vandrie46@hotmail.com

Nombre (opcional): JOAN

Edad: 46

Nacionalidad: ESPAÑOLA

Estudios (opcional): BÁSICOS / MEDIOS

- 1) Construya de una a tres frases utilizando la palabra „joven” o „juventud”.
NUNCA ME HABÍA SENTIDO TAN JOVEN
ME SIENTO JOVEN DE ESPÍRITU
ESTA JUVENTUD NO HAY QUIEN LA ENTIENDA
- 2) ¿Sabe algún sinónimo y / o sinónimos de la palabra „juventud”?
ADOLESCENCIA, LOZANÍA....
- 3) ¿Qué colores y sensaciones asocia usted con la palabra „juventud”?
ROJO, INTENSIDAD, EMOCIÓN, VITALIDAD, ENERGÍA....
- 4) ¿Qué puede decir sobre una persona joven?
SUELE TENER ILUSIÓN, ENERGÍA, AUNQUE TAMBIÉN PUEDE SER INGENUA.
- 5) Para usted, ¿cuál es el límite de edad (o algún otro) hasta donde llega la juventud?
DEPENDE DE LA SOCIEDAD DONDE VIVA, EN LA NUESTRA MAS O MENOS HASTA 40.
- 6) ¿Cómo calificaría juventud: muy positiva – positiva – neutral – negativa – muy negativa? ¿Por qué?
POSITIVA, AUNQUE TIENE ASPECTOS NEGATIVOS QUEDAN COMPENSADOS POR LOS POSITIVOS.
- 7) ¿Conoce algún refrán o frase relacionados con juventud?
 - JUVENTUD DIVINO TESORO
 - SOLO SE ES JOVEN UNA VEZ
 - EL QUE DE JOVEN NO TRABAJA DE MAYOR DUEÑE EN LA PAJA. (TRADUCCIÓN DEL CATALAN)
- 8) ¿Cuál cree que es la actitud de nuestra sociedad frente a la juventud y al joven?
DE MANIPULACIÓN Y UN POCO DE EXPLOTACIÓN.
Y TAMBIÉN ALGO DE INCOMPREENSIÓN.